

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MUSİKİSİ BÖLÜMÜ**

**MAKEDON KÜLTÜREL KİMLİĞİNİN İFADE ARACI
OLARAK İZMİR-SELÇUK MAKEDON GÖÇMENLERİNİN
MÜZİK PRATİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Bilgen GÜLER**

**Danışmanı
Dr. Serap AKDENİZ**

İstanbul – 2014

ÖNSÖZ

Bu çalışmada İzmir İli Selçuk İlçesine yerleşmiş olan Makedon göçmenlerinin kültürel kimliğinin ifade aracı olarak halk kültürünü oluşturan gelenek görenek ve müzik pratikleri, günümüz kültürel değişim ve dönüşüm süreci çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışma konusunun temelini teşkil eden müzik pratikleri bölümünde verdikleri gerek bilgi gerekse performans kayıtları için, Gülfida Çiftçi ve Mevlüde Yörük'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince bana destek olan danışmanım Dr. Serap Akdeniz'e çok teşekkür ederim. Yine her konuda bilgi ve destekleri ile yanımda olan Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu sanatçısı ve Müdür Vekili Ümit Atalay' a teşekkürü borç bilirim. Türk Halk Müziği derlemeleri konusunda bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Korusu Şef Yardımcısı Cevat Dursun'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca desteklerini hiç bir zaman esirgemeyen Selçuk Ephesus Rumeli Göçmenleri Derneği ve Selçuk Kent Belleği araştırma ekibine şükranlarımı sunarım.

Çalışma sürecimde her konuda beni destekleyen mesai arkadaşlarıma (Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu), değerli arkadaşım Ekrem Uğur Urşan'a emekleri için çok teşekkür ederim. Son olarak da manevi desteğini çalışmam boyunca üzerimde hissettiren sabırla beni motive eden sevgili eşim Erdoğan Güler'e teşekkür ederim.

İstanbul, 2014

Bilgen GÜLER

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR LİSTESİ	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	V
TABLOLAR LİSTESİ	VI
NOTA ÖRNEKLER LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	XI
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ OLGUSUNA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR.....	5
2.1. Kavram Olarak Göç	5
2.2. Göç Süreci ve Analizi	6
2.3. Göç Türleri ve Göçe İlişkin Yaklaşımlar/Teoriler	7
2.4. Dış Göç veya Uluslar arası Göç	9
2.4.1. İlkel/Basit Göç	9
2.4.2. Sürücü veya Cebri Göç	10
2.4.3. Zorunlu Göç	10
2.4.4. Grup Göçü yada Kitle Göçü	10
2.4.5. Serbest (seçmeli) Göç	10
2.4.6. Mülteci Göçü	11
3. KÜLTÜREL KİMLİK VE GÖÇ İLİŞKİSİ	12
3.1. Kültür Kavramı ve Özellikleri	12
3.2. Kültürel Kimlik Kavramı ve Aidiyet	16
3.3. Kimlik, Aidiyet ve Göç İlişkisi	19
4. “YUGOSLAVYA-MAKEDONYA” TOPRAKLARINDAN TÜRKİYE’YE GÖÇLER VE NEDENLERİ.....	22
4.1. Kısaca Yugoslavya- Makedonya Tarihi ve Türklerin İskanı	22

4.2. Yugoslavya- Makedonya'da Türkler ve Türk Kültürü	25
4.3. Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye Göçler ve Sebepleri	29
4.4. İzmir Selçuk İlçesine Makedonya'dan Göçler	34
5. İZMİR SELÇUK MAKEDON GÖÇMENLERİNİN HALK KÜLTÜRÜ VE MÜZİK PRATİKLERİ.....	42
5.1. Sünnet	45
5.2. Evlenme	46
5.2.1. Kız İsteme	46
5.2.2. Kına Gecesi	54
5.2.3. Düğün	56
5.3. Hıdırellez	62
5.4. Halk Oyunları	65
5.5. Bayramlar	65
5.6. Derlenen Türkülerin Müzikal Analizi	66
6. SONUÇ	69
7. KAYNAKLAR	71
8. EKLER	84
9. ÖZGEÇMİŞ	94

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
akt. : Aktaran
bkz. : Bakınız
C. : Cilt
Dr. : Doktor
Enst. : Enstitü
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
Pt : Punto
S. : Sayı
s. : Sayfa
Selçuk K.B.G.: Selçuk Kent Belleği Görüşmeleri
Selçuk R.G.D.G.: Selçuk (Ephesus) Rumeli Göçmenleri Derneği Görüşmeleri
Ünv. : Üniversite
Vb. : Ve bunun gibi

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil: 4.1.1 Balkanların Fiziki Yapısı	22
Şekil: 4.1.2. Makedonya Siyasi Haritası	25
Şekil: 4.3.1 1952-1967 Yılları arası Yugoslavya-Makedonya'dan Yapılan Göçler...34	34
Şekil: 4.4.1 1940-1990 Yılları Arası Selçuk'ta Nüfus Değişimi.....	38

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 4.3.1: Makedonya'nın 1953-1971 Arası Nüfus Yapısı.....	32
Tablo 4.3.2: 1952-1967 Yılları Arası Yugoslavya-Makedonya'dan Yapılan Göçler.	33
Tablo 4.4.1: 1940-1990 Yılları Arası Selçuk'ta Nüfus.....	38

NOTA ÖRNEKLERİ LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Nota Örneği 1: Kadifeden Kürküm Yok	43
Nota Örneği 2: Haticem	44
Nota Örneği 3: Arda ile Kırçalı Arası	49
Nota Örneği 4: Arzu ile Gamber	50-51
Nota Örneği 5: Yellendin Meyrem Yellendin	53
Nota Örneği 6: Vurun Kızın Kınasını	55
Nota Örneği 7: Oğlan Oğlan Kalk Gidelim	57
Nota Örneği 8: Gelin	58
Nota Örneği 9: Dere Başı Düz Gider	60

EKLER LİSTESİ

Sayfa No.

EK-1: Süleyman Çalışkan ve Ailesine ait Yugoslavya'daki Nüfus Kayıt Belgesi	84
Ek-2: Süleyman Çalışkan ve Ailesine Ait Yugoslavya "Vatandaşlıktan Çıkma Belgesi"	85
Ek-3: Süleyman Çalışkan'ın Babasına Ait Tezkire Belgesi	86
Ek-4: Kırçalı ile Arda Arası Deryalar Türküsü	87
Ek-5: Sen Çeşmeye Vardın mı Türküsü	89
Ek-6: Görüşme Örnekleri	90

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Bilgen GÜLER
Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler
Programı : Türk Musikisi
Tez Danışmanı : Dr. Serap Akdeniz
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2014

MAKEDON KÜLTÜREL KİMLİĞİNİN İFADE ARACI OLARAK İZMİR-SELÇUK MAKEDON GÖÇMENLERİNİN MÜZİK PRATİKLERİ

ÖZET

Bu çalışmada İzmir ili Selçuk İlçesine yerleşmiş Makedon göçmenlerinin halk kültürünü oluşturan gelenek, görenek ve müzik pratikleri tarihsel süreç içinde ele alınmıştır.

Giriş bölümünde üzerinde çalışılan etnik gruba, Makedon göçmenlerine ilişkin tarihsel geçmiş ve Selçuk Makedon göçmenlerinin fiziki konumlanmasına ilişkin genel bilgiler verildikten sonra, bu topluluğun müziklerini tanımlamaya ilişkin kavramlar genel hatları ile irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası göç ve ilgili göç türleri kavramsal olarak ele alınmış, üçüncü bölümde kültür, kültürel kimlik ve göçle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise Türklerin Balkanlara ve Makedonya'ya yerleşmesiyle Makedonya'da varlık gösteren Türk kültürü araştırılmıştır. 1912 Balkan savaşları sonrası başlayıp günümüze kadar devam eden Türkiye'ye göçlerin ve tezin asıl kapsamını oluşturan Selçuk ilçesine

Makedonya'dan yapılan göçlerin sebepleri ile göçmenlerin yurt edinme mücadelesi incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde ise, İzmir'in Selçuk ilçesinde yerleşmiş olan Makedon göçmenlerinin halk kültürü ve müzik pratikleri, yapılan alan çalışması, gözlem ve görüşmeler sonucunda ele alınmıştır. Makedon göçmenlerinin kültürel kimliklerini sürdürmelerinde, özellikle müzik pratiklerinin rolü, bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Selçuk Makedon göçmenleri ile yapılan görsel ve işitsel kayıtlar onların müzik pratiklerini birlik ve farklılık ekseninde çerçevesinde değerlendirmemize olanak sağlamış olup; elde edilen müzikler bu sayede söz ve ezgi birlikteliği açısından incelenmiştir. Makedon göçmenlerinin geçmişe ait olduğu düşünülen, bazılarının hiç bir kaydına rastlanılmamış ve unutulmaya yüz tutmuş olan müziği, yapılan görüşmelerin notaya alınması ile Türk Halk Müziği repertuvarına kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, İzmir-Selçuk Makedon Göçmenleri, Kültürel Kimlik, Müzik, İzmir-Selçuk Makedon Göçmenlerinin Müzik Pratikleri.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Bilgen GULER
Field : Social Sciences Institute
Program : Turkish Music
Supervisor : Dr. Serap AKDENIZ
Degree Awarded and Date : Master – June 2014

THE MUSIC PRACTICES OF IZMIR-SELÇUK MACEDONIAN EMIGRANTS AS THE EXPRESSION TOOL OF MACEDONIAN CULTURAL IDENTITY

ABSTRACT

In this study, the folk culture of Macedonian emigrants settled in Selçuk district of İzmir province and traditions that make up the history of music filtered by practice are discussed.

In the introduction section, to the studied ethnic groups, the Macedonian immigrants, after giving general information regarding the historical past and the physical positioning of Selçuk Macedonian emigrants, the concepts related to define the music of these communities were analyzed in general. In the second part of the study international migration and migration related to the definition of species is given. In the third chapter, culture, the relationship between cultural identity and migration are focused on. In the fourth chapter the the settlement of Turks in the Balkans and Macedonia and the Macedonian Turkish culture was investigated. The causes of the migration from Macedonia starting right after from the 1912 Balkan wars, and ongoing to the present day to Turkey Selçuk district constitutes the main scope of the thesis and immigrants fighting home acquisition was examined. In the fifth section, folk culture and music practices of Macedonian immigrants who are

located in Izmir's Selçuk district, the result of fieldwork observations and interviews are discussed. Macedonian immigrants maintaining their cultural identity, especially in the role of music practice, constitutes the basis of this research. In this study, video and audio recordings done with Selcuk Macedonian immigrants, their musical practices within the framework of the unity and difference-axis, allow us to assess whether; in this way the resulting music as a combination of words and melodies were examined. Macedonian immigrants believed to belong to the past, some not, and never encountered a recording of music that has tended to be forgotten, taken note of the negotiations have been presented to the Turkish folk music repertoire. The most significant part of the study done is creating these compilations.

Keywords:

Migration, Izmir-Selcuk Macedonian Immigrants, Cultural Identity, Music, Music Practices of Izmir-Selcuk Macedonian Immigrants.

1. GİRİŞ

Akkayan'a göre (1979:21), "En genel anlamıyla göç, şahıs veya toplulukların fiili ikametgâhlarını isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde, fiziki olarak değiştirmeleridir." Tanımdan da anlaşılacağı üzere göç, zorunlu ya da gönüllüdür. *Gönüllü göç*, insanların kendi istekleri ve beklentileri yönünde bir kentten diğerine ya da bölgeye olan hareketliliğini kapsar. Zorunlu göç ise, bireylerin istekleri dışında çeşitli kuvvetlerin etkisi veya zorlamasıyla gerçekleşir. Örneğin, devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik vb. konularda aldığı kararların yerine getirilmesi aşamasında, nüfusta oluşturulan hareketlilik zorunlu göçü oluşturmaktadır.

Göç olgusu tarih boyunca birçok toplum için kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçler, Türk tarihinde de Orta Asya'dan itibaren önemli bir yer tutmuştur. Öyle ki Türkler göçebe bir ulus olarak tanımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti de, kuruluşundan itibaren bu göç hareketinden payını almıştır. Osmanlı İmparatorluğu mirası olarak; fethedilen topraklara yerleşen veya yerleştirilen Türk ve Müslüman topluluklar bu toprakların kaybindan sonra tekrar anayurda geri dönmüşlerdir. Osmanlı İmparatorluğunun gücünü kaybetmeye başlaması ve dengelerin değiştiği süreçte sınırların daralması ile o zamana kadar dışa gerçekleşen göçler XX. Yüzyıl başlarında içe doğru gerçekleşmeye başlamıştır. Bu göç dalgasının en önemli kısmını Balkan göçleri oluşturmuştur.

Yugoslavya Makedonya topraklarından Türkiye'ye ilk kitlesel göçler, Osmanlı'nın henüz egemenliğinin devam ettiği 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında başlamıştır. İkinci kitlesel göç hareketi, 1912-13 Balkan Savaşları sırasında Anadolu toprakları yönünde devam etmiştir. Çavuşoğlu'nun (2006: 107) belirttiğine göre göçler, "1923-51 döneminde fert ve aile düzeyinde, 1952-67 döneminde kitlesel düzeyde, 1968-96 döneminde de yine fert ve aile düzeyinde tamamen Anadolu toprakları yönünde gerçekleşmiştir". "Müslüman olmak, Osmanlı dönemi göçlerinde "doğrudan ve bağımsız tek ölçüt"; Cumhuriyet dönemi göçlerinde ise , "dolaylı ve bağımlı bir ölçüt" olarak dikkate alınmıştır. Bununla birlikte her iki dönem

göçlerinin ağırlıklı niteliği Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan olmuştur” (Çavuşoğlu, 2006: 108–109).

“Toplumlar, kültür ve geleneklerini, inanç sistemlerini bir miras olarak geçmiş değerlerinden, tarihi oluşumlarından devralır” (Altun, 2004: 21). Göç ile birlikte insanlar değer yargılarını, kültürünü, kimliğini yeni çevrelere götürmektedir. İnsanlar en çok konut çevreleri ve mahalle ölçeğinde yakın çevrelerini etkilemektedir. Göç eden insanlar, zaman içinde yeni çevreleri ile kültürel etkileşime girmektedir. Dolayısıyla, göçmen olarak gelen bireylerin çoklu bir kimliği vardır. Zaman içinde göç eden bireylerde sorgulanması gereken bir aidiyet sorunu ortaya çıkmaktadır.

Balkan göçmenleri geçmiş anılarına ve mevcut gereksinimlerine dayanarak ortak bir algı, duygu vasıtasıyla bir kolektif kimlik inşa etmekte başka bir deyişle “Balkan göçmeni” kimliğini yaratmaktadırlar. Dolayısıyla, göçmenler arasındaki paylaşılan ortak değerler ve duyulan benzer gereksinimler akraba, hemşeri ilişkilerini kaçınılmaz kılmakta ve kolektif aidiyet duygusuyla “biz göçmenler” söylemlerini doğurmaktadır. Selçuk Makedon göçmenlerinde de aynı özellik görülmüştür. Selçuk Balkan Göçmenleri Derneği “Balkan Göçmeni” kimliğini ortaya koyarken Makedon göçmenleri kendilerini aynı çatı altında ama diğer Balkan göçmenlerinden ayrı görmektedirler. Diğer bir deyişle “Makedon göçmeni” alt kimliği oluşmuştur.

İzmir Selçuk İlçesi Akdeniz iklimi özellikleri gösteren, bitki örtüsü ve kısmen dağlık olan coğrafyasıyla Makedonya’ya benzemektedir. Makedon göçmenlerinin, gelenek, görenek ve müziklerinin toplumsal hayata olan etkileri bugün varlığını sürdürme gayretleri ile daha iyi anlaşılmaktadır. Bir toplumun kendine özgü müziği o toplumun zenginliğidir. Makedon göçmenleri de yüzlerce yıllık süreçte Balkanların kültürüyle yoğurdukları Türk kültürünü tekrar geri getirerek korumaya çalışmaktadırlar. Tarih boyunca değişik kavim ve uluslara ev sahipliği yapan Makedonya’da değişik ulusların kültür izlerini görülmekle birlikte, bölgedeki en etkin kültür Türklere aittir. Türk folkloru, halk müziği, halk oyunları, Türk mimarisi, Türk zanaatçılığı vb. gibi birçok unsurun Makedonlar ve diğer milletler tarafından benimsendiği görülmektedir.

“Osmanlı’nın beş yüzyıllık Balkan hâkimiyeti süresince Anadolu’dan taşınan Türk halk kültürü ürünleri bu topraklarda yaşatılmıştır. Makedonya’daki Türkler günümüze kadar, her türlü baskıya rağmen evlerinde, düğünlerinde şarkılarını,

türkülerini söylemiş, masallarını anlatmış, oyunlarını oynamış; geleneklerini, göreneklerini, adetlerini korumaya çalışmıştır” (Kaya, 2002).

Çalışmanın esasını oluşturan Selçuk'taki Makedon göçmenlerinin kültür yapıları, tarihin süzgecinden geçerken farklı coğrafyaların kültürleri karşısında direnmiş, zenginliğini ve çeşitliliğini günümüze taşıyabilmiştir.

Çalışmanın kapsamı İzmir ili Selçuk ilçesi olmakla birlikte, Makedonya'dan gelen göçmenlerin grup halinde gelip yerleştikleri 14 Mayıs Mahallesi, Zafer Mahallesi çeşitlilikleri açısından öncelikli çalışma alanları olarak tercih edilmiştir. Ayrıca Selçuk Ephesus Rumeli Göçmenleri Derneği; Selçuk Kent Belleği araştırmada önemli kaynak teşkil etmiştir. Selçuk Nüfus Müdürlüğü'nden göçmenlerin ve geldikleri bölgelerin bilgileri bu konuda bir tasnifleme olmadığı için maalesef alınamamıştır.

Alan araştırmasına dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmakla birlikte, Selçuk Kent Belleği görüşmelerinden de faydalanılmıştır. Ayrıca göçmenlerin yaşadığı mahallelerin muhtarlarıyla görüşmeler yapılarak, Makedon göçmenleri tespit edilerek, onlarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma alanı Selçuk ilçesinin tamamını kapsamakla birlikte müzik pratikleri bölümünde sözlü kültür ürünlerini günümüze taşıyan Gülfida Çiftçi ve Mevlüde Yörük araştırmaya temel teşkil etmiştir. Çalışma sonunda elde edilen türkülerin derlemeleri konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Korosu Şef Yardımcısı Cevat Dursun, ritimsel analiz için Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu sanatçısı ve Müdür Vekili Ümit Atalay ile çalışılmıştır. Elde edilen türküler Finale 2007 nota yazım programı ile yazılmıştır. Makedonya'dan gelen göçmenler Selçuk ilçesinin tamamına yayılmış olarak yerleşmiş bulunmaktadır. Çalışmanın süresinin yetersizliğinden dolayı Selçuk köylerindeki Makedon göçmen ailelerine ulaşamamıştır. Bu nedenle saha çalışması Selçuk ilçe merkezinde yürütülmüştür. Araştırmanın gözlem ve görüşme çalışmalarının bir kişi tarafından yapılıyor olması da çalışma zamanının iyi değerlendirilmesini gerektirmiştir.

Giriş bölümünde üzerinde çalışılan etnik gruba, Makedon göçmenlerine ilişkin tarihsel geçmiş ve Selçuk Makedon göçmenlerinin fiziki konumlanmasına ilişkin genel bilgiler verildikten sonra, bu topluluğun müziklerini tanımlamaya ilişkin kavramlar genel hatları ile irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, uluslararası göç ve göç türlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kültür, kültürel

kimlik ve göç ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise Türklerin Balkanlara ve Makedonya'ya yerleşmesi ve Makedonya'daki Türk kültürü araştırılmıştır. 1912 Balkan savaşları sonrası başlayıp günümüze kadar devam eden Türkiye'ye göçlerin ve tezin asıl kapsamı olan Selçuk ilçesine Makedonya'dan yapılan göçlerin sebepleri ile göçmenlerin yurt edinme mücadeleleri incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde ise, İzmir'in Selçuk ilçesinde yerleşmiş olan Makedon göçmenlerinin halk kültürü ve müzik pratikleri yapılan alan çalışması gözlem ve görüşmeler sonucunda ele alınmıştır. Makedon göçmenlerinin kültürel kimliklerini sürdürmelerinde, özellikle müzik pratiklerinin rolü, bu araştırmanın temelini teşkil etmektedir.

Bu çalışmada Selçuk Makedon göçmenleri ile yapılan görsel ve işitsel kayıtlar, onların müzik pratiklerinin birlik ve farklılık eksenini çerçevesinde değerlendirilmesine olanak sağlamış olup; elde edilen müzikler bu sayede söz ve ezgi birlikteliği içerisinde incelenmiştir. Makedon göçmenlerinin geçmişe ait olduğu düşünülen, bazılarının hiç bir kaydına rastlanılmamış ve unutulmaya yüz tutmuş olan müziği, yapılan görüşmelerin notaya alınması ile Türk Halk Müziği repertuvarına kazandırılmıştır. Çalışmanın en anlamlı kısmını yapılan bu derlemeler oluşturmaktadır.

2. GÖÇ OLGUSUNA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

2.1. Kavram Olarak Göç

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân yerinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Kişisel nedenlerle yer değiştirmeye ve bu esnada nakledilen eşyaların hepsine de göç denmektedir (Akkayan, 1979:21).

Gerçekte göç, öncelikle fiziksel mekândaki değişiklik olarak değerlendirilse de, bireylerin ve toplumların üzerinde çok daha derin etkiler yapmaktadır. “Literatürde göçle ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde çoğunlukla “yer değiştirme” unsuruna vurgu yapıldığı görülmektedir” (Ünal, 2008:26). “Göç, asıl yerinden, ulaşılmak istenen yere harekettir” (Karpaz, 2003:3). “Dinamik bir süreç olarak göç, belli bir yerleşmede yaşayan nüfusun belli bir kesiminin çeşitli ve farklı nedenlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere veya nispeten sürekli olarak gitmesi anlamına gelmektedir” (Akgür, 1997:41). “Göç’ün tanımında, mesafe, zaman ve kalıcılık olmak üzere üç boyut mevcuttur” (Ünal, 1998:91). “Göç, birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını ya da bir kısmını geçirmek üzere tamamen veya geçici olmak üzere bir yerden başka bir yere gitmelerine denir” (Akkayan, 1979:22). Bir diğer tanıma göre ise göç; “şahıs, grup veya toplulukların fiili ikametgâhlarını isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde gerçekleşen fiziki mekân değişikliğidir” (Bilgili, Aydoğan ve Güngör, 1996:327). Tekeli (1998:9) göç olgusunu, “belirlenmiş bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayan insanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı” olarak tanımlar. (akt. Ünal, 2008:27).

Göç; “bir ülke nüfusunu tayin eden doğum ve ölüm oranlarının yanında, üçüncü bir faktör olarak önem arz etmektedir. Bir ülkede, doğum oranı, ölüm oranını aşarsa ancak nüfus büyümekte, aksi takdirde küçülmektedir. Yine, bir ülke toplumuna içe göç ederek göçmen olarak katılan grupların, o ülke toplumundan başka bir ülke toplumuna girmek üzere dışa göç ederek göçmen olarak ayrılan gruplardan sayıca daha fazla olması halinde ancak nüfus artmakta, aksi takdirde azalmaktadır” (Hess ve dig., 1988:500 akt. Birkök, 1994:78).

Göç, insanın içine doğduğu, sosyalleştiği çevreyi bırakıp farklı ve yeni bir ortama gitmesi olarak tarif edilir. Buna göre göç, göç edenin yaşadığı toplumundaki sosyal destek bağlarını koparır. Farklı bir topluma uyum sağlamak zorunda bırakmak suretiyle zorlu bir görevi ona yükler. Ayrıca, göç edenler tanıdık veya alışık olmadıkları bir sosyo ekonomik sistemde ekonomik olarak hayatta kalma ve sosyal sorunlarla baş etmek zorunda kalırlar (Ünal, 2008:28).

Dolayısıyla göç, göç edenler için kalıcı ve oldukça etkili değişikliklere neden olmaktadır. “Göç eden kişilerin sosyal ve fiziki çevrelerinin değişmesi, yeniliklere uyum sorununu da beraberinde getirmektedir. Böylece göç, kişileri yeni bir topluma ve mekana götürdüğü gibi uyum sağlama sorunlarıyla da karşı karşıya bırakmaktadır” (Tekeli, 1998:9-10).

Uyum sorunları da yine birbirinden bağımsız birçok değişkene bağlı olarak farklılık gösterir. Göç nedeni, göç eden kişiler, göçün türü, göçle varılan yer ve burada yaşananlar değiştikçe göç eden kişilerin karşılaştıkları uyum sorunları da değişmektedir. Dolayısıyla, göç edilen yeni ortama uyum konusu yalnızca bir sürecin son ürünü olarak görülmemelidir. Bu uyum sorunu göç sürecinin bütünselliği ve birbirleriyle ilintili iç içe geçmiş birçok unsurun katıldığı belirli küçük süreç ve yapıların birlikte ortaya çıkardığı bir sonuç olarak ele alındığında ayrıntılarıyla çözümlenebilir (İçduygu ve Ünal, 1998:40-41).

2.2. Göç Süreci ve Analizi

Göç kavramı bilimsel olarak analiz edilmek istendiğinde, bir süreç olarak ele alınmalıdır. Diğer bir deyişle göçün nedenleri ve sonuçlarını belli bir bütünsellik içerisinde değerlendirmek önemlidir. Bu bütünselliğe tarihsel ve toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşmak gereklidir. “Göç süreci içindeki bu farklı unsurların birbirlerine göreceli konumlarını, bireylerin yola çıktıkları ve vardıkları yerlerin konumlarını bu bütünsellik ve tarihsel bakış açısı içinde değerlendirmek uygun olacaktır” (İçduygu ve Ünal, 1998:40).

Göçe ilişkin çalışmaların en önemli problemlerinden biri göçün ele alınış biçimidir. Göç çalışmalarında göç birimi çoğunlukla eksik olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilimlerdeki birçok kavramda olduğu gibi göç kavramı üzerinde de bir uzlaşma olmasa da, göçü veren birim, göçü alan birim, göç eden birim, her üç birimi de kapsayan geniş göç birimi olarak dört temel unsuru içerdiği konusunda uzlaşılmaktadır (Ünal, 2008:29).

Bir göç analizinde sürecin toplumsal ve bireysel yanlarını analize dâhil etmek için bireysel çözümlenelerde de bulunmak gerekmektedir. Bunun için de göç eden kişinin konumunun şu üç boyutla incelenmesi gerekir: a) göç eden kişinin hem geldiği yerleşimin hem de vardığı yerleşimin toplumsal ve yapısal özellikleri; b) göç eden kişinin hem geldiği yerleşimdeki hem de vardığı yerleşimdeki aile ve hane gibi

yakın toplumsal çevresinin özellikleri; c) göç eden kişinin kişisel özellikleri, algılamaları, yorumları ve etkinlikleri (İçduygu, Ünalın, 1998:42). Bu anlamda bir göç analizinde, göçün toplumsal bir süreç olduğunu hesaba katılırken, onun bireysel bir süreç olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Kısaca özetlenecek olursa, bir göç analizinde öncelikli olarak göç bir süreç olarak ele alınmak durumundadır. Bu süreç toplumsal, tarihsel bir perspektiften değerlendirilirken, sürecin aktörü olan insan gözden kaçırılmamalıdır. Göç sürecindeki değişkenler net bir şekilde tanımlanırken, bu süreç nedenleri, sonuçlarıyla, zaman ve mekân unsurlarıyla ve göçmen faktörüyle bir bütün olarak değerlendirilmelidir. En önemlisi göçmenlerle araştırma yapılırken seçilecek metodoloji ayrıntılı bir şekilde titizlikle planlanmalıdır.

2.3. Göç Türleri ve Göçe İlişkin Yaklaşımlar/Teoriler

Kuşkusuz insanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olan göç olgusuna etkide bulunan birçok faktör bulunmaktadır. Dolayısıyla göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Öncelikle insanları göçe iten sebeplerin birbirinden çok farklı olabileceğinin ve bu doğrultuda yaşanan göçlerin farklı şekillerde algılanabileceğinin vurgulanması gerekmektedir. Bu anlamda göç olgusunun birden çok türünden bahsedilebilir. Başka bir deyişle göç olgusunu sınıflandırmak bir dereceye kadar mümkündür. Göçe ilişkin bir sınıflama yapmak zor olsa da genel olarak bazı ölçütler temelinde farklı göç türlerinden söz edilebilir.

I-İrade esasına göre gerçekleşen göçler sözcelimi “gönüllü göçler” ve “zorunlu göçler” olarak bir ayrıma gitmek mümkündür (Fichter, 1996:142). Başka bir deyişle göç, bireylerin kendi istekleriyle gerçekleştirdikleri, “serbestçe” oluşan bir hareketlilik olabileceği gibi, bireylerin istemleri dışında çeşitli güçlerin etkisiyle “mecburi” olarak da gerçekleşebilir (Akkayan, 1979:22).

II-Yoğunluk esasına, göç etme biçimine göre gerçekleşen göçleri “kitlesel göçler” ve “bireysel göçler” olarak ayırabiliriz. (Özkalp, 1990:209) Bu ayrıma bir de “zincirleme göçler” eklenebilir. Buna göre; bireysel göç sürecinde bireyler göçün nedenleri ve sonuçlarına ilişkin daha kesin bilgiye sahiptir ve akılcı aktörler olarak hareket ederler. Niteliğe göre seçicilik gösteren bu göç türünde bireylerin gidilecek yerle ilgili beklentileri de oldukça yüksek olur. Kitlesel göç süreci toplumsal, ekonomik veya politik nedenlerle ortaya çıkar ve bir bakıma zorunlu göç türüyle ilişkilendirilebilir. Zincirleme göç sürecinde ise göç kararı bireysel ve özerk

olmaktan çok, üyesi bulunulan birime bağlıdır. Bu göç biçiminde, daha önceden göç etmiş olanlarla aile ve akrabalığa dayalı olarak kurulan ilişki ağı göç edecek bireylere gidilecek yere ilişkin bilgi sunmakta ve olası risk ve maliyetleri nispeten azaltmaktadır (Erder, 1994:110).

III-Ülke sınırları esasına göre gerçekleşen göçler olarak iç göçler ve dış göçler olarak ayrılır (Üner, 1972:77). Buna göre, iç göç; bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir. Dış göç ise; uzun süre kalmak ve çalışmak ya da yerleşmek amacıyla, bir ülke sınırlarını her iki yönden aşarak yapılan nüfus hareketleridir.

IV-Bunların yanı sıra yerleşim süreleri esasına göre gerçekleşen göçleri “geçici” ve “sürekli” göçler olarak ayırabiliriz. Yerleşim süreleri bakımından farklılaşan göçlerde, bireyler göç ettikleri yerlerden tekrar dönmek üzere (kesin/sürekli göç) topraklarını terk edebilirler veya buldukları yerleri belirli sürelerle terk ederek yani geçici olarak göç hareketinde bulunabilirler. Başka bir deyişle, bireyin bulunduğu yerden başka bir yere birkaç aylık süre içinde gerçekleştirdiği göç olayı mevsimlik veya sezonluk göç olarak değerlendirilir (Mutluer, 2003:11).

V-Bir başka sınıflama göçün “akım yönüne göre göç türleri” olarak yapılabilir. Buna göre, bu sınıflandırma çoğunlukla kırdan-kente, kentten-kente, kırdan-kıra ve kentten-kıra şeklindeki göçleri içerir (Akkayan, 1979:25). Başka ölçütlere göre sayılabilecek göç türleri bulunsa da, buraya kadar, değişik ölçütlere göre ele alınan bu göç türleri ilgili literatürde yaygın olarak görülebilecek olanlardır.

Göçle ilgili önemli bir problem, yaşanan göçlerde o göçün türünün tanımlanmasında yapılan yanlışlıklardır. Örneğin, yaşanan belirli bazı göçleri sadece iç göç veya dış göç (ya da zorunlu göç-gönüllü göç vb.) olarak tanımlamak yetersiz kalabilmektedir, çünkü bazı göçler şeklen iç göç veya dış göç gibi görünse de aslında birden fazla göç türünün özelliklerini taşıyabilmektedir. Başka bir deyişle, tek bir göç kategorisi ekseninde açıklanamayacak olan göçler söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Türkiye’ye çeşitli dönemlerde Balkanlardan gelen göçlerin tümünü şeklen dış göç gibi görünmesine rağmen, sadece bu kategori ekseninde tanımlamak ve değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü, göç edenlerin etnik, dini, kültürel, sosyal vb. anlamdaki benzerlikleri veya farklılıkları yaşanan göçün sadece dış göç kapsamında değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Bu anlamda çeşitli etkenleri, özellikle kültürel farkları ve benzerlikleri gözlemeksizin yapılacak göç çözümlenmeleri eksik

ve yanlış olacaktır.

2.4. Dış Göç veya Uluslararası Göç

Uluslararası göçler kapsam, içerik ve nitelik (hareketlilik tipi dışındaki ölçütler) bakımından dikkate alındığında, uluslar arası göç türlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Söz konusu göç türlerinin bazen zorunlu veya kaçınılmaz olarak üst üste gelebildiğini örneğin, “grup göçü” ya da toplu göçün aynı zamanda bir “geçici göç” ya da “kalıcı göç” oluşturabildiğini göz ardı etmemek gerekmektedir (Hess, ve dig. 1998: 505). Ulus devletlerin oluşumu ve uluslararası siyasi sistemin temel aktörü olmasını takiben, göç, sınır ötesi dolaşım şeklini alarak farklı siyasi, ekonomik ve sosyal anlamlar da kazanmıştır. Siyasi nedenlerle ortaya çıkan göçleri, özellikle ulusal devletlerin 19. ve 20. yüzyıllarında görmekteyiz. Bu göçlerin ana nedeni, belli bir toprak parçasını ülke olarak seçen ve siyasi gücü elinde tutan etnik grubun orada yaşayan farklı etnik kökenden insanlara ve din gruplarına aralarında yaşama hakkı tanımamasıdır.

Türkiye’ye yönelik gerçekleşen dış göçler genellikle Türkiye dışındaki soydaşların ve Müslüman halkların, buldukları ülkedeki siyasi rejimlerden, baskı ve savaş ortamlarından kaçarak Türkiye’ye göç etmelerinden kaynaklanmaktadır.

2.4.1. İlkel/ Basit Göç

Bireylerin veya grupların kuraklık, kıtlık ya da diğer doğal etkenler nedeniyle güçlerle başa çıkmakta zorlandıklarında, bunlardan kurtulmak amacıyla başlattıkları göç hareketine ilkel/basit göç adı verilmektedir (Hess ve dig., 1998: 505). Tarih öncesi çağlardan beri insanın dünya üzerine yayılışı, iklim koşullarının ve beslenme kaynaklarının değişip hayatta kalmak için göç etmeye zorlanmasıyla olmuştur. İtici nedenleri itibariyle bu göç türü “fiziksel veya iklimsel göç” olarak da adlandırılabilir.

2.4.2. Sürücü veya Cebri Göç

Kişilerin veya grupların, siyasi otoritenin veya daha büyük ve daha güçlü bir grubun şiddet içerebilen zorlamasıyla, yerleşik olduğu bölgeden apar topar ve ilkel şartlarda bir başka bölgeye götürülmeleri veya gitmek zorunda bırakılmaları “sürücü veya cebri göç” kapsamında yer almaktadır. Nazi Almanya’sında Yahudilerin ve Çingenelerin mecbur kaldıkları göç, 1980’li yıllarda Orta Amerika’nın dikta rejimleriyle (diktatörlükle) yönetilen ülkelerinden yapılan kitlesel kaçışlar bu

türdendir (Hess ve dig., 1998: 505). Bu örneklere, 1915 Osmanlı Ermeni tehcirini, 1944 Kırım Türklerinin Sibiryaya'ya sürülmelerini, 1988 Kuzey Irak'taki Kürtlerin Türkiye'ye sığınmalarını ekleyebiliriz (Kaynak, 1992: 155).

2.4.3. Zorunlu Göç

Bu göç türü, benzer görünmekle birlikte sürücü veya cebri göçten ve farklıdır. Sürgün niteliği veya şiddet içeren zorlama söz konusu değildir. Zorunlu göç genellikle kitle çoğunluğunun iradesine uygun olarak, istisnai olarak da bu iradenin dışında gerçekleşir. Zorunlu göç, dışa göçe izin verecek ve içe göçü kabul edecek iki ülkenin kendi etnik kökenlerinden olan ve kültür çevresinde yer alan kitleleri değiş tokuş etmeleri veya sadece bir kitlenin diğer ülkeye göç etmesi şeklinde gerçekleşir ve tamamlanır (Hess ve dig., 1998:505). 1922-1930 döneminde Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi ile meydana gelen göç hareketi her iki ülkedeki kitleler bakımından “zorunlu göçtür”. Bu göç aşamasında, “din” unsuru ölçüt alındığı için Türk oldukları halde Hıristiyan Karamanlılar (Karamanlıdes) da Türkiye'den göç etmek zorunda bırakılmıştır (Yüsküp, 2007:8).

2.4.4. Grup Göçü ya da Kitle Göçü

İki ülke devleti arasında herhangi bir uzlaşma bulunmamasına rağmen, ağırlıklı olarak uğradıkları baskı ve ayırım politikaları nedeniyle bir etnisite (ırk, soy, budun) ya da din gibi ortak karakteristikleri paylaşan insanların, grup ya da gruplar halinde buldukları ülkeyi terk etmelerine “grup göçü ya da toplu göç” adı verilmektedir (Hess ve dig., 1998: 505). Bu göç türü, genellikle coğrafi yakınlık ve kültürel benzeşim mesafesindeki ülkenin açıkça ortaya konan rızasıyla bu ülke topraklarına gerçekleştirilmektedir. Yugoslavya Makedonya'dan 1923-1933 ve 1952-1967 yılları arasında gerçekleşen göçler ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1989 “soydaş” göçü bu nitelikte göç hareketleridir (Toğrol, 1991: 60).

2.4.5. Serbest (Seçmeli) Göç

Serbest veya seçmeli göç, zorunlu göçten daha esnek ve göç olgusunun gerçekleşmesini, göç etme ihtimali ve arzusu ortada olan kişilerin iradesine bırakan göç türüdür (Hess ve dig., 1998: 505). Bununla birlikte bu göç türü de neredeyse tüm ayrıntıları ve yönleri itibarıyla “dışa göç” verecek ülke devleti ile “içe göçü” kabul edecek ülke devleti arasında varılan uzlaşmaya, kararlaştırılan esaslara göre

yürütülür. Daha açık bir ifadeyle, kural olarak grupları değil kişileri kapsar. Göç başvuruları bireysel olarak yapılır. Bu çerçevede, kişilerin göç başvurusunda bulunabilmesi, bunun kabul edilmesi, iki ülke makamlarının öngördüğü şartları yerine getirmelerine ve önceden belli koşulları taşımalarına bağlıdır. İşlem genellikle, “dışa göç” verecek ülke makamlarından alınan belgelerle, “içe göçü” kabul edecek ülkenin diplomatik temsilciliklerine yapılan “serbest göç vizesi” başvurularının, gerekli denetim ve onayların ardından “serbest göçmen vizesi” verilmesi veya uygun bulunmayarak reddedilmesi şeklinde yürütülmektedir. Yaygın gözlemler, özellikle “biyolojik” ve “sosyokültürel” bütünleşme (milletleşme) çabası içinde olan ülkelerin, kendi yurttaşlarının etnik kökeninden olan, kültürel yakınlık/benzerlik mesafesinde bulunan kişileri (ve bu çerçevede grupları) serbest göçmen olarak alma, böyle olmayanları ise serbest göçmen olarak verme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Türkiye’ye Yugoslavya Makedonya’dan gerçekleşen 1923-1933, 1952-1967, göçleri ve Bulgaristan’dan gerçekleşen 1951 göçü, bu içerikteki göçün tipik örneklerini oluşturmaktadır. Türkiye, göçmen alma politikasını, 2510/1934 sayılı İskân Kanunu’nun 3. maddesinde de yer verildiği gibi, “Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerin göçmen olarak yurdumuza kabul edilebileceği” şeklinde belirlemiş bulunmaktadır.¹

2.4.6. Mülteci Göçü

“Mülteci göçü”, esas itibarıyla, buldukları ülkede siyasi otorite veya rejimle anlaşmazlık veya çatışma halinde olan, bundan dolayı da çoğu kez can ve mal güvenlikleri tehdit altında bulunan kişilerin ve küçük grupların başka bir ülkeye, genellikle de yasadışı yollarla veya sahte belgelerle gerçekleştirdikleri göç türüdür. Göçün en dramatik formu mülteci göçüdür. İnsanlık tarihinde, bu konuda uluslararası dayanışma ve yardım gereğinin siyasi açıdan öneminin kavranması ve tanınması çok yenidir. Türkiye’den 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Avrupa ülkelerine gerçekleşen, yoğun bir bireysel ve küçük gruplar halinde mülteci göçleri bu göç tipine örnek verilebilir (Ünal, 2008:26). Dolayısıyla, komünist Yugoslavya-Makedonya’dan rejim karşıtı olarak gelen Makedon göçmenlerini de mülteci göçmenler sınıfında değerlendirmek mümkündür.

¹ 21.06.1934 tarih ve 2733 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 2510 sayılı ve 14 Haziran 1934 tarihli İskân Kanunu, 26/09/2006 tarih ve 26301 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.

3. KÜLTÜREL KİMLİK VE GÖÇ İLİŞKİSİ

3.1. Kültür Kavramı ve Özellikleri

Kültür kelimesinin ortaya çıkışına yönelik görüşler kelimenin tarımla ilgili kök anlamı üzerinde birleşmektedir. Dilbilimciler “kültür” sözcüğünün Latince daha çok toprak kültürü anlamında kullanılan edere-cultura sözcüğünden geldiğini ileri sürmektedirler (Mejuyev, 1987:22). Bu görüşü destekler nitelikteki bir diğer çalışmada ise kültür kelimesinin kökeninin Latince ikamet etmek, yetiştirmek, korumak gibi anlamları olan colere kök sözcüğünden gelen cultura olduğu belirtilmektedir (Williams, 2005:106-107). Colere; işlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, ekip biçmek iyileştirmek, eğitmek vb. anlamları birlikte içeren çok zengin bir anlam içeriğine sahiptir. Bu fiilden üretilen cultura terimi, ilk kez tarımsal etkinlikleri nitелеmekte kullanılmıştır. Romalılar cultura terimini doğada kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmak üzere, insan emeği ve eliyle tarlada ekilerek yetiştirilen bitkileri adlandırmakta kullanmışlardır. Bugün de tarla, sera ve laboratuvar koşullarında yetiştirilen bitkilere kültür bitkisi adı verilmektedir. Türkçede kültür teriminin karşılığı olarak önerilen ekin terimi de “colere” fiili esas alınarak türetilmiştir. Kültür kelimesinin tarımla ilgili kök anlamının sonraları ona yüklenen diğer anlamları ve kullanımları etkilediği belirtilmektedir (Özlem, 2000:142).

Kültür bir düşünme yetisinin sonucunda ortaya çıkan bir simge üretme etkinliğidir. Kültürün oluşumunda insanın kendi varlığının farkında olması ve kendisini “düşünen bir varlık” olarak tasavvur etmesi etkilidir. Kendi varlığı üzerine düşünebilme yetisi her ne kadar modern öncesi çağlarda bilinen bir olgu olsa da Aydınlanma Çağı’nın temel düşünsel unsuru olarak kabul edilmiştir. Aydınlanma Çağı ve Rönesans’tan itibaren insan, sadece Tanrı’nın iradesine göre şekillenmiş bir varlık değil, kendi iradesiyle kendi kaderini oluşturabilme gücü olan düşünsel bir birim olarak tasavvur edilmiştir. Descartes’in ünlü ifadesiyle “düşünüyorum öyleyse varım” (cogito ergo sum) insanın düşünen bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır (Gökalp, 2012:12).

Aydınlanma Dönemi’nde kültür terimi, tarımsal etkinlikler için kullanıldığı anlamının yanı sıra, “insan zihninin etkin olarak geliştirilmesi” anlamını da

kazanmıştır. Aydınlanma Dönemi'nde antropolojinin de gelişmesiyle kültür belirli bir halkın "bütün yaşam biçimi" anlamında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kültür olgusunun üç anlam katmanı olduğunu belirtebiliriz:

1. Genel bir entelektüel, tinsel ve estetik gelişim süreci (uygarlık medeniyet anlamında);
2. Entelektüel ve sanatsal ve etkinlik pratikleri (yüksek kültür anlamında) ve
3. Bir grubun ya da bir dönemin yaşam biçimi olarak kültür (Williams, 2005: 90).

Kültür, tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevi ve maddi yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek bir seviyedeki bir bileşiği olan, sebebi ve sonucu açısından ise, ferde ve topluma ait olma bilinci, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri doğrultusunda değiştirme arzu ve iradesi veren, değer norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir (Tural, 1988: 92-100).

İnsanı, zümreyi ve topyekûn bir toplumu, duygular düşünceler, hayaller ve davranışlar bakımından kendisine mahsus bir sistem hüviyetiyle şekillendiren kültürün tanımı, bu tarife esas olan ana unsurlara bağlı tercihler, kabulleniş ve kavrayış yönünü belirler. Kültür, kendisine mahsus bir sistem halinde, ait olduğu topluma sınırlamalar ve dinamizm kazandırır. Bir sosyal etkileşim nizamı halinde ortaya çıkan bu özellikler, kültürün varlığını ve gücünü belirleyen bir durumdur (Tural, 1988:109).

Kültür; bir toplum içinde ortaya çıkan ve nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi unsurlar olarak da tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle kültür, toplumun üyelerini birbirine bağlayarak, topluma bir kişilik kazandıran özellikler demetidir. Kültürün en önemli özelliği, öğrenilir olmasıdır. Kültür, bu özelliği sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve kendisini yenilemektedir (Erdoğan, 1991:136-137).

Kültür, toplumların kendileri için faydalı bir amaca ulaşma yolunda gösterdikleri çabaların ve bu çabalar sonucu ürettikleri tüm ürünlerin evrensel adı olarak kullanılmıştır. Bu kullanımıyla kültür tarihsel olmasının yanı sıra doğayı kendi amaçları doğrultusunda değiştiren ve şekillendiren bir unsur olarak insanı ön plana çıkarır (Özlem, 2000:146). Kültür insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Kültür, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. İnsan tarafından meydana getirilen her şey kültüre dahildir. İnsanın kendisine bakış açısından değerlerini ve amaçlarını nasıl planladığına kadar her şey kültürün öğeleri içinde yer almaktadır.

"Buna göre örgütler, dernekler, kurumlar, okullar kendilerine ilişkin şeylerle

birlikte kültürden sayılırlar ve insanlar arasındaki her türlü alışveriş, bütün maddi ve manevi yapıt ve ürünlere kültür adı verilir” (Uygur, 2006: s.17).

Ayrıca insanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik, doğanın kendisi için önceden belirlemiş olduğu kurallar olmaksızın bir kültürü var edebilme ve yarattığı kültür ile kendi gelişimini ve varlığını sürdürebilme becerisine sahip olmasıdır (Uygur, 2006: 1).

İnsanlığa mâl olmuş kültür, evrensel kültür; kapitalizmin gelişimiyle ortaya çıkan ulus kavramının ürünü olan kültür de ulusal kültür olarak adlandırılmaktadır. (Kongar, 1989:13-32). Aynı konuya Gökalp’in (1997:25) getirdiği yaklaşım ise ulusal olanın kültür (hars), evrensel olanın uygarlık olduğu şeklindedir ve Gökalp bunu şöyle ifade eder: “Kültür, yalnız bir ulusun din, ahlak, hukuk, us, estetik, dil, iktisat, felsefe ve fenle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir toplamıdır; aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan birçok ulusların toplumsal yaşayışlarının ortak bir toplamı ise uygarlıktır”. Ulusal kültürü evrensel kültürden ayıran unsurlar, coğrafi alanlar, tarihsel dönemler, etnik farklılıklardır. Yerel kültür, ulus ve ülke ölçeğinden daha küçük insan topluluğu ve coğrafya tarafından üretilen kültürdür. (akt. Kongar, 1989:33)

İngiliz antropolog E.B. Tylor’ın tanımına göre kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek, görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (akt. Güvenç, 2002a:54). Tylor’ın kültür tanımı kavramı bütünüyle yansıtmamaktadır. Bununla birlikte kültür kuramının ana tezini genel bir bakış açısıyla dile getirmesi bakımından önemlidir. Bu tanım kültür alanında çalışan birçok araştırmacıya yol göstermiştir.

Bu araştırmacılardan biri olan Murdock tarafından yapılan çalışmaya göre kültürün özellikleri aşağıdaki gibi gruplanabilir.

1. Kültür, öğrenilebilir bilgi, davranış ve alışkanlıklardır. Kültürün öğrenilebilir olması eğitimin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olması gereğini doğurur.
2. Kültür, dil aracılığıyla nesiller boyu aktarılabilen bir özellik taşır. Bu sayede insanoğlu yaşayarak edindiği deneyimleri kendisinden sonraki nesillere aktarmış ve varlığını sürdürmeyi başarmıştır.
3. Kültürün öğretileri toplumdaki topluma değişiklik gösterir. Her toplumun sahip olduğu, yarattığı ve paylaştığı alışkanlıklar toplumun kültürünü oluşturmakla birlikte söz konusu alışkanlıkların sürekliliği de o toplumun sürekliliğine bağlıdır.
4. Kültür toplumsal yaşamda oluşan bir unsur olmakla birlikte aynı zamanda bireysel tutum ve davranışlar kültürel doku içinde önemli bir yer tutar. Her ne kadar insan davranışları toplumsal yaşam içinde öğrenilmiş olsa da her zaman toplumun öğrettikleri ile örtüşmeyebilir.
5. Kültür, yaşamsal ve toplumsal gereksinimleri karşılayan, işlevsel bir unsurdur.

Denenmiş çözüm yolları zamanla toplumsal tatmin düzeyi ve alışkanlıkları pekiştirir. Yaşamsal gereksinimlerin evrensel olması bu ihtiyaçları karşılayan kurumların da belli ölçülerde benzer olması kaçınılmazdır.

6. Kültür bütünleştirici olduğu kadar ayrıştırıcı güce de sahiptir. Toplumsal boyutta uyum içinde olan kültürler bütünleşme eğilimi gösterirler. Bu bütünlük, tarihsel ve çevresel anlamda çelişkilere sahip kültürlerde kendisini çözülme olarak gösterir.

7. Kültür kavramı hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Özünde maddi ya da gözlenebilir bir kavram olmadığını bildiğimiz kültür, gerçeğin bir soyutlamasıdır (akt. Güvenç, 2002b:101-104).

Kültür süreklidir ve bu süreklilik öğrenilebilir olmasından kaynaklanır. Öğrenilen kültüre ait her öge gelenek, görenek ve alışkanlıklar şeklinde sonraki nesillere aktarılır (Yaman, 2001:8). Kültür, zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda, değişebilme özelliğine sahiptir. Çünkü kültür insan ilişkisi tek yönlü değildir. Bireyler, toplumların kültüründen etkilendiği gibi, toplumların kültürüne katkıda da bulunurlar. İnsanların kişisel reaksiyonları, toplumun reaksiyonu üzerinde etkili olabilir ve onu yönlendirebilir. Böylelikle toplumun kültüründe bazı değişimler yaşanması kaçınılmaz bir hal alır (Coşkun, 2003:13).

Kültür, en ilkel toplumlarda bile durağan olmamakla birlikte her toplumun kültürü aynı hızla değişmez. Bir toplumun diğer toplumlarla etkileşim derecesine göre kültürel değişimin hızı farklılaşmaktadır. Kimi toplumların kültürü hızla değişirken, kimi toplumların kültürü yavaş değişmektedir. “Açık sistemler sürekli olarak çevrelerinden girdi alırlar ve dinamik bir denge içinde faaliyette bulunurlar. Çevresinde meydana gelen değişmelere göre iç bünyelerinde de değişiklikler yaparak dengelerini korurlar. Sürekli olarak girdi-değişme-çıktı ilişkisi söz konusudur” (Dicle A, Dicle Ü, 1969:87). Buna açıdan, açık sistem özelliği gösteren toplumların, sürekli olarak başka kültürlerle etkileşim içinde olması, kültürel değişimi hızlandırmaktadır. Zaten, modern toplumların dinamik doğasını kültürel değişim yansıtmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının sınır tanımaz etkileri ve ulaştırma vasıtalarındaki gelişmelerden dolayı, insanların daha fazla seyahat etmeleri, iletişim sistemlerindeki gelişmeler başka kültürlerle etkileşim konusunda uygun bir ortam oluşturmakta ve kültürel değişimi hızlandırmaktadır.

Ayrıca ülkeler arasındaki ekonomik dengesizlikler de kültürel değişimin hızını belirler. Başka bir deyişle ekonomik yönden güçlü olan ülkeler, hem kitle iletişim vasıtaları ile hem de ürettikleri mal ve hizmetlerle diğer ülke insanlarını etkileyerek, kültürlerini empoze edebilirler. Böylece kültürel değişimin daha hızlı bir şekilde gerçekleşmesi olağandır. Kültürün bütünleştirme özelliği de vardır. Bu özellik, kültürel öğelerinin toplumun tüm kesimleri tarafından kabul edilmiş

olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini anlamaları, aynı amaçlar için bir araya gelebilmeleri ve bir arada yaşama konusunda irade beyan etmeleri, güçlü bir toplumsal kültürün belirtisidir (Coşkun, 2003:13).

Kültür kavramsal olarak soyut bir sistem olmasına rağmen sonuçları itibariyle somut bir hal alır. İnsanların davranışları, kurumlar, eğitim süreci sanat, vb. konular kültürün somutlaşmasına yardımcı olmaktadır. Kültür, her toplumun kendi özel davranışlarının ve yaratıcılığının eseri olduğu için milli bir kişilik yapısına sahiptir. Bundan dolayı orijinal ve millidir. Orijinallik, kültürün kendi kaynaklarından beslenmesi ve özüne sadık kalması ile sağlanabilmektedir (Şimşek, 2003:32)

Kültür, insanların günlük yaşantılarını ve temel ihtiyaçlarını gidermek için yapacakları faaliyetleri belirleyici bir unsurdur. Örneğin; bütün insanlar hayatlarını sürdürebilmek için yemek yemektir. Fakat nelerin yeneceği, hangi sıklıkla yeneceği, nasıl yeneceği, ne kadar yeneceği, kimlerle yeneceği gibi konular toplumlar arasında farklılıklar göstermekte, kendi içinde ise benzeşmektedir. Bu durum kültürün toplum hayatını etkilemesinin bir sonucudur (Ateş, 2011:14).

3.2. Kültürel Kimlik Kavramı ve Aidiyet

Kimlik insana özgü bir kavramdır. Kimliğin iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlama ve tanıma, ikincisi ise aidiyettir. Kendini tanımlama ve toplum içinde belli bir sıfatla, toplumsal olarak tanıma hem insana özgüdür hem de insani bir ihtiyaçtır. “Toplumsal tanınmanın” en temel aracı öncelikle konuşma dili, ardından da yazılı bir dil ve bir “kültürel edadır”. Toplumsal ve kültürel dünyanın oluşumu dil aracını gerektirir (Aydın, 1998:7) “Kimlik, en genel manada kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, arzularımız, hayallerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma, tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren niteliklerin toplamıdır.” (Bostancı, 1998:39)

Sosyal psikolojide kimlik kavramı analizlerinde benlik kavramı önemli konu başlıklarından birisi olmuştur. Benlik ve beliğin çeşitli özellikleri, bireyin toplum içindeki davranış ve etkileşimlerini, plan ve eylemlerini ortaya çıkarma niteliğine sahiptir. Sosyal davranış benliğinin çeşitli özelliklerini oluşturur. Bunun yanı sıra sosyal ortam ve sosyalleşme süreçleri de benliğinin oluşumunu önemli ölçülerde etkiler. Benliğinin çeşitli özellikleri sayesinde ortaya çıkan sosyal davranış ve benliğinin oluşumu, iç içe geçmiş kavramlar olarak ifade edilebilir. Benlik, sosyal etkileşimin ürünüdür. Aynı zamanda kişinin benliği ile ilgili bilgileri yansıtması açısından

bilişsel ve içgüdüsel; eylem anlamında da sosyal bir yapıdır (Kağıtçıbaşı, 2000: 86). Genel olarak kimlik kavramı çok çeşitli özellikleri bünyesinde barındıran, karmaşık, farklı katmanlardan oluşan bir kavramdır. Bu katmanlar farklı ve değişken düzeylerde birbiriyle etkileşim içerisindedir. Bu sebeple kimliği basitleştirmek tam olarak mümkün değildir. Buna ek olarak, kimlik çok yönlü bir kavramdır. Cinsiyet, ırk, yaş, etnik köken, ulusalcı vs. yönleri bulunmaktadır. Bu aynı zamanda karmaşık bir kavram olmasının da nedenidir. Kimliğin bir diğer özelliği toplumsal bir olgu olması, bir dizi karmaşık toplumsal süreçler sonucu doğmuş bir yapı olmasıdır. Bu karmaşık yapı, bir kişi veya grubun diğer bir kişi veya gruba girdiği yoğun ilişki ortamı sonucunda oluşur. (Ateş, 2011:23).

Kimlik, bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılamasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik ve zihinsel bir yapıdır (Bilgin, 1996: 182-183).

Kültürel kimlik, ortak coğrafi, tarihi deneyimleri ve paylaşılan kültürel kuralları içerir; bunlar da bizi, “bir topluluk” haline getirir (Gökalp, 1997:12). Bu birliğin oluşumu ve devamı, bütün diğer farklılıklardan daha önemli bir özelliktir. Kültürel kimlikler, tarihi, coğrafi şartlar altında ve kültür söylemleri içinde oluşan değişken benzeşme ya da birleşim noktalarıdır. Bir özellik değil, tanımlamadır. Bir başka ifadeyle kültürel kimlik, “var olma” kadar “bir olma” olgusudur. Hem geçmişe hem de geleceğe aittir. Kültürel kimlikler birden bire oluşmaz; bir yerden gelir, başlangıçları, tarihleri, oluşum süreçleri vardır ve tarihi olan her şey gibi sürekli dönüşüme maruz kalırlar. Sonsuza kadar kökleşmiş bir geçmişe sabitleme kabiliyetleri de yoktur; devamlı surette tarih, hakim kültür ve güç yaptırımlarıyla karşılaşma riskleri vardır. Kimlikler, bizi tanımlayan ve kendimizi tanımlayarak farklı durumlara verdiğimiz adlardır.

Kültürel kimlik, tarihsel algılama açısından bir olma sorunu olduğu kadar bir oluşma sorunudur. Geçmişe ait olduğu kadar geleceğe de aittir. Mutlak ve sabit değildir. Tarihsel olan her şey gibi değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Kültürel kimliklerin geldikleri bir yer, zaman, tarih ve başlangıç kültürleri bulunmaktadır (Ateş, 2011: 30). Belli coğrafi sınırlar içinde yaşayan toplumun ulus haline gelmesi, pazar bütünleşmesi sonucu ile toplumsal değişme süreci içinde oluşmaktadır. Bu etnik aidiyet gösteren toplulukları kapsayabileceği gibi, farklı etnik aidiyet gösteren toplulukları da kapsayabilmektedir (Güleç, 1992: 17) Kültürel kimlik üzerine yapılan

tanımlamalarından biri de, paylaşılan bir kültür, bir tür ortak tek gerçek benlik bağlamında, pek çok değer, daha yüzeysel ya da yapay olarak yüklenmiş; benliklerin içinde saklı, ortak tarih ve ataları olan insanların ortak noktası olan benlikler anlamında tanımlanmaktadır (Hall, 1998:177)

Erol da kimliğin daima ucu açık bir arayış olduğunu ve bu arayışın “ben” ve “öteki” “biz” ve “onlar” arasındaki farklılık ve aynılık sürecinde yeniden inşa edildiğini savunur (Erol 2009:216). “Biz” ve “ötekiler” arasında kurduğumuz ilişkiler aynı zamanda kendimizle kurduğumuz ilişkiyi yansıtır (akt. Akdeniz, 2011:36).

Kültürel kimlik daha dar kapsamda ve belli bir unsurun ön plana çıkarılmasıyla yansıtılabilir. Bir azınlık gurubun kendilerine has bir sosyal geleneği yaşatmaları (dans müzik vb. gelenek) onların kültürel kimliklerini yansıtır. Kültürel kimlik, milli kimlik anlamında da kullanılabilir. Bu konudaki esas ayırım, yansıtılan unsurun hangi kültüre ait olduğunu belirlemekle yapılabilir. Bir gruba aidiyet duygusu, insanın dayanışma, güven ya da psikolojik rahatlama ve diğer insanlarla bir şeyleri paylaşma arzusundan kaynaklanan gereksinimleri gidermektedir. Genel olarak, kimliklerin kurgulanmasının toplumsal, psikolojik, duygusal ve etkileşimsel görünümünün insanların toplumsal işlevlerini öngörebilen çok çeşitli biçimleri vardır. Bunları hepsi biz-onlar ayırımı ile söylemin yapılanmasında etkili olabilmektedir (Oktar, 2005: 73-74). Kişilerin kimlikleri anlamlı bir biçimde ait oldukları grupların üyelikleri sayesinde şekillenir. Çünkü, bireyler grup içinde olumlu bir biçimde yer almakta ve dışarıdaki gruplara göre kendini olumlu hissettirmektedirler.

Belli bir kültürel kimliğe sahip olan bireyin, ait olduğu topluluğun anlamlar ve değerler bütününe sahip çıkması gerekir. Bunu gerçekleştirirken de konservatif bir tavır sergilemesi gerekir ki, bu sayede kültürel kimliği oluşturan unsurların unutulması engellenerek yeni nesillere aktarılabilir. Birey kim olduğunu söylediğinde, neye inandığını, hangi kültürel değerlere sahip olduğunu da anlatmaya çalışır. Önemli olan bireyin kendi aidiyetini söylemsel olarak vurguladığı kültürel kimliğini eylemsel olarak da ortaya koymasındadır. Diğer bir deyişle, söylem-eylem birliğine sahip olması gerekir. Yahudi’yim diyen birinin Havraya gitmesi, Kırım Tatarı olduğunu söyleyen birinin Türkiye’de yapılan Kırım Tatar ritüeli Tepreş’e katılması, kültürel kimliğin söylem-eylem birliğini ortaya koyar (Akdeniz, 2011:39).

Kimlik ve kültür kavramlarının ortak ifade biçimi olarak da tarif olunabilecek kültürel kimlik, kullandığımız dil, inancımız, milliyetimiz ve de hangi medeniyet dairesinde bulunduğumuzla ilgili bir durumdur. Meseleye bu yönüyle bakıldığında, kültürel kimliğin ortaya çıkışı hem çevresel yani dış hem de insani faktörlere bağlıdır. Kültürel kimlik, ölçeği ve niteliği ne olursa olsun insanları birleştirebilen

yada birbirinden ayıran ögelerin toplamıdır. Müzik toplumların kültürel kimliğinin inşasında, onaylanmasında ve pekiştirilmesinde önemli bir rol oynar (Erol, 2002:228). Selçuk'ta yaşayan Makedon göçmenlerinde ve onların Selçuk doğumlu çocuklarında görülen Rumeli türkülerine olan düşkünlük ve sevgi, "Makedon göçmeni kimliğinin" müzik bağlamında simgesel bir ifadesi olarak gözlenmiştir.

3.3 Kimlik, Aidiyet ve Göç İlişkisi

Ekonomik ve sosyal nedenler, savaş, salgın hastalık gibi bazı özel durumlar sonucunda göçe zorlanan insanlar göç ile birlikte kimliklerini, kültürlerini, ve değer yargılarını yeni çevrelerine götürürler. İnsanlar en çok konut yerleşmeleri ve mahalle ölçeğinde yakın çevrelerini etkileyen göç sonucunda yeni çevreleri ile kültürel etkileşime girerler. Zaman içinde kişilerde sorgulanması gereken bir aidiyet sorunu ortaya çıkar (İlgin ve Hacıhasanoğlu, 2006:60).

Göçün yönü ister gelişmiş, ister gelişmekte olan, ister az gelişmiş ülkelere doğru olsun, belirli bir çevreden veya kültürden kopuş aidiyet duygusunu zedeleyerek, göç edenler için "ne orada ne burada" olamama halini doğurur. Bu gruplar için önemli bir başka boyut ise geçmiş ve gelecek arasında kopan bağıdır. Göç eden kişilerin geçmiş deneyimleri, bilgileri, birikimleri bir devamlılık çizgisinde gelecek için "kullanılabilir" olmaktan çıkar. Bunun sonucunda bir yeniden öğrenme, yeniden deneme süreci yaşamak zorunda kalırlar. Farklı sorun ve sonuçları göz ardı edilse de, göçmenliğin bu boyutu, sosyal ilişkileri sarsıcı, parçalayıcı, dönüştürücü ve göç olgusunun bireyler üzerinde stres yaratan çeşitli psikolojik rahatsızlıklara neden olan yanını oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 1997: 274). Ülkelerini ya da bölgelerini terk etme nedenleri ne olursa olsun, ya da vardıkları yerde nasıl karşılanırlarsa karşılanırlar göç edenler özelliklerine bağlı olarak farklı derecelerde de olsa uyum güçlükleri yaşayabilmektedirler. Öyle ki, göç edenlerin fiziksel ve ruh sağlıkları, kültürel ve psikolojik faktörlerden etkilenebildiği gibi çevrelerini meydana getiren coğrafik ve iklimsel değişikliklerden bile etkilenebilmektedir. Göçmenler geldikleri topluma uyumda ve bir bütün olarak değişik bir yaşama alışmada farklı da olsa güçlüklerle karşılaşabilmektedirler (Ünal, 2008:6).

Doğdukları yerden farklı bir bölgeye yerleşen bir göçmen grubu vardır ve terk ettiği yer ile bağlarının sürdüğü bir süreçte aynı zamanda yeni yerleştiği yerin de rollerine alışmak ve içine sindirmek zorundadırlar, o zaman bu göçmenleri "kimlik" sorunları beklemektedir (Rex/Josephides, akt. Gümüş, 1997: 243).

Kısacası, göç öncesi belirli kimliklere sahip olan göçmenler; ancak yeni çevrelerinden aldıkları şifreler, mesajlarla kimliklerini, kim olduklarını, nereye ait olduklarını sorgulamaya başlarlar (Ilgın ve Hacıhasanoğlu, 2006: 60).

Günümüzde kimlik tartışmalarının çok yönlü ve çeşitlilik içeren bir yapıya kavuştuğu görülmektedir. Özellikle kültürel geçişin ve etkilenmelerin hız kazandığı günümüz dünyasında, tekil kültür ve kimliğin eleştiriye tabi tutulması ve diğer kimliklerle etkileşim içinde olması nedeniyle, kimliklerin tek yönlü inşa edildiği söylemi yetersiz kalmıştır. Ayrıca, toplumlar arası yaşanan işgücü göçleri, söz konusu toplumlarda sadece iş ve emek aktarımı ile sınırlı olmayan ve aynı zamanda kültürel aktarımların da yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum da, bir kişinin farklı kültürel ve toplumsal etkilere maruz kalmasına yol açmıştır (Şen, 2004: 41).

Diğeriyle ilişki, ister bireyler arası, isterse bireyin kendini ait saydığı grup veya gruplar ile diğer grupların ilişkisi tarzında olsun, daima kendini ya farklılaştırma ya da benzer kılma yönünde şekillenmektedir. Birey toplumsal ilişkilerinden ve diğerleriyle olan karmaşık bağlarından referans alır. Bu yüzden, her birey hemen her zaman çok sayıda kimliğe sahip olmuştur. Çünkü, her birey üyesi olduğu her toplumsal gruba farklı bir bağlılık besler ve bunlar da farklı kimliklerin oluşumuna imkân sağlar. Bu kimlikler ise, birbirlerine oranla daha özel veya genel konumlarda bulunur ve buna göre sıralanır (Vatandaş, 2004: 17).

Dolayısıyla, bireyin çoklu bir kimliği vardır. Balkan göçmenleri geçmiş anılarına ve mevcut yaşayışlarına dayanarak ortak bir algı, duygu aracıyla kolektif bir kimlik inşa etmekte, başka bir deyişle göçmen kimliğini yaratmaktadırlar. Dolayısıyla, göçmenler arasındaki paylaşılan ortak değerler ve duyulan benzer gereksinimler akraba ve hemşeri ilişkilerini (birlikteliği) kaçınılmaz kılmakta ve kolektif aidiyet bağlamında “biz göçmenler” söylemlerini doğurmaktadır. Kolukırık'ın (2006:6) ifadesiyle, “göçmenlik durumu, akrabalık ve hemşerilik ilişkileriyle birlikte yeni bir doğuşun ve varoluşun simgesi olarak yüceltilen bir kimlik halini almış görünmektedir” (akt. Ünal, 2008: 147). Selçuk'a Makedonya'dan gelen göçmenler de kimliklerini “Türk, Müslüman, ve Makedon göçmeni” olarak tanımlamaktadırlar.

Göç olgusu ile kimlik arasında önemli ilişki vardır. Göç eden insanlar göç sürecinde benlikleriyle birlikte benliklerinin parçasını oluşturan kimliklerini de getirirler. Göç sonucunda ise kimliklerini ve aidiyetlerini yeniden sorgulamak zorunda kalırlar. Kimlik ve aidiyet sorunu daha çok göç hareketini gerçekleştiren ilk kuşakta yoğun olarak hissedilmekle birlikte daha sonraki kuşaklarda da kimlik tanımı konusunda çelişkiler ve ikilemler yaşanmaktadır. Kimlik ve aidiyet sorunu yaşayan

göçmenler, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmakta; çevreleriyle girdikleri toplumsal etkileşim süreciyle birlikte çevreleri tarafından kabul edilme ya da dışlama dinamikleri devreye girmektedir. Bazı durumlarda yerli halk ile uyumsuzluk, yabancılaşma hatta çatışma gibi toplumsal sorunlar yaşanabilmektedir. Göç ile birlikte oluşan kimlik sorunlarının diğeri, ikili kimlik oluşumlarıdır. Göçmenler, hem kendi geldikleri ülkenin kültürünü ve değerlerini korumaya çalışmakta, hem de gittikleri ülkenin kültürü ve değer yargılarıyla yaşamaktadırlar. Ancak bu durum daha çok göç eden birinci kuşak için geçerli olmakta, daha sonraki kuşaklarda göç edilen toplumun kültürel özellikleri daha kolay benimsenmektedir (Tacoğlu, Arıkan, ve Sağır, 2012: 1952).

4. “YUGOSLAVYA-MAKEDONYA” TOPRAKLARINDAN TÜRKİYE’YE GÖÇLER VE NEDENLERİ

4.1. Kısaca Yugoslavya- Makedonya Tarihi ve Türklerin İskânı

Balkan kelimesi “dağ, dağlık yer, çalılık ve engebeli yer” anlamlarına gelen Türkçe kökenli bir kelimedir. Balkanlar ise günümüzde Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya’yı içine alan bölge olarak tarif edilmektedir. Balkan yarımadası, jeopolitik konumu nedeniyle Avrupa’nın Doğu’ya açılan kapısı mesabesinde. Bu özel konumundan dolayı, siyasi ve beşerî coğrafyası ile tarih boyunca çeşitli dünya milletlerinin ilgisini çeken bir bölge olmuştur. Yarımadanın ilk dikkati çeken coğrafi özelliği dağlık ve engebeli oluşudur. Zor geçit veren dağlar çeşitli bölgeler arasında, bilhassa batıda irtibatı güçleştirerek kültür, dil ve geleneklerin çok farklı biçimde gelişmesine sebep olmuştur (Karpas, 1992: 25c).

Şekil:4.1.1 Balkanların Fiziki Yapısı

Balkan yarımadasında yer alan dağların uzanışı, akarsuların yönlerini tayin etmiştir. Yarımada üzerinde bu nedenle iki farklı akarsu havzası (Tuna ve kollarını içine alan sularını Karadeniz'e boşaltan kuzey havzası, dağların uzanışına bağlı olarak şekillenmiş güneyde Ege Denizine boşalan güney havzası) bulunmaktadır (Özey, 2006: 22). Balkanların önemli akarsuları, Meriç, Vardar ve Tuna'dır.

Yugoslavya-Makedonya topraklarının ilk sakinleri olarak İllirler (yada İlliryalılar), Traklar ve Daçlar bilinir. Bölgede; (antik) Makedonlar, Gotlar, Bizanslılar, Romlar, Arnavutlar, Germenler, Venedikliler, Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar, Kuman-Kıpçaklar, bünyesinden Hırvat, Sloven, Boşnak ve (çağdaş) Makedonları çıkararak Slavlar, Sırp, Yunanlılar ve en son da Osmanlı döneminde iskân edilen çeşitli Türk toplulukları varlık göstermiştir (Çavuşoğlu, 2007: 124). Kısaca Makedonlardan ve Arnavutlardan sonra en uzun egemenlik geçmişine sahip olanlar Türklerdir. Açıkça ve sırasıyla; Hunlar Orta Asya bozkır kültürünün taşıyıcıları olarak 378'de bu topraklara gelmiş, 5. yüzyılda Avarlar ve (henüz bir Türk boyu) Bulgarlar göçü burada sona erdirmiş, 7. yüzyılda Bizans tarafından (tarihte Vardariotlar olarak anılan) Vardar Türkleri Selanik çevresine yerleştirilmiş, 9. yüzyılda birbiri ardından (özellikle Torbeş, Pomak ve Goran Türkeri'nin ve kültürlerinin ilk çekirdeklerini oluşturan) Peçenek, Uz ve Kuman-Kıpçak kitleleri buraya ulaşmıştır (agm, 2007:125). 1049 yılında yenilgiye uğrayan Peçenekler'den on binlercesi Bizans tarafından Niş-Sofya arasına yerleştirilmiştir. Peçenekler tarafından 1065 yılında yenilgiye uğratılan Uzlar'ın önemli kesimi Bizans tarafından Balkanlar'ın çeşitli bölgelerine ek olarak Sırbistan topraklarına, Meriç'in aşağı mecrası Lebunium'da Bizans-Kuman ittifakı tarafından 1091 yılında yenilgiye uğratılan Peçenekler' in bir kısmı da güvenli Rodop dağlarına sığınmış bir kısmı da Bizans tarafından Anadolu'nun yanı sıra Makedonya, Ropçoz ve Filibe bölgeleriyle Ohrid gölü sahillerine yerleştirilmiştir (agm, 2007: 124). Bizans Anadolu'dan getirdiği çeşitli Türk gruplarını Teselya, Makedonya ve Rodoplar'a yerleştirmiştir. 10. yüzyılda (1122) bölgeye ulaşan yeni bir Peçenek kolu Bizans tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra sağ kalanları yine Anadolu'nun yanı sıra Trakya ve Makedonya'ya yerleşmiştir. Bizans'taki 1340'lı yıllarda olan taht kavgaları sırasında taht varisi Kantakuzen lehine taraf olarak birkaç kez bölgeye gelen Aydın'daki Umur Bey, Rodoplar ve Makedonya bölgelerine en az 100 bin Türkmen getirerek burada kalmalarını sağlamış, ardından Aydın'daki Çaka Bey, Semadirek ve Dedeoğaç çevrelerinde fiili egemenlik kurduktan sonra yaklaşık 54 bin Türkmen'i Dedeoğaç ve

Kavala üzerinden Orta Rodoplar'a göndererek orada yerleşmelerine yol açmıştır (Çavuşoğlu, 2007:125). Bu çerçevede, 1065-1340'lı yıllar arasında sadece Anadolu'dan getirilerek Batı Trakya, Rodoplar ve Makedonya bölgelerine yerleşen Türkmen sayısı 200 bin civarına ulaşmış, son olarak Osmanlı döneminde Anadolu'dan nakledilen Türk kitleleri sayesinde Yugoslavya-Makedonya toprakları da Müslüman ve Türk karakteri almıştır (agm, 2007: 125).

Bugünkü Makedonya toprakları, tarihte birçok devlet ve imparatorluğun sınırları içinde olmuştur. Bunlar içinde Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu, bölgede hüküm süren imparatorluklardandır. Fetihle birlikte Anadolu'nun Aydın, Konya, Karaman ve Maraş gibi yerlerinden bu bölgeye iskân edilen insanlarla Makedonya kısa sürede bir Türk yurdu hâline gelmiştir (Bayraktar, 2013: 223). 1367'de Balkan dağlarının bütün güneyi Osmanlıların eline geçmiştir. Sırbistan kralının öncülüğünde oluşturulan II. Haçlı ordusu Çirmen'de 1371'de ağır bir yenilgiye uğramış, böylece güney Balkanlarda Türk ilerlemesini durdurabilecek hiç bir kuvvet kalmamıştır. Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devletine karşı direnç gösteren tek teşebbüs, Bizans İmparatorunun oğlu ve Selanik Valisi olan Manuel'den gelmiştir. Manuel'in bölgedeki faaliyetleri üzerine harekete geçen Osmanlı birlikleri batı Makedonya'da başarılar elde etmiş 1372 yılında Serez ele geçmiştir. Ardından Kavala, Drama ve Karaferye gibi şehirler de Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş; 1382'de Manastır, 1385'te Pirlpe ve Ohri, 1386'da Niş alınmıştır. 1387'de ise Selanik haraca bağlanmıştır (Çayırılı, 2007: 447).

Osmanlıların bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olan Balkan devletleri, tekrar ittifak yapmışlar, ancak III. Haçlı ordusu 1389'daki Kosova Savaşı'nda ağır bir yenilgi almıştır. Pomaklar burada da Osmanlı kuvvetlerine yardımcı olmuşlardır. Kosova zaferinden sonra (Yıldırım Beyazıt dönemi) Selanik ve Yanya (Güney Makedonya) da ele geçirildi. Ardından gerçekleşen 1396 Niğbolu zaferi ile Türklerin Balkanlardaki hâkimiyeti perçinlenmiştir. 1402 yenilgisinden sonra Selanik gibi bazı şehirler tekrar Bizans'sın eline geçti ise de I. Mehmet döneminde yine bazı başarılar kazanılmış, II. Murat döneminde Türk fetihleri yeniden hız kazanarak 1430 yılında Selanik şehri geri alınmıştır. Fatih'in ölümüyle duraklayan Balkan fetihleri, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1521'de Belgrat'ı fethetmesiyle yön değiştirmiş ve böylece bölgeye uzun süreli barış gelmiştir (Çayırılı, 2007: 444-454).

Makedonya 541 yıllık aralıksız bir hakimiyetten sonra 1912-1913 Balkan Savaşları sonucunda; Ege Makedonya'sı Yunanistan'a Pirin Makedonya'sı Bulgaristan'a ve Cardan Makedonya'sı Sırbistan'a verilerek Osmanlı hakimiyetinden çıkmıştır. Söz konusu paylaşım nedeniyle ortaya çıkan ihtilaflar I. ve II. Dünya Savaşları boyunca sürmüştür. Hâlen de devam etmektedir (Turan, 1996: 22).

Şekil:4.1.2. Makedonya Siyasi Haritası

600 yılı yakın süre Osmanlı egemenliğinde kalan bölge, 20. yüzyılda Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nin en güney kısımlarını oluşturmuştur. Balkan devletlerinden olan Sosyalist Yugoslavya, altı cumhuriyetten oluşmaktadır. Ulus devlet esasa dayanmayan Sosyalist Yugoslavya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ve Makedonya'yı içine almaktadır. 1991 yılında özerk cumhuriyet Makedonya, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nin iç savaflara girdiği dönemde bağımsızlığını ilan etmiştir (Çağ, 2012:206)

4.2. Yugoslavya- Makedonya'da Türkler ve Türk Kültürü

Balkan yarımadasındaki diğer bölgelere nazaran Makedonya, Osmanlı hakimiyetinde en uzun süreli kalan bir yerdir. Bundan dolayı da Türk kültüründen daha çok etkilendiğini söylemek mümkündür. Başta Üskübi, Zari, Feridi, Muidi, Yahya Kemal ve Manastırlı Cenap Şehabettin olmak üzere Makedonya'dan yetişen

Türk divan şairlerinin sayısı 150'nin üzerindedir. Türk edebiyatının etkisi Makedon lirik şiiri, düğün türküleri, halk hikayeleri, masalları, atasözleri, deyimler, efsaneleri ve destanlarında görülür. Osmanlı döneminden sonra yazılan yeni Makedon edebiyat türlerinde dahi bu etkiyi görmek mümkündür. Folklor ve müzik alanında da Türkler Makedonları etkilemişlerdir. Türkçeden Makedonca'ya ve Makedonya'da konuşulmakta olan Arnavutça, Ulahça gibi diğer dillere kelimeler, cümle yapıları, Türk meslek adları, yemek, içki, sebze ve meyve adları geçmiştir (Turan, 1996: 22).

Balkanların dolayısıyla Makedonya'nın Türklerle tanışması IV. Yüzyılda (M.S. 375) Hun Türklerinin buralara gelişlerine dayanır (Öztuna, 1997: 257) Hun Türklerini Avar, Bulgar, Kıpçak ve Peçenekler takip ettiler (Turan, 1997: 774). Avarlar, Bulgarlar, Kumanlar ve Peçenekler IV. asırdan VIII. asra kadar aralıksız olarak Orta Avrupa'ya ve Balkanlara yerleşerek Türk kültürünün yayılmasını sağlamaya çalıştılar. Bulgar Türkleri zamanla Slavlaşırken Peçeneklerin de bir kısmı (Bizans'sa sığınanlar) Hıristiyanlaştılar. Balkanlara gelen son Şamanist Türk kavmi olan Kumanlar da zamanla Hıristiyanlığı kabul ettiler.

Bölgeye gelen Türklerin bir kısmı (Kumanlar) Vardar Kıyılarına ve Ohri Ovasına bir kısmı da (Peçenekler) Karaferye'ye yerleştiler. Hatta Vardar kıyısına yerleşenlere Rumlar Vardariyot (Vardarlı) derlerdi. Sonrasındaki gelişmelerin neticesinde bir kısmı Makedonya'da kalırken bir kısmı da Trakya'ya veya Küçük Asya'ya (Anadolu'ya) kadar sürüldüler. Bu süreçte sığınma talebinde buldukları Bizans'sın etkisi büyüktür.

Yukarıda belirtilen Türk kavimlerinden başka 1292 yılından itibaren Batı Anadolu'dan gelen Selçuklu Türklerinin de Makedonya'nın bazı yerlerine yerleşerek etkili olmaya çalıştıkları görülür. Ancak Türklerin tekrar etkin olması XIV. Yüzyılın ikinci yarısından sonradır. Bundan sonra Osmanlı hâkimiyeti ile beş yüz yılı aşacak olan yeni dönem başlar.

Osmanlılar Rumeli'de, her yeni Uçun oluşumu ile beraber, Anadolu'dan o bölgeye muhacirler ve özellikle savaşçı Yörük gruplarını göndermiştir. Bu Uç Bölgeleri ileriye ilerledikçe, geride kalan eski Uç Merkezleri, kalabalık medeni Türk şehirleri olarak yükseldi. Özellikle vakfa dayanan dini ve ticari kurumlar bu şehirlerin gelişmesinde önemli rol oynadılar. Edirne, Filibe, Serez, Üsküp, Sofya, Silistre, Tırhala, Yenişehir, Manastır bu suretle başlangıçta Uç Merkezleri olarak geliştiler (Çayırılı, 2007:2).

Uç Beylerinin vakıfları ile donatılan bu yerler sonraları Rumeli'nin bugüne kadar önemini koruyan başlıca şehirleri haline geldiler. Bu arada 1360'lı yıllarda Osmanlı Türk Akıncı Beylerine Kumanların yardım ettikleri bilinir. Bu yardımlarından dolayı bu Türk boyuna yardımcı anlamına gelen Pomaga veya Pomak sıfatı verildi (Çayırılı, 2007:2).

Osmanlı Türklerinin bölgeye yerleşmeye başlamaları ile Türk şehir anlayışına uygun şehirleşme göze çarpar. Şehirleşmede vakıf kurumları önemli bir yere sahiptir. Üsküp'teki Yahya Paşa Mahallesi, Manastır'daki Asmalı köyü gibi (Çayırılı, 2007:17).

Osmanlı döneminde, Selanik, Üsküp, Manastır, Serez, Köprülü, Kalkandelen, Gostivar gibi şehir ve kasabalardaki nüfusun büyük çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu (Bayur, 1963:164) Ancak Türk hâkimiyetinden sonraki dönemde çeşitli sebeplerle bölgedeki nüfusun azaldığı görülmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında mevcut yönetim, bölgedeki Türk varlığını yok sayarak Debre, Resne, Radoviş, Üsküp gibi bölgelerde ve bunlara bağlı köylerdeki Türklerin Türk olmadıkları iddiasında bulunmaktaydı. Bu arada bazı siyasi gelişmelerinde etkisiyle Arnavutlar da Türkleri 'Türkleşmiş Arnavutlar' olarak göstermeye çalışıyorlardı.

Makedonya Türklerini Doğu ve Batı Makedonya Türkleri şeklinde ayırmak gerekir. Çünkü doğu ile batı birçok yönden farklıdır. Batı Makedonya'nın Gostivar, Kalkandelen (Tetovo), Ohri, Struga, Manastır (Bitola), Kırçova, Debre bölgelerinden başka, başkent Üsküp (Skopje) ile Doğu Makedonya'nın Köprülü (Veles), Valandova, Ustrumca, Radoviş, İştıp bölgelerinde yaşarlar (Yaşar, 1996:68). Batı Makedonya Türkleri; eğitim ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan daha çok imkâna sahiptirler. Doğu Makedonya Türkleri ise batıdakilere oranla daha zor durumdadırlar. Doğu Makedonya'ya bilinçli olarak bazı hizmetler çeşitli bahanelerle götürülmemektedir. Böylece Türklerin kendi kimliklerini kaybetmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Dedeli, Çalıklı, Gökçeli, Alikoç, Kocaali gibi yerlere başta Türkçe eğitim olmak üzere birçok yönden hizmet tam gitmediğinden dil, din, kültür açısından bölge Türkleri zayıf durumdadırlar. Buna birde ekonomik sorun eklendiğinde durum daha da vahim bir hal almaktadır. Bugün Makedonya Türkleri, tüm olumsuzluklara rağmen, benliklerini ve değerlerini korumaya, milli-manevi unsurlara bağlı kalmaya devam etmektedirler (Çayırılı, 2007:20).

Tarih boyunca değişik kavim ve uluslara ev sahipliği yapan Makedonya'da değişik ulusların kültür izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda bölgedeki en etkin kültür Türklere aittir. Türk folkloru, halk müziği, halk oyunları, Türk mimarisi, Türk zanaatçılığı vb. gibi birçok unsurun Makedonlar ve diğer milletler tarafından benimsendiği görülmektedir.

Türk Kültürünün etkilerini Balkan milletlerinin dillerinde, edebiyatlarında, yer adlarında, bazı inançlarında, soyadlarında da görmek mümkündür. Bunun içindir ki köken ve dini inanç farklılıklarına rağmen, Makedonlar ile bölge Türkleri arasındaki yaşam tarzında birçok ortak öğe mevcuttur. Örneğin; Veles (Köprülü) şehrinin adı Kuman Türkçesinden, Makedoncadaki Boyan ve Boyana adları da Avar Türkçesinden gelmektedir. (Veles; Kuman dilinde pamuk bez, Boyan veya Boyana da Avar dilinde zengin demektir.). Eşya, kılık kıyafet, müzik, yemek, evlilik ve daha birçok konuda bu iki toplumun birbirlerini etkilemelerine yönelik örnekler çoğaltılabilir.

Tarihi süreç içerisinde pek çok mimari eserin inşa edildiğinden bahsedilir. Ancak dini, sosyal, ekonomik, eğitim, bilim, sağlık, ulaştırma vb. ihtiyaçları karşılamak için inşa edilmiş eserlerin büyük bir kısmı bugün kullanılmaz haldedir. Diğer bir kısmı ise; Manastır'daki Kadı Mahmut Camii'nin resim galerisine, Haydar Kadı Camii'nin bira deposuna, Ohrid'deki hamamın gece kulübüne dönüştürülmesi gibi, müze, sanat galerisi, depo veya başka amaçlar için kullanılan yerler haline dönüştürülmüşlerdir (Turan, 1998:30)

Kültürel açıdan gözden kaçmaması gereken bir diğer gelişme, 1950'de kurulmuş olan Halklar Tiyatrosudur. Bu bağlamda Üsküp Türk Tiyatrosunun önemli bir yeri vardır. Bugüne dek 250'nin üzerinde oyunun icra edildiği Tiyatro'da; Shakespeare, Moliere, Necati Cumalı, Nazım Hikmet, Aziz Nesin, gibi tanınmış yazarların oyunları sergilenmiştir (Çayırılı, 2007:13).

Türk müziğinin yaşatılmasına katkı sağlamak amacıyla 'Folklorumuz Varlığımız' isimli bir projeyle Türk Müziği kursu açılmıştır. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)'nın kurulması ve arıcılık projesi, kültür eserlerinin onarımı, okul ve sivil toplum kuruluşlarına yardım gibi değişik alanlarda destek verecek olması önemli bir gelişmedir. Sivil Toplum kuruluşlarının 10 Kasım, 23 Nisan, 19 Mayıs gibi önem arz eden günlerde etkinliklerde bulunmaları; Türk Tarihi, Dili ve Kültürü ile ilgili panel ve konferanslar düzenlemesi; Atatürk'ün okuduğu Manastır'daki Askeri İdadi binasında Atatürk'ün Anı Odasının açılması;

Makedonya Türklüğüne hizmeti geçenlerin anılması; folklor, şiir, edebiyat, tiyatro gibi kültürel katkısı olan aktivitelerin yapılması günümüzdeki önemli gelişmelerdir. (Çayırılı, 2007:22)

4.3. Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye Göçler ve Sebepleri

Balkanların, Osmanlı öncesinde bölgeye yerleşen Türk topluluklarının dışında, Anadolu'dan Türkmen gruplarının gelerek veya getirilerek yerleştirildiği topraklar olduğu dikkate alındığında, Balkanlardan göçleri sürücü/cebri göç ve zorunlu göç, hareketlilik tipi açısından “vatana dönüş” olsa da “dış göç” olarak nitelendirmek mümkündür. Çünkü Osmanlı'nın bu kaybettiği topraklar artık vatan değil başka devletlerin topraklarıdır.

Balkan Savaşlarına kadar Selanik, Kosova ve Manastır illerinden oluşmuş olan Makedonya'da Türkler en kalabalık nüfusa sahiplerdi. Makedonya Genel Müfettişi Hilmi Paşa'nın 1904 yılı raporlarına göre bölgede Türklerin çoğunlukta, Arnavutların ise daha azınlıkta olmak üzere 1.379.000 Müslüman, 869.000 Bulgar, 128.000 Arnavut, 307.000 Rum ve 100.000 Sırp yaşıyordu (Turan, 1996: 22-23). Balkanlar'dan Türkiye'ye ilk kitlesel göçler, Osmanlı'nın henüz egemenliğinin devam ettiği 1877–78 Osmanlı- Rus savaşında başlamıştır. İkinci kitlesel göç hareketi, 1912–13 Balkan Savaşları sırasında Anadolu toprakları yönünde devam etmiştir. Son kitlesel göç, 1952–67 döneminde gerçekleşmiştir. Müslüman olmak, Osmanlı dönemi göçlerinde “doğrudan ve bağımsız tek ölçüt”; Cumhuriyet dönemi göçlerinde ise , “dolaylı ve bağımlı bir ölçüt” olarak dikkate alınmıştır. Bununla birlikte her iki dönem göçlerinin ağırlıklı niteliği Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan göçmenler tarafından olmuştur (Çavuşoğlu, 2006: 107–109).

Balkan Savaşları yıllarında da Yugoslavya-Makedonya topraklarından Türkiye'ye göçler başlamış ve aralıklarla devam etmiştir. Bu hareketliliklerin ve göçlerin başlıca itici nedenlerini “baskı ve zulümler”, “dini baskılar” ve “ekonomik sebepler” olarak ortaya koymaktadır. 1912-1913 Balkan Savaşı yıllarında Yugoslavya-Makedonya'dan Türk askeri ile birlikte çekilen Türker'in ve Müslümanların göçü, bölgeden gerçekleşenlerin en büyüğü olup, “katliam korkusuyla” yapılmıştır. Sırp-Bulgar-Yunan işgaline uğrayan Makedonya'dan 240 bin Türk yurtlarından kaçarak Osmanlı topraklarına göç etmiş ve bunlar özellikle Doğu Trakya ve Batı Anadolu'ya sığınmışlardır. Başka bir bilgiye göre de 1912-1913 yıllarında Anadolu'ya Makedonya'dan gelen göçmenlerin sayısı 100 bin

civarındadır. Balkan ve I. Dünya Savaşı yıllarında bölgede varlık gösteren Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlılar Türker'e karşı bir etnik baskı uygulamış, eğitim ve kültür politikalarıyla her biri bu insanları zorla asimile etme çabasına girişmiştir. Bu sürücü/cebri göç sınıfına girmektedir. Selçuk'a yerleşen Makedon göçmenlerinden olan Abdullah Kaya, 1937'de Türkiye'ye gelmiştir. Göç etme sebeplerini o bölgede yapılan işkence ve eziyetler olarak belirtmektedir. Dedesinin Sırp askerleri tarafından katledildiğini, bölgede huzur olmadığı için herkesin malı mülkü bırakıp geldiklerini anlatmıştır (10.12.2013 tarihli Selçuk K.B.G.). Bu arada, bu çabanın bir zorlayıcı yöntemi olarak bölgedeki Türk eserlerini tahrip etmişler, mesela Makedonya'nın sadece Vardar kesiminde Sırlar tarafından imha edilen cami ve diğer mimari eserin sayısı 100'ü aşmıştır (Çavuşoğlu, 2006: 131).

Yugoslavya'da Krallık ve sonrasında Türker'in temel hak ve özgürlükleri kısıtlanması II. Dünya Savaşı sonuna kadar devam etmiştir. Savaş yıllarında Türkler, özellikle Bulgarların saldırılarına maruz kalmışlardır. Bunlar tarafından çeşitli sebeplerle öldürülen Türk sayısı sürekli artmıştır. Savaş sonrasında Makedonya Cumhuriyeti'nin federe bir devlet olarak kurulmasıyla (1944) Yugoslavya; kendisi gibi komünist rejimi kabul etmiş olan Arnavutluk'a hoş görünmek için Makedonya'daki Arnavutlar'a geniş hürriyetler tanımıştır. Milliyetçi Arnavutlar, Türk okullarına öğretmen olarak Türkçe konuşan ırkçı Arnavutları tayin ettirmeye, Türk öğretmenleri işsiz bırakmaya çalışmışlar. Özellikle Batı Makedonya'daki şehir ve köylerde yaşayan Türklerin nüfus cüzdanlarına "Arnavut" yazdırma kampanyası da yürütülmüştür. Türklere karşı kurşuna dizme olayları gerçekleştirilmiş, bu olaylar resmi makamlar tarafından görmezden gelinmiştir. Makedonya resmi makamları da Türk aydınlarını Komünist Parti'ye üye olmaya zorlamak için kampanya başlatmışlar, buna yanaşmayanları işsizlik ve açlıkla tehdit etmiştir (Çayırılı, 2008:2). 1946'da çıkarılan "Soyadı Kanunu" ile daha önce "-yeviç" eki sayesinde Türker'in Sırlara uyarlanan soyadları; 1946 kanunu ile artık "-i" eki yerleştirilmek suretiyle Arnavutlara uyarlanmaya başlanmıştır. Kısaca; zorla komünistleştirme, Arnavutlaştırma ve ardından Yugoslavlaştırma yönündeki ideolojik ve siyasi içerikli baskılar göçlerin nedenleri arasında yer almıştır (Çavuşoğlu, 2006: 125).

Yukarıda anlatılan sebeplere Yücel Teşkilatıyla ilgili yaşanan sorunları da eklemek gerekir. Bu örgütün, Türk aydınları tarafından, 1938-39 yıllarında Makedonya'da Türklerin haklarını korumak ve geliştirmek düşüncesiyle kurulduğu biliniyor. 1947 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren teşkilatın ileri gelenleri, sisteme

karşı gelen terörist, silahlı ihtilalci oldukları iddiasıyla tutuklanmışlardır. Teşkilatın ve mensuplarının silahla ve silahlı eylemle hiç bir alakaları olmadığı halde böyle suçlayabilmek için daha evvel belirli yerlere bırakılan silahlar mahkemelerde gösterilmiştir. Neticede dört kişi idam edilmiş, bazı insanlara da yıllarca hapis cezası verilmiştir (Turan, 1997: 24). 1948 yılında devam eden mahkeme hoparlörler aracılığıyla bütün Üsküp'e dinletilerek Türklere karşı psikolojik savaş uygulanmıştır. 27 Şubat 1948 tarihinde teşkilat başkanı Şuayip Aziz ve merkez komitesinden bazı kişilerin idamı ve çoğu öğretmenlerden oluşan birçok Türk gencinin ağır hapis cezasına çaptırılması bölge insanında büyük üzüntü yaratmıştır. Cezalarını yatıp çıkan Yücel Teşkilatı mensupları göçün serbest bırakılması ile birlikte ne kadar mal mülkleri varsa satarak Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bölge halkı da suçsuz yere idam edilen önderlerini unutmamış ve ilk fırsatta göç etmenin gerekli olduğu kararını vermiştir.

Makedonya'dan göç sebeplerini üç alt başlıkta değerlendirmek mümkündür;

1.ekonomik sebepler; 100 dekardan büyük toprak sahibi olanların topraklarına el konulması, ticaretin sınırlandırılarak esnafın malına el konulması, işçilere ideolojik ayırım yapılması, Türklerin yüksek oranda vergiye tabi tutulması vb. sebepleri göstermiştir.

2.Sosyal sebepler; Türk evlerinin mahremiyetine saygı duyulmayarak Türk olmayan unsurların ve komünistlerin evlere mecburi kiracı olarak yerleştirilmesi, kıyafetlere ve özellikle kadınların örtülerine müdahale edilmesi ve yasaklama getirilmesi, okullarda komünist propaganda, Slavlarla yaptırılmak istenen zorunlu evlilik, Türklerin Slav köylerine iskân mecburiyeti.

3.Dini ve Milli sebepler; Dini tatillere hürmetsizlik, camilerin kapatılarak depo, işyeri vb. olarak kullanılmaları, camiye gidenlerin hapsedilmeleri, dini okulların kapatılması vb. göstermiştir (Ağanoğlu, 2001: 321-322).

Eğitim konusunda ise; özellikle Makedonya, Bulgarların elinden çıkarak tekrar Sırp hakimiyetine geçtikten (1918) sonra 1940 yılına kadar eğitim dili Sırpça olmuştur. Daha sonra da Sırpçanın yerini Makedonca almıştır. Olumlu bir gelişme olarak Türkçe dersler artık Türkiye'de olduğu gibi yeni (Latin) harfleriyle verilmeye başlanmış, Medrese'nin açılmasına ise Makedonya hükümeti tarafından gerek görülmemiştir (Çavuşoğlu, 2006: 142-143). Buna rağmen 1940 Valandova-Gevgeli doğumlu Ömer Kocaömerler'in ifadesiyle:

Türk olduğumuz için kaçtık geldik. Babam Pirova köyünden Mito isimli bir Makedon arkadaşına sordu, bizim evde misafirdi, gidelim mi kalalım mı diye; Osmanlı zamanında siz Türkler Makedonlara eziyet etmişsiniz bir gün biz de size eziyet ederiz, al çocuklarınızı Türkiye ye git dedi. Bizim köyümüzde Makedon yoktu öğretmenimiz de Türk'tü, Türkçe eğitim aldık. Amca çocuğu akrabamız Bayram Işık buradaydı davetiye çıkardı geldik. Yabancılık çekmedik (23.05.2014 tarihli görüşme).

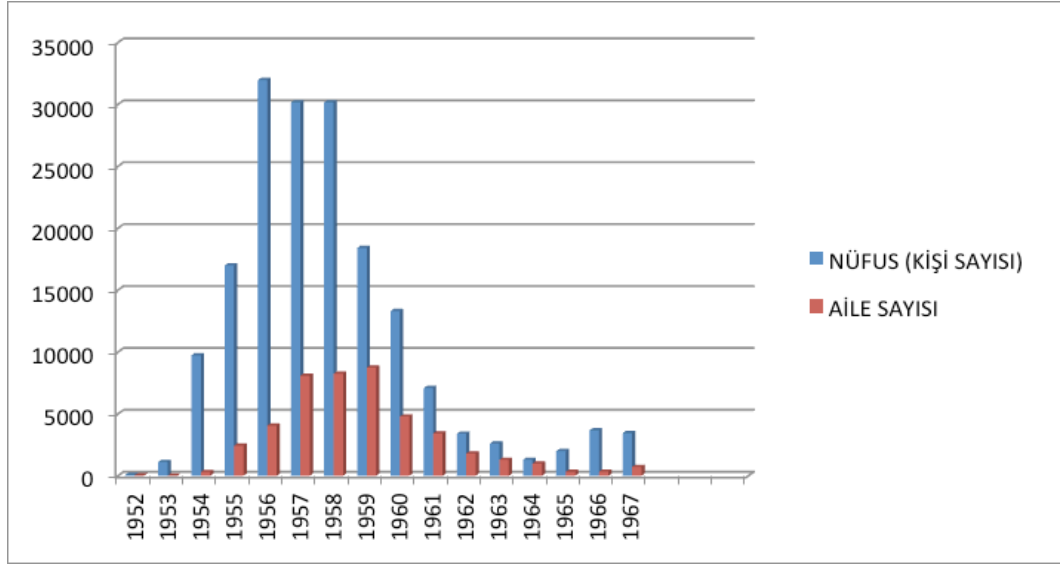
Türk –Yugoslav ilişkilerinin iyi olduğu dönem öncesinde Türkler üzerindeki ağır baskılar onları, Anavatan Türkiye'ye göçe zorlamaktaydı. Yugoslavya Hükümeti 1939-1950 yılları arasında Türklerin Yugoslavya'dan göçüne izin vermedi. Ancak Balkan Paketi'nin imzalanmasıyla gelişen Türk-Yugoslav ilişkileri sonucunda Yugoslavya, 1953 yılından itibaren sınırlarını açmıştır. İşte tüm bu sebepler den dolayı Yugoslavya'dan Türkiye'ye yaşanan göçler de kaçınılmaz olmuştur. Aşağıda 1953-1971 yılları arasında Makedonya'nın nüfus yapısı yer almaktadır;

Tablo 4.3.1 Makedonya'nın 1953-1971 Arası Nüfus Yapısı (Çağ, 2012:203)

Yıl	Makedon	Arnavut	Türk	Diğer	Toplam
1953	860.699	162.524	203.938	77.353	1.304.514
1961	1.000.865	183.108	131.481	90.549	1.406.003
1971	1.142.375	279.871	108.552	116.510	1.647.308

Tablodan da görüleceği üzere Türk nüfusu, yaklaşık 20 yıllık dönemde düşüş yaşamıştır.

1923-1933 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye 26.120 ailede 108.179 kişi serbest göçmen olarak gelmiştir. Ayrıca 1934-1940 yılları arasında 5.894 kişi de iskânlı olarak gelmiştir. 1934-1949 yılları arasında 3.139 kişi serbest göçmen olarak gelmiştir. II. Dünya savaşı yılları boyunca göç eden sayının sadece 300 kişi civarında olması savaş şartlarının ne kadar zor olduğunu ve göçü ne oranda engellediğini göstermektedir. Gelenler serbest göçmen olmaları sebebiyle, basında fazla yer almamıştır (Ağanoğlu, 2001:320). Çavuşoğlu'nun makalesinde ise, Yugoslavya-Makedonya'dan 1952-1967 döneminde tamamı “serbest göçmen” olarak gelenlerin kişi sayısı 175 bin 392, aile sayısı ise 45 bin 338 olduğunu belirtir (Çavuşoğlu, 2006: 136).

Şekil 4.3.1 1952- 1967 Yılları arası Yugoslavya-Makedonya'dan Yapılan Göçler (Çavuşoğlu, 2006:136)

Tablo 4.3.2. 1952-1967 Yılları arası Yugoslavya-Makedonya Bölgesinden Yapılan Göçler (Çavuşoğlu, 2006:135)

Yıllar	Nüfus		Aile	
	Sayı	%	Sayı	%
1952	73	0.04	32	0.07
1953	1.113	0.68	303	0.66
1954	9.728	5.94	2.437	5.37
1955	17.000	10.38	4.047	8.92
1956	31.969	19.53	8.083	17.82
1957	30.162	18.42	8.250	18.19
1958	30.137	11.24	8.741	19.27
1959	18.403	11.24	4.795	8.37
1960	13.304	8.12	3.417	7.53
1961	7.091	4.33	1.801	3.97
1962	3.399	2.07	1.286	2.83
1963	2.603	1.59	996	2.19
1964	1.288	0.78	318	0.70
1965	1.998	1.22	333	0.73
1966	3.672	2.24	783	1.72
1967	3.452	2.10	716	1.57
TOPLAM	175.392	100.00	45.338	100.00

1952 de göçlerin en düşük düzeyde kalmasının nedeni, Türkiye'nin 1952 ve 1953 yıllarında sınır kapılarını kapatmış olmasıdır (Çavuşoğlu, 2006:135).

Yugoslavya'dan Türkiye'ye Cumhuriyet döneminde toplam 77.431 aileye mensup olarak 305.158 kişi göç etmiştir. Bu ailelerden 1950 yılına kadar gelenlerden 14.494 kişi devlet tarafından iskân edilmiştir. Ailelerin diğer bölümü “serbest göçmen” olarak Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Başka bir kaynağa göre; Yugoslavya'dan göçler 1967 yılından sonra da devam etmiştir. 1952-1975 yılları arasında yaklaşık 296.000 kişi Türkiye'ye göç etmiş, 1990'ların ortalarında bu sayı 350.000'e ulaşmıştır. Bu rakamlara göre 1923-1975 yılları arasında Türkiye'ye gelen Yugoslavya göçmenlerinin sayısı 407.318 olmakta, 1990'ların ortalarına kadar 461.318'i bulmaktadır. Cumhuriyet döneminde Yugoslavya'dan gelen toplam göçmen sayısının 500.000'i geçtiği tahmin edilmektedir. Mali, sosyal, dini ve milli sebeplerle Yugoslavya'dan yapılan göçlerin büyük çoğunluğunun serbest göçmen olması sebebiyle devlet yardımının çok az yapılması ve göçlerin Türk kamuoyunda yeterince ilgi görmemesi sebebiyle bu göçler “Yugoslavya'dan Sessiz Türk Göçü” olarak adlandırılmaktadır (Sarımay, 2011: 359-360).

4.4. İzmir Selçuk İlçesine Makedonya'dan Göçler

Yaklaşık 8 bin yıllık tarihi mirasa sahip olan Selçuk farklı kültürlerin yaşam alanı olmuştur. Bu özelliğinden dolayı Efes Antik Kent, Artemis Tapınağı, Meryemana Evi, Saint Jean Kilisesi, Selçuk Kalesi, İsabey Camii, Bizans Su Kemerleri ve daha pek çok tarihi esere sahip bir kenttir. 20 yüzyıl başlarına kadar Ayasuluk adıyla anılan kentin adı 1914'ten 1922'ye kadar Selçuk olarak değiştirilmiştir. 1922'den itibaren de Akıncılar ismiyle anılmışsa da 1943'ten itibaren Selçuk adı kullanılmaya devam edilmiştir. 1943'de belediyesi kurulan Selçuk 1957'de ilçe yapılmıştır. İçme suyuna 1948'de elektriğe 1952'de, sağlık merkezine 1957'de, ana asfalt yoluna 1956'da kavuşmuştur (10.12.2013 tarihli Selçuk K.B.G.).

Selçuk'a Yugoslavya'dan yapılan göçler Balkan Savaşlarından itibaren başlamıştır. Mübadeleden sonra Balkanlardan gelen Türkler, Şirince'ye yerleştirilmişlerdir. Şirince 19. yüzyılda, özellikle ihracata yönelik incir üretimiyle ünlü, 1800 haneli bir Rum kasabasıydı. 1923'te Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi sonucu Rumların ayrılmasıyla (çoğu Katerini'nin Nea Efesos köyüne yerleşmiştir) nüfusu azalmış, Balkan göçmenleri sayesinde Şirince'nin nüfusu tekrar artmıştır. Şirince'liler Selçuk civarındaki arazilerde tarımla uğraşmışlardır. Ancak zamanla Selçuk'a inmeye ve yerleşmeye başlamışlardır. Bunda tren yolunun Selçuk'tan geçmesi etkili olmuştur (Büyüktosun, 16.12.2013 tarihli görüşme).

1952'den sonra yapılan göçler, alınacak göçmen sayısı ve göçmen adaylarında aranacak nitelikler konusunda inisiyatifin (1934/2510 sayılı Göçmen Kanunu'nun 3. maddesi çerçevesinde) Türkiye'ye ait olduğu uzlaşmaya dayanarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede bir göçmen adayının başvurusuna, bölgedeki Türk temsilcilikleri ile Türkiye'deki makamlar arasında yapılacak bilgi alışverişine dayanarak yürütülecek araştırmanın sonucuna göre, başvurunun uygun bulunması halinde adaya "*serbest göçmen vizesi*" verilecek, aksi takdirde verilmeyecektir (Çavuşoğlu, 2006: 139).

Selçuk'a göç eden Trebişte köyünden Süleyman Çalışkan ve ailesi, 1954 senesinde, Türkiye'ye gelmek için Yugoslavya Hükümeti'ne müracaat etmişlerdir. Müracaat için kendilerinden istenen nüfus kaydı belgesini (EK-1) nüfus idaresine gidip almışlar. Babasının nüfus bilgileri ile annesinin nüfus bilgilerinin bulunduğu iki ayrı belge vardır. Babasına ait nüfus kayıt belgesinde ailenin tüm bireylerinin (20 yaşını geçmemiş olan çocuklar dahil) isimleri de yazmaktadır. Yirmi yaşını dolduranlar için ayrı bir nüfus belgesi verilmiştir. Süleyman Çalışkan'ın 20 yaşını geçmiş iki ağabeyi de ayrıca nüfus kayıt belgeleri almışlardır. Bu arada Selçuk'taki akrabaları tarafından kendilerine davet evrakları gönderildiğini bu evraklarda Türkiye'deki ihtiyaçlarının karşılanacağı garantisinin verildiğini anlatmıştır. Nüfus belgeleri Yugoslavya Hükümeti tarafından incelendikten sonra, akrabalarından da davet belgeleri gelince Yugoslavya Hükümeti tarafından, "Vatandaşlıktan Çıkış Belgesi" (EK-2) verilerek 1 Kasım 1955'te Yugoslav vatandaşlığından çıkarılmışlardır. Kasım 1955'te yolların kar yüzünden kapanması göç etmelerini geciktirmiştir. Ancak 1 Nisan 1956 tarihinde Selçuk'a gelebilmişlerdir. Evli bir kız kardeşinin olduğunu belirten Süleyman Çalışkan, kendileri göç ettikten sonra, kız kardeşine de davet göndereceklerini fakat çeşitli sebeplerden dolayı kız kardeşinin Selçuk'a göç etmekten vazgeçtiğini söylemiştir. Selçuk'a göç eden Süleyman Çalışkan 6 yaşında olduğunu ve geldiğinde Türkçe bilmediğini anlatmıştır. Makedonca olan nüfus cüzdanı Türkiye'deki Nüfus Müdürlüğünde tercüme edilmiştir. 1958 yılında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul edildiğine dair nüfus cüzdanı verilmiştir. Süleyman Çalışkan'a ait belgeler arasında ayrıca babasının Yugoslavya'daki kimliği olarak kullanılan ve V. Mehmet Reşat tuğrasını taşıyan bir tezkire belgesi de bulunmaktadır (EK- 3) (04.01.2014 tarihli görüşme).

Yusuf Kaptan, Adnan Menderes ile Tito arasında anlaşma yapıldığını ve kendilerinin Plavuş'tan serbest göçmen olarak 1956'da geldiklerini belirtmiştir.

Ancak Tito'nun bu anlaşmadan pek memnun olmadığını, çünkü birden bire Türklerin çoğunun Türkiye'ye döndüğünü anlatmıştır. Yusuf Kaptan, tamamen kendi imkânlarıyla geldiklerini ve taşınmaz malları devlete bağışladıklarını belirtiyor. Daha sonra oradaki mallarıyla ilgili olarak kendilerine birkaç sefer ödeme yapıldığını ama sonradan ödemenin kesildiğini belirtiyor. 26 yaşında göç eden Yusuf Kaptan, dayısının kendilerine Selçuk'tan istek yaptığını, bu sayede 1956'da Selçuk'a geldiklerini söylemiştir. Gevgeli'den trene binmişler ve Yunanistan üzerinden İstanbul'a kadar trenle gelmişler. İstanbul'da vagonların açılmasını ve eşyalarını almak için bir süre beklemişler sonra kamyonla Selçuk'a gelmişler. Yanlarında yatak, yorgan gibi ev eşyaları getirebilmişler. Komşuları ile birlikte gelmişler. Memleket değiştirmekten dolayı zorlandıklarını, yabancılık çektiklerini, biraz çekingen davrandıklarını ama akrabaları olduğu için kısa sürede uyum sağladıklarını anlatmıştır (03.01.2014 tarihli görüşme).

1950'den beri gelen göçmenler bir takım menkullerini getirebilmektedirler. Fakat bunlar çok az miktardadır. Mallarını satmak imkânını bulamayanlara çıkış izni verilmediğinden bunlar emlaklerini Yugoslav hükümetine hibe ettiklerine dair bir vesika imzalamaktadırlar. 1925 doğumlu Cevriye Kasap; ailesi ile birlikte, 1955'de Plavuş'tan gelmişler. Kendisi, eşi ve üç çocuklarıyla beraber gelmişlerdir. Gelirken çok az eşya getirebildiklerini anlatmıştır (25.12.2013 tarihli görüşme).

Abdullah Günaltay; 1954'lerde Yugoslavya hükümeti ile Türk hükümeti arasında yapılan anlaşma sonucu, hükümete başvurarak, İzmir'de akrabalarının olduğunu ve onların davet ettiklerini belirtmişler ve pasaportlarını almışlardır. Mallarını satacak kimse bulamadıkları için devlete bağışlamak ya da devretmek zorunda kalmışlardır. Selçuk'a gelirken annesi, babası, dört kız kardeşi, abisi, yengesi, eşi ve yirmi günlük bebekleri olduğunu söylemiştir. Serbest göçmen olarak gelmişler. İstanbul Sirkeci'de muhacirhanede on bir gün kaldıklarını, daha sonra eşyalarını tren vagonundan alarak bir kamyon vasıtasıyla Selçuk'a taşıdıklarını anlatmıştır (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Ali Rıza Bayraktar ve ailesi; Selçuk'a kadar trenle gelmişler Gevgeli'den Udova'ya oradan Selanik'e oradan da Sirkeci'ye yolculuk yapmışlardır. Kamyonla Haydarpaşa'ya geçmişler ve Haydarpaşa'dan Selçuk'a da yine trenle gelmişler. Eşyalarını getirememişler, evlerini ve topraklarını öylece bırakmışlardır. Ancak 20-30 koyun, 5-10 sığır satabilmişlerdir. O para ile Selçuk'a gelebilmişlerdir. Serbest göçmen olarak geldikleri için Türk Hükümetinin kendilerine yardım etmediğinden

yakınmaktadır. Selçuk'a geldiklerinde, 4-5 hane eniştesinin evinde yaklaşık 5 ay kalmışlar ve sonra kendilerine virane bir ev bulmuşlar (20.12.2013 tarihli görüşme).

Fatma Çam, herkesin kendi imkânlarıyla göç ettiğini anlatıyor. Gevgeli'den trene binmişler. Bütün kasaba aynı anda yola çıkmışlar, yaklaşık on-on beş hane olduğunu söylüyor. Herkesin farklı yerlere gittiklerini anlatıyor. Fatma Çam ve ailesi ilk önce Trakya'da akrabalarının yanında üç dört ay kalmışlar daha sonra İzmir'e gelmeye karar vermişler. Mallarını mülklerini çok düşük fiyata satmışlar. Ayrıca altınları ülke dışına çıkarmak da yasakmış (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Ferik Çalışkan; 1 Nisan 1956 senesinde Selçuk'a gelmiş. Trenle İstanbul, oradan Vapurla Bandırma, Bandırma'dan da trenle İzmir'e ulaşmışlar. Selçuk'a önceden göç eden küçük halasının istek yaptığını, 1953'ten sonra yapılan anlaşmalardan yararlanarak geldiklerini ifade ediyor. En yoğun göçlerin ise 1954-1958 yılları arasında olduğunu, göçmenlerin daha çok Türkiye'yi tercih ettiğini ve kendilerinin "serbest göçmen" olduklarını vurguluyor ve şöyle devam ediyor: "Ben imza attım, Türkiye'de devletten hiçbir yardım istemem diye. Kendi isteğimle geldim, Bizi serbest göçmeniz. Bizim köyün yarısı geldi, yarısı duruyor." (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

Süleyman Serbest, Türkiye'ye geliş sürecinde oldukça zorlandıklarını, mal ve mülklerini bırakmak zorunda kaldıklarını, tarihi eşya, kitap, para ve altın getirmenin yasak olduğunu belirtiyor. Üsküp'ten trene binmişler, yanlarında ufak tefek eşya getirebilmişler. Ayrıca Türkiye'den bir şey istemediklerine dair imza vermişler (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Ömer Şimşek 1956'da Selçuk'a gelmiştir. Şimşek göç sürecini şöyle anlatıyor:

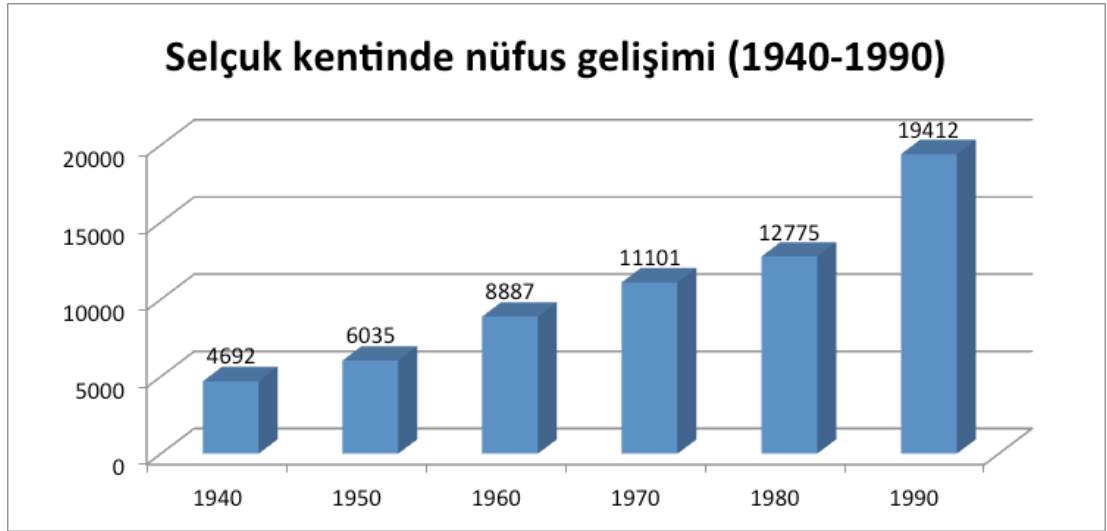
Makedonya'dan buraya biz serbest göçmen olarak geldik. Malımızı mülkümüzü orada bıraktık tabi. Kendi imkânlarımızla geldik. Oradaki malımızı mülkümüzü sattık. Taşınmazları öyle bıraktık taşınanları sattık. Canlı hayvanları sattık. Göçmen demek istediğin yere göçebilirsin demek kendi imkânlarınla. Devlet zoruyla değil. Tabi biz buraya geldik. Devlet bize bir şey vermedi.

Ömer Şimşek, Selçuk'a 1956'da gelmesine ve vatandaşlık için başvurmasına rağmen başvurusu ancak 1960 tarihinde kabul edilmiş ve kendisine nüfus cüzdanı verilmiştir. Kendisine verilen nüfus cüzdanında "serbest göçmen" olarak geldiği belirtilmiştir.

Selçuk kent nüfusuna baktığımızda; 1940 yılından 1990 yılına kadar olan gelişimi göz önüne alındığında sürekli bir artışın varlığı dikkati çeker.

Tablo 4.4.1.: 1940-1990 Yılları Arası Selçuk'ta Nüfus (S.K.B.G)

YILLAR	NÜFUS
1940	4692
1945	4906
1950	6035
1955	8450
1960	8887
1965	10227
1970	11101
1974	12251
1980	12775
1985	16242
1990	19412

Şekil 4.4.1.: 1940-1990 Yılları Arası Selçuk'ta Nüfus Gelişimi (S.K.B.G)

1940-1990 yılları arasındaki nüfus artışı incelendiğinde; 1950-1960 ile 1980-1990 dönemlerinde yıllık ortalama nüfus artış hızının oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu iki dönemde de Selçuk'a yönelik göçlerin nüfus artışına yol açtığı açıkça görülmektedir. 1950-1960 dönemindeki artış, 1950'den sonra hız kazanan, 1965'lere kadar devam eden ve büyük bölümü Yugoslavya ve kısmen de Yunanistan'dan gelen göç dalgası ile ilgilidir. Özellikle Yugoslavya'dan gelen göçmenler 1950'den itibaren kent nüfusunun hızlı bir şekilde artmasında etkili olmuştur.

Selçuk'ta 14 Mayıs Mahallesi muhtarı Niyazi Bakıcı, Şirince doğumludur. Bakıcı 1950 ve 1970 arasında Selçuk'a gelen göçmenleri hatırlıyor. 1955 ile 1957 de

Yugoslavya'dan bir hayli göçmen geldiğini ortalama 500, 600 kişinin gelmiş olabileceğini belirtiyor. Niyazi Bakıcı, şöyle devam ediyor:

Göçmenler ilk geldikleri zamanlar, kahvelere dahi oturmazlardı, ama şimdi zaman içerisinde alıştılar, yani intibak ettiler zaten oradan gelenler çiftçi, zanaat sahibi olan kişilerdi. Aralarında öğretmenler de vardı. Makedonya'da Yugoslavya'da da öğretmenlik yapan 3, 4 arkadaşımız, burada da öğretmenlik yaptılar, emekli oldular (11.03.2014 tarihli görüşme).

Ümmet Vardar 1935 yılında Makedonya'nın Çepelli köyünde doğmuştur. On sekiz yaşına geldiğinde Yugoslavya'da askere gitmemek için yanına 20 dilim ekmek alarak gizlice Yunanistan üzerinden Türkiye'ye gelmeye çalışmış ancak gizlice ekmek almak isterken bir Yunanlıya yakalanmıştır. Kendi ifadesiyle "Yegâne askerliğimi Türk ordusunda yapayım diye bu ölümü göze aldım." Bu maceralı yolculuk iki sene sürmüş ve sonunda Yunanistan Sakız adasından kaçarak Türkiye'ye gelmiştir (16.04.2014 tarihli görüşme).

Göçmenler ekonomik sıkıntılar ve yapılan baskılar sonucu kendilerinden önce Selçuk'a gelen yakınlarının yanlarına gelmişlerdir. Akrabalarının konsolosluğa yaptıkları istek doğrultusunda ve onlara kefil olmaları sonucunda Türkiye'ye göç etme imkânına sahip olmuşlardır. Geldiklerinde erkekler daha çok tarım ve inşaat, kadınlar ise tarım işlerinde çalışmışlardır. Göç ederken yanlarına sadece çok gerekli olan ve taşınabilecek eşyalarını alıp, evlerini tarlalarını, bahçelerini orada bırakmış; mallarını satmak için zaman dahi bulamamışlardır.

Kadınlar gelmeden önce kendi evlerindeki tezgâhlarda dokuma yapıp bir yandan da tarla işlerinde görev alırken, buraya geldiklerinde bazı ailelerin kadınları dokuma işlerine devam etmiştir.

Abdullah Kaya, 1937'de Selçuk'a geldiklerinde şimdiki Halk Eğitim binasının olduğu yerde kamyonlardan indiklerini anlatmıştır. Önce dayısının evlerinde sekiz ay barındıklarını, sonrasında iyi kötü bir ev yaptıklarını söylemiştir (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Sultan Değişmez ve ailesi 1938'de gelmişlerdir. Selçuk'a gelme sebebi olarak, annesinin kardeşlerinin burada olmasını gösteriyor. Selçuk'ta her yerin incir bahçesi olduğunu belirtiyor. Nüfusun Şirince'de daha kalabalık olduğunu, Selçuk nüfusunun seyrek olduğunu dile getiriyor (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

1938’de Selçuk’a gelen Ayşe Kaner 1950’lerde göçmenlerin geldiğini onları evlerinde misafir edip onlara yemekler yaptıklarını, yardımcı olduklarını anlatıyor. 1950’den sonra yapılan göçlerde de, göçmenler akrabalarının yardımlarıyla gelmişler ve bir süre onların yanlarında kalmışlardır (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Ömer Şimşek de Selçuk’a geliş sebebi olarak; akrabalarının 1918’den 1956’ya kadar bu bölgeye gelip yerleşmelerini göstermiştir. Yani daha önce gelen akrabaların yanlarına sığınmışlardır. Şimşek; mübadiller ve serbest göçmenlerin ayrı tutulmaları gerektiğini belirtiyor. Kendilerinin serbest göçmen olduklarını söylüyor (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Abdullah Günaltay; Selçuk’a daha önce 1930’larda halası ve ailesinin ve 1954’te dayısı ve ailesinin geldiğini söylemiştir. Kendisi ise 1955’te Selçuk’a gelmiş. Burada akrabaları olduğu için çok sıkıntı çekmemişler, yardım almışlardır. Makedonya’nın farklı bölgelerinden pek çok insanın Selçuk’a geldiğini belirtmiştir. Selçuk’a geldiklerinde çoğunlukla incir bahçeleri olduğunu, insanların sivrisinekten mustarip olduklarını bu sebeple evleri yüksek yerlere yaptıklarını dile getirmiştir. Selçuk’a ilk geldiklerinde kendilerine, yabancı insanlarmış gözüyle bakıldığını, komünist bir ülkeden geldikleri için dışlandıklarını belirtmiştir. Ayrıca serbest göçmen olarak geldikleri için maddi sıkıntı çektiklerini anlatmıştır (19.12.2013 tarihli görüşme).

Ali Rıza Bayraktar; 1955 yılında Selçuk’a geldiklerini ve yerli halkın kendilerine iyi davrandıklarını ve yardımcı olduklarını söylüyor. O yıllarda Selçuk’ta iki katlı ev olmadığını tek katlı evler yapıldığını ancak göçmenler geldikten sonra çok katlı evlerin inşa edilmeye başlandığını belirtiyor. Çok fazla yerleşim olmadığını, Zafer ve İsabey Mahallelerinde daha çok yerleşim olduğunu, Cumhuriyet Mahallesi’nin henüz yerleşime açılmadığını anlatıyor. Selçuk’ta Yörüklerin yaşadığını ve onların keçileri olduğunu belirtiyor. Ali Rıza Bayraktar; 1955’lerde çarşıda fırıncı, zahireci, kasap, bakkal, kahvehane gibi dükkanların olduğunu hatırlıyor. Hatta bazı esnafların isimlerini de hatırlıyor. Ayrıca Mazlum’un ve Doktor’un olmak üzere iki tane sinema olduğunu belirtiyor (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

Fatma Çam; Selçuk’a geldiklerinde Selçuk’un durumunu şöyle anlatıyor: “Otobüsle geldik. Selçuk’un bağından bal akar dağından yağ akar. Burada balıkçı Selim amcalar vardı, dayımlar vardı, akrabalar vardı. Osman Dayımlar buradaydı.

Ablamlar da vardı hepsi bizden önce gelmişlerdi. Herkes birbirini bilirdi.” (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

Plavuş'tan gelen Yusuf Kaptan; Selçuk'un çok güzel bir yer olduğunu, 14 Mayıs Mahallesi'ne yerleştiklerini, o zaman yaklaşık 5 bin nüfus olduğunu göçlerle 7 bine çıktığını anlatmıştır (03.01.2014 tarihli görüşme).

Ferik Çalışkan; 1 Nisan 1956 senesinde Selçuk'a geldiğinde Türkçe bilmediğini ve 20 yaşında olduğunu ifade ediyor. Asfaltın ancak 1957-1958'de yapıldığını, Selçuk'un Kuşadası'ndan 1957'de ayrılarak kaza olduğunu anlatıyor. Şöyle devam ediyor: “Selçuk, Efes çok güzeldi. Havası güzel, deniz var, ulaşım var, her şeyi var. O zaman hoşlandık Selçuk'tan. Bizim kim olduğumuzu kimse bilmiyordu burada. Yani bizim inşaatçı olduğumuzla ilgilenen yoktu.” (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

Selçuk'a Makedonya'dan gelenler, kültürlerini ve adetlerini devam ettirmekte zorlanmamışlardır. Çünkü o dönemde Selçuk'un çoğunluğunu zaten Balkanlardan, Rumeli'den gelenler oluşturmaktadır. Örneği Ömer Şimşek düğünlerin Makedonya'daki Türk düğünleriyle aynı yapıldığını son zamanlarda değiştiğini belirtmiştir (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.).

1954'ten itibaren Selçuk'a gelenler genellikle soy isimlerini değiştirmişlerdir. Örneğin Yusuf Kaptan Plavuş'ta Kavas soyadını ya da lakabını kullanırken Türkiye'ye geldiğinde Kaptan soyadını almış. Yugoslavya'da komutanının kendisine verdiği askeri ceket üzerinde olduğu için Toprak İskan Dairesi'nde kendisine “Kaptan” soyadını vermişler. Yusuf Kaptan'ın abisi ise kendisinden farklı olarak “Haygel” soyadını almıştır (03.01.2014 tarihli görüşme).

Eyüp Tüccar da öncelikle iki kardeş geldiklerini abisinin ise orada kalıp bağların üzümünü satın ve altı ay sonra geldiğini belirtmiştir. Abisinin soyadı da kendilerinden farklı olarak “Karanfil” konulmuştur. Serbest göçmen olarak geldikleri için Selçuk'ta “serbest” soyadını alan aileler de vardır (28.11.2013 tarihli görüşme).

Selçuk'a serbest göçmen olarak gelenler ve onların çocukları, zorlu göç sürecine ve maddi sıkıntılara rağmen günümüzde artık kendilerini Selçuklu olarak görmektedirler. Selçuk'ta yaşamaktan oldukça mutlu oldukları söylenebilir.

5. İZMİR SELÇUK MAKEDON GÖÇMENLERİNİN HALK KÜLTÜRÜ VE MÜZİK PRATİKLERİ

Yugoslavya-Makedonya Bölgesi yaklaşık beş buçuk asır Osmanlı hakimiyetinde kaldıktan sonra, 1912-1913 Balkan Savaşları ile birlikte bölgede yaşayan Türk nüfus Anadolu'ya doğru göç etmeye başlamıştır. Bu göçler zorunlu ve cebri göçler kapsamındadır. Göçmenlerin hemen hemen hepsi Makedonya'da hayatlarının aslında rahat olduğunu ve varlıklı olduklarını belirtmektedir. Ancak savaşlar ile Sırp, Yunan, Makedon ve Arnavutların baskıları, asimilasyon politikaları sonucu anavatan saydıkları Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Yugoslavya-Makedonya bölgesinden “serbest göçmen” olarak gelenleri mübadele ve iskânlı olarak gelenlerden ayırmak gerekir. Yugoslavya –Makedonya Bölgesi'nden gelenler çoğunlukla “serbest göçmen” olarak gelmişlerdir. Serbest göçmenler devletten hiçbir yardım almayacaklarını beyan ederek ve oldukça zor şartlarda Türkiye'ye gelmişlerdir. Serbest göçler Cumhuriyet tarihi boyunca devam etmiştir. En yoğun olarak yaşandığı dönem 1950-1965 yılları arası olmuştur. Makedon göçmenlerinin Selçuk'a gelmelerinin en önemli nedeni; hemen hepsinin burada akrabalarının olması ve onların davet etmeleridir. Selçuk'a serbest göçmen olarak gelenler, zorlu göç sürecinden sonra başta ekonomik olmak üzere ve pek çok sıkıntı çekmelerine rağmen günümüzde artık kendilerini Selçuklu olarak görmektedirler.

Yugoslavya Makedonya bölgesinden Selçuk'a yapılan göçler, göç sırasında ve sonrasında yaşananlar, göç edenlerin ve göçmenleri karşılayanların zihninde hala tazeliğini koruyan bir konudur. Bu yönüyle etkilerini günümüzde de hissettirmektedir. Göç sürecinde çekilen sıkıntılar ve göçlerin yakın tarihe kadar devam etmiş olması Selçuk Makedon göçmenlerinin, acı anıların izlerini hala taşımalarına neden olmuştur. Gülfida Çiftçi ve Mevlide Yörük ile yapılan görüşmeden elde edilen performans kaydından göç esnasında çocuklarını denize atmak zorunda kalan bir annenin üzücü hikayesini konu alan “Kadifeden Kürküm Yok” adlı türkü derlenip notaya alınmıştır. Söz konusu türkü, bir Yunanlı subayla evlenen Türk kızıyla ilgilidir. Evliliklerinde üç erkek çocukları olmuştur. Ancak

Türk kızı dayanamayıp Türkiye'ye gitmek istemiş ve gemiyle gelirken üç çocuğunu da denize atmak zorunda kalmıştır (10.01.2014 tarihli görüşme).

KADİFEDEN KÜRKÜM YOK

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFIDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 17.02.2014

1

3 Aranağme

5 Ka di fe den kür kum yok söy le ne cek tür kum yok

7 sür ge mi ci ge mi yi yu nan oğ lun dan kor kum yok

9 el ma yı at tum de ni ze ge li yor yü ze yü ze

11 at ma be an nem de ni ze gö tür Türk de de mi ze

13 A ti na nın ü zü mü söy le ye me dim sö zü mü

15 üç yav ru mu a tar ken yu mu ver dim gö zü mü SON

1 Kadifeden kürküm yok
Söylenecek türküm yok
Sür gemici gemiyi
Yunan oğlundan korkum yok

2 Elmayı attım denize
Geliyor yüze yüze
Atma be annem denize
Götür Türk dedemize

3 Atınanın üzümü
Söyleyemedim sözümü
Üç yavrumu atarken
Yumuverdim gözümü

Nota Örneği 1²_(Kadifeden Kürküm Yok)

Yine Gülfida Çiftçi ve Mevlide Yörük ile yapılan görüşmedeki performans kaydından Makedonya'dan Türkiye'ye kaçıp gelmek isterken Yunanlı askerlere

² Kaynak: 10.01.2014 tarihli performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

yakalanıp hapsedilen bir Türk genci hakkında söylenmiş “Haticem” adlı türkü derlenerek notaya alınmıştır.

HATİCEM

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFİDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 02.04.2014

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

Hü se yin şa şır mış yol la rı çı kar bu run dan yo ka rı
Hü se yin şa şır mış yol la rı çı kar bu run dan yo ka rı
Ha ti cem ba na i len miş ko kal sın şim di dul ka rı
Ha ti cem ba na i len miş ko kal sın şim di dul ka rı
1 yaz ya rı sı gül ler a çar yaz ya rı sı gül ler a çar
2 Ha ti ce min pe lik le ri ça tı dan aş şağ ya ka dar
an ne ni so rar san hü se yin i ki a teş bir den ya kar
an ne be ni gö tür dü ler hu dut tan aş şağ ya ka dar

Hüseyin şaşırılmış yolları
Çıkar burundan yokarı
Haticem bana ilenmiş
Ko kalsın şimdi dul karı

Hüseyin şaşırılmış yolları
Çıkar burundan yokarı
Haticem bana ilenmiş
Ko kalsın şimdi dul karı

BAĞLANTI 1
Yaz yarısı güller açar
Annemi sorarsa hüseyin
iki ateş birden yakar

BAĞLANTI 2
Haticemin pelikleri
Çatıdan aşşağıya kadar
Anne beni götürdüler
Huduttan aşşağıya kadar

Nota Örneği 2³_(Haticem)

5.1. Sünnet

Türkiye’de dinsel ve törensel uygulamaların en katı ve yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir Türk-Müslüman ailesi bu geleneğin dışında kalmak istemez.

³ Kaynak: 04.03.2014 Tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

Çocuklara büyükler tarafından, sünnet edilince serpilip büyüyecekleri ve “erkek olacakları” söylenir. Toplumumuzda sünnet erkeklığe atılan ilk adımdır. Müslüman olmanın en önemli belirtisidir (Yüsküp, 2007:46).

Ümmet Vardar, Makedonya’ da yapılan sünnet düğünlerinin de evlilik düğünleri gibi yapılmakta olduğunu, bir hafta sürdüğünü, toplu sünnet olduğu gibi düğün sahibinin maddi durumuna göre şahsi olarak da yapılabildiğini belirtmiştir. Sünnet düğünlerinde davul zurna eşliğinde pehlivan güreşleri olduğunu anlatmış, kadınların da evde kendi aralarında “daire” çalarak eğlendiklerini eklemiştir. Çocuğun sünnet edileceği son gün pehlivanlar güreşirler ve kazanana ödül olarak bir dana verilmiş. Sünnet olan çocukların aileleri köy meydanında kazanlar kurdurup bir hafta boyunca köylüye yemek dağıtırlarmış. Sünnet çocuğunun eline bir gün önceden kına yakılmış (16.04.2014 tarihli görüşme). Süleyman Çalışkan, babasının sünnet düğünlerinde güreşen bir pehlivan olarak koç kazandığını hatırlamaktadır. Pehlivanlar gönüllülerden olduğu gibi, kimi zengin düğünlerinde ücretli olarak da tutulmaktaymış. Sünnet düğünlerinde, ters halay, çaçak, payduşka, şestika (altılı), olarak adlandırılan oyunların oynandığını; bu oyunlara katılanlar ne kadar kalabalıksa düğün sahibinin de o kadar itibarlı değerlendirildiğinden bahsetmiştir (04.01.2014 tarihli görüşme).

Selçuk’a göç eden Makedon göçmenlerinin geldikleri bölgelere göre sünnet çocuğuna kına yakma geleneklerinde farklılıklar olduğu yapılan alan araştırmaları sonucunda tespit edilmiştir. Bu tespitten yola çıkarak göçmenlerin kına yakma gelenekleri hakkında aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır;

Mevlide Yörük, Çepelli’de sünnet çocuğuna kına yakma geleneğinin olmadığını belirtmiştir (10.01.2014 tarihli görüşme).

Süleyman Çalışkan, Makedonya’nın kuzeybatısında Debre’ye yakın Arnavutluk sınırında Gostivar kasabasında sünnet çocuğuna bir ele tabanca şeklinde kına yakıldığından bahsetmiştir (04.01.2014 tarihli görüşme).

Derviş Dede geldiği Doyran-Kızılıdoğan köyünde sünnet çocuğunun tek elinin avuç içine kına yakıldığını belirtmiştir (11.03.2014 tarihli görüşme).

Hemen bütün Selçuk Makedon göçmenleri, sünnetten sonra mevlit okutulduğunu ve sünnet olacak çocukların Makedonya’da özel bir kıyafetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber Mevlide Yörük sünnet çocuğuna yeni kıyafetler dikilerek başına küçük kırmızı bir fes takıldığını belirtmiştir (10.01.2014 tarihli görüşme).

Selçuk Makedon göçmenleri arasında günümüzde sünnet düğüleri birtakım değişikliklere uğramıştır. Toplu sünnet geleneğine artık rastlanmamakta, düğünler bir hafta sürmemektedir. Göçten sonraki adaptasyon ve dönüşüm süreciyle birlikte artık sünnet törenleri kına gecesi ve salonda yapılan düğün ile birlikte iki gün sürmektedir. Göç öncesi ve sonrası değişmeyen tek gelenek ise sünnet çocuğu için mevlit okutulmasıdır. Süleyman Çalışkan düğün, sünnet, cenaze gibi adetlerin Selçuk'taki adetler ile artık çok farklı olmadıklarını dile getirmiştir (04.01.2014 tarihli görüşme).

5.2. Evlenme

Makedon göçmenleri ister sünnet, ister evlilik töreni olsun düğünlerine oldukça önem vermektedirler. Bu önem, aile bağlarının güçlenmesi ve dayanışmanın yanı sıra, düğünün milli bilinç ve aidiyet özelliğini de yansıtmıştırdan dolayıdır. Makedonya Türklerindeki milli özellikleri, Türkçe söylenen şarkı, türkü, maniler ve giyim, takı, süslenme şekillerinde de görmektediriz (Tufan, 1995: 221). Buna rağmen Osmanlı'nın fetihlerle Balkanlara yerleştirdiği Türkmen aileler oradaki yerli halkla iç içe yaşamaktan kaynaklanan etkileşim süreci içine girmiştir. Beş yüz yıllık yaşamlarından sonra Makedonya'dan Selçuk'a gelen bu insanlar bu defa da buradaki yerli halkla bir arada yaşamış, etkileşim ve değişim süreci devam etmiş bundan dolayı adet gelenek ve göreneklerin ancak bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir.

5.2.1 Kız İsteme

Türkiye'de kültürel değişimin daha çok görüldüğü şehirlerde gençlerin tanışıp anlaşarak evlenmeleri yaygınlaşmaktadır. Geleneklerin sıkı sıkıya devam ettirilmeye çalışıldığı yerlerde görülen evlilik biçimlerinin başında "görücülük" gelmektedir. Görücülük aile, akraba, komsu üyelerinin kızları evlerinde görüp, kendilerine uygun bulurlarsa bu taleplerini aile büyüklerine yansıtmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Buna halk arasında "kız bakma" "görücü çıkma" "dünür gezme" gibi adlar verilmektedir (Örnek, 1977: 185).

Selçuk Makedon göçmenleri arasında gerçekleştirilen alan araştırmasına göre, göçten önce Makedonya'da yaşayan Türkler arasında görücü usulü evliliğin yaygın olarak görüldüğü belirlenmiştir. Görücü usulü evlilik günümüzde de görülmekle birlikte eskiye göre biraz daha yumuşatılmış uygulamalar içermektedir. Makedonya doğumlu göçmenler arasındaki görücü usulü evliliklerde evlenecek kişiler birbirlerini tanımamakta, ayrıca evlenmeleri konusunda kendilerinden fikir

alınmamaktaydı. Bu tür evlilik kızın ağabeyi, akrabası ya da erkeğin bir yakını veya iki tarafın da yakını sayılan bir kişinin aracılığı ile olurdu. Evliliği büyükler onaylar, gençlere sadece “filanca kişiyle evleneceksin” denirdi. Burada ailelerin dikkat ettiği en önemli husus iki ailenin anlaşmış olmalarıydı. Belki de bu sebepten dolayı birbirini seven ancak aileler izin vermediği için gizlice kaçmaya çalışan gençlerin acıklı hikâyeleri Balkanlarda çok yaygındır. Mevlide Yörük ve Gülfida Çiftçi, bu hikâyelerden birini anlatan “Arda ile Kırçalı Arası” türküsünün Makedon göçmenleri arasında da oldukça yaygın olarak söylendiğini belirtmişlerdir; Birbirini seven ancak aileleri anlaşamadığı için evlenmelerine izin verilmeyen Yusuf ile Feride birlikte Arda nehrini kayıkla geçerek kaçmaya karar verirler. Ancak Rodop dağlarından (Bulgaristan) doğan Arda nehrinin coşkun akan sularında gençlerin kayıkları devrilir ve ikisi de boğulur. Mevlide Yörük ve Gülfida Çiftçi ile 04.03.2014’de yapılan görüşmeden elde edilen performans kaydı ile TRT arşivinde bulunan Arif Şentürk’ten alınmış 1978 yılında Mehmet Özbek tarafından derlenmiş olan “Kırçalı ile Arda Arası” türküsünün notası birlik ve farklılık ekseninde değerlendirildiğinde ezgisel yapının aynı kalıp, sözlerde küçük farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. (bkz. EK-4).⁴

⁴ TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuvar Sıra No:2221 İnceleme Tarihi 8-11-1978

ARDA İLE KIRCALI ARASI Deryalar

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFİDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

1
Ar da i le kır ca a ra sı

5
sa at se kız sı ra sı yu su fum

9
sa at se kız sı ra sı

13
ar da lı lar yu su fu mu av la mış

17
yok tur hal ça re si

21
a man bre der ya lar kan lı ca der ya lar

25
biz ni şan lı yız de ya lar

29
biz ni şan lı yız

33 i ki miz de bir boy da yız

37 biz de li kan lı yız

1
Arda ile kırçalı arası
Saat sekiz sırası yusufum
Saat sekiz sırası
Ardahılar yusufumu avlamış
Yoktur hâl çaresi
(Bağlantı)

2
Çıkar aba poturunu
Dalgalar artacak
Demedim mi ben sana
Kayığımız batacak
(Bağlantı)

3
Kırçalıyle Arda boylarına
Kimler gidecek
Garip yusufun annesine
Kim haber verecek
(Zavallı Feridenin annesine
kim haber verecek)
(Bağlantı)

(Bağlantı)
Aman bre deryalar kanlıca deryalar
Biz nişanlıyız
İkimiz de bir boydayız
Biz delikanlıyız

Nota Örneği 3⁵_(Arda ile Kırçalı Arası)

Makedon göçmenlerinde gelenekte gelin ve damat birbirlerini ilk defa gerdek odasında görebilirlerdi. Mevlide Yörük, anne ve babasının birbirilerini evlendikleri gece gördüklerini ve babasının o zamanlarda kadınların çarşaf kullanmalarından dolayı eşinin önceden yüzünü dahi görmediğini anlatmaktadır. Bu sebepten dolayı birbirlerini çok sevmelerine rağmen kavuşamayanların ortak hikâyesini temsil eden

⁵ Kaynak: 04.03.2014 Tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

“Arzu ile Gamber” in Türküsü Mevlide Yörük ve Gülfida Çiftçi ile yapılan görüşmede, performans kaydı ile notaya alınmıştır. Türkü Arzu’nun gelin olup ata binmiş giderken, Kamber’in karşısına çıkarak “eğil de öpeyim yol buradan ayrılır” demesi üzerine ortaya çıkmıştır. (10.01.2014 tarihli görüşme).

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFIDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

ARZU İLE GAMBER

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 03.02.2014

1
3 Aranağme
5
7 Ar zu mun o ra var dın mı
Ar zu mun o ra ge dın zer mı sin
9
11 var gül dın ri ı ba sa şı na dur dın mu sin
gül le ri ba şı na di zer mu sin
13
15 mer diz mer me be ta ar şı nın üs tü ne ri
gül le mer me be ta ar şı nın üs tü ne ri
17
19 kol sen bi le ziğ ni koy dun mu sen
gül ler den gü zel sin
vu rul sun ar zum vu rul sun
düz o va lar yo rul sun
Ar zuy la gam be ri a yı ran lar
ilk i la gö zü kö rol sun

ARZU İLE GAMBER

1
Arzumun ora vardın mı
Vardınisa durdun mu
Mermer taşının üstüne
Kol bileziğini koydun mu

2
Hediye arzum hediyeye
İlk yudumun kediye
Kedinin başı boyalı
Arzumun elleri kınalı

3
Arzum bahçede gezersin
Gülleri başına dizersin
Dizme be Arzum gülleri
Sen güllerden güzelsin

4
Yele sel harman savrulur
Bu cihan başıma devrolur
Eğil be Arzum öteye
Yol bu gedikten ayrılı

5
Kaynar kazan taşmaz mı
Yol buradan aşmaz mı
Dünyada kavuşmayan
Ahrette kavuşmaz mı

6
Havada uçan kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Arzu'yu Gamber'den ayıranlar
Kan kussun ağuş ağuş

7
Havada uçan leylek
Kanadı kaplar bir evlek
Arzu'yu Gamber'den ayıranlar
Hem kalbur satsın hem elek

BAĞLANTI
Vurulsun Arzum vurulsun
Düz ovalar yorulsun
Arzuyla Gamberi ayıranlar
İlk ila gözü kör olsun

Nota Örneği 4⁶_(Arzu ile Gamber)

TRT repertuarında Necati Can'dan alınan Erkan Sürmen tarafından 1985'te derlenmiş Üsküp yörelisi, "Sen Çeşmeye Vardın mı"⁷ ismiyle kayıtlı olan Arzu-Kamber (bkz. EK-5) türküsü, Mevlide Yörük ve Gülfida Çiftçi'nin görüntülü

⁶ Kaynak: 10.01.2014 Tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

⁷ TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuar Sıra No:2588 İnceleme Tarihi 03-09-1984

performans kaydından derlenen “Arzu İle Gamber” türküsünden sözler, ezgi ve usul bakımından tamamen farklıdır. Diğer bir deyişle, bu iki türkünün Arzu ile Kamber’in aşklarını anlatmasının yanında sözel, ezgisel ve usul olarak benzerlik taşımadığını, benzerliğin sadece anlatılan hikayeden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Gülfida Çiftçi: Delikanlılar on yedi-on sekiz yaşlarına geldiklerinde, çeşme başına çıkarlar, türkü söylerlerdi. Çeşme başına gelen kızları burada görüp beğenirlerdi. Anlaşma, gezme olmazdı. Erkek beğendiği kızı babasına söyler, aile beğenirse büyükler toplanıp kız istemeye giderdi. Kız istemek için hayırlı olan perşembeyi cumaya bağlayan akşam gidilirdi. İstenen kız, isteme akşamı hiç çıkmaz görünmezdi kahve bile yapmazdı. Kahve yapma adeti Çepelli’de yoktu (10.01.2014 tarihli görüşme).

Gülfida Çiftçi, kız kaçırma şeklindeki evlilik türünün Makedon göçmenlerinde çok yaygın bir evlilik türü olmadığını, kız kaçırmanın göçmenler arasında hoş karşılanmayan ve onaylanmayan bir evlilik türü olduğunu söylemektedir. Buna rağmen eğer kız sevdiğine kaçarsa yöre halkı tarafından doğaçlama olarak bir türkü yapılırmış. Türkünün sözleri birbirini seven iki gencin hikayesinden oluşturulur müziğini de halk hep birlikte tamamlarmış. “Tellenip pullanıp agasının düğününe giden Meyrem düğünden bir gün sonra komşu oğlu Selman’a kaçar ve Çepelli halkı hep birlikte onlara Yellendin Meyrem Yellendin türküsünü yapar” (10.01.2014 tarihli görüşme).

YELLENDİN MEYREM YELLENDİN

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFIDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 13.02.2014

1
3
5
7
9
11

Yel len din mey rem yel len din
a ga nın dü ğü nün de tel len din
tel le rin pul la rın sol ma dan
sel ma na da söy len din

Yellendin meyrem yellendin
Ağanın düğününde tellendin
Tellerin pulların solmadan
Selman'a da söylendin

Nota Örneği 5⁸_(Yellendin Meyrem Yellendin)

Günümüzde Selçuk Makedon göçmenlerinde görülen evlilik türleri, anlaşarak evlenme, görücülükle evlenme, az da olsa kaçarak evlenme şeklindedir. Berdel ve beşik kertmesi türündeki evlilikler de Selçuk Makedon göçmenleri arasında görülmemektedir. Akraba evliliği üç kuşak Makedonya göçmenlerinde

⁸ Kaynak: 10.01.2014 tarihli performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

kesinlikle kabul edilmeyen ve uygulanmayan bir evlilik türüdür. Göçmenlerde “yedi kuşak akrabadan hatta yakın komşudan kız alınmaz yine bu kişilere kız verilmez” ifadesi oldukça yaygındır.

5.2.2. Kına Gecesi

Ülkemizde çok yaygın bir gelenek olan kına gecesi düğünden bir önceki gece yapılır. Son zamanlarda geleneksel uygulamaların neredeyse hiç yaşanmadığı büyük kentlerde kına geceleri yapılmamaktadır. “Kına sahiplik simgesidir. Türk halk kültüründe kına yakılan gelin damada, koç Allah’a, Mehmetçik orduya adanmıştır” (Kalafat, 2002: 27).

Derviş Dede kına geleneği ile ilgili bize çeşitli bilgiler vermiştir;

Makedonya’da kına gecesinde geline kınayı boşanmamış ya da eşi ölmemiş, “başı bütün”, “başı bozulmamış” kadınların yakması uygundur. “Testi kırma” geleneği vardır. Halay çekilirken, halay başındaki bir kadın üç beş tur döndükten sonra içi ceviz dolu olan testiye yere vurup kırar, sonra diğerleri ellerindeki testileri yere atarak kırarlar. Bu uygulamada testinin çıkaracağı sesin, evlenenleri kötü ruhların zararından koruyacağı düşüncesiyle yapılır. (11.03.2014 tarihli görüşme).

Selçuk’ta yaşayan Makedon göçmenlerinde bu uygulamanın halen devam ettiğini görmekteyiz. Selçuk (Ephesus) Rumeli Göçmenleri Derneği yönetim kurulu üyesi Belgin Akman Arkat günümüzde testinin bozuk para ya da genelde şekerle doldurulduğunu, testiye gelinin omzunda ya da kucağında taşıyarak oynadığını ve sonra yere atarak kırdığını belirtmiştir. (12.10.2013 tarihli görüşme).

Makedonya’da kınada sadece kadınlar bulunur, sadece daire çalarak eğlenirler ve halay çekilirdi. Tek tek oynama olmazdı. Gelin eğer kaldırılırsa halaya katılabılırdi. Kına için özel bir elbise giyilmez düğünde giyilen gelinlik kınada da giyilirdi. Elleri kırmızı oyalı bir keseye geçirilir bir köşede yakın zamanda evlenmiş diğer gelinlerle birlikte otururdu. Çevresine bakılmaz hatta gülmezdi. O dönemde kına bulunamadığından demir parçasının üzerine serpilmiş şekerle elde edilen renk ile kına yakılmış olurdu. Kına yakılırken, “Vurun Kızın Kınasını Ağlatmayın Anasını” türküsü söylenirdi (Gülfida Çiftçi, Mevlide Yörük 21.04.2014 tarihli görüşme).

VURUN KIZIN KINASINI

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFİDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 25.04.2014

1 Vu run kı zın kı na sı nı
2 A na sı der ben kı ya mam
3 Ba ba sı der ben kı ya mam
4 A ga sı der ben kı ya mam
5 Yen ge si der vu run kı na sı nı

7 ağ lat ma yın a na sı nı
gi din so run ba ba sı na
gi din so run a ga sı na
gi din so run yen ge si ne
Ağ lat ma yın a na sı nı

9 ağ lat ma yın a na sı nı
i zin ver sin kı na sı na
i zin ver sin kı na sı na
i zin ver sin kı na sı na
ağ lat ma yın a na sı nı

- 1 Vurun kızın kinasını
Ağlatmayın anasını
Ağlatmayın anasını
- 2 Anası der ben kıyamam
Gidin sorun babasına
İzin versin kinasına
- 3 Babası der ben kıyamam
Gidin sorun agasına
İzin versin kinasına
- 4 Ağası der ben kıyamam
Gidin sorun yengesine
İzin versin kinasına
- 5 Yengesi der vurun kinasını
Ağlatmayın anasını
Ağlatmayın anasını

Nota Örneği 6⁹_(Vurun Kızın Kinasını)

Günümüzde Selçuk Makedon göçmenlerinde “Vurun Kızı Kinasını” türküsü söylenmemektedir. Değişim ve dönüşüm süreciyle birlikte yerli halkta olduğu gibi gelinin yüzü örtülür. Gelini ağlatmak için etrafındakiler en yaygın olan “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” türküsünü söylerler.

⁹ Kaynak: 21.04.2014 tarihli performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

Makedonya’da gelenekte kına gecesi kız evinde sadece kadınların katılımı ile yapılırken, günümüzde Selçuk’ta genellikle düğün salonlarında, erkeklerin de katılımı ile yapılmaktadır. Böylece kına gecesi geleneğinin kentsel ortamda dönüşüme uğradığını söylemek mümkündür.

5.2.3. Düğün

Düğün, kız görmeden, kız istemeye; kına gecesinden; gerdek gecesi ve duvak açımı gününe kadar olan bütün gelenekleri içermektedir. Düğünlerde görülen adet ve uygulamalar, toplumdaki düzeni, paylaşmayı beraberliği sağlamaktadır. Kültürel açıdan zengin motiflerin bulunduğu; psikolojik açıdan oyun görüntüsü içinde birçok sosyal ve kültürel değer yeni nesillere aktarıldığı; toplumsal yönden sosyal dayanışmanın sergilendiği düğünler, toplumsal birlik ve düzenin oluşmasında gizli bir eğitim aracıdır (Altun, 2003: 279).

Düğün törenleri bir aile oluşturmanın kutlandığı tören olmakla birlikte, yemek eğlence, halk oyunları, halk müziği, halk ritüelleri gibi çeşitli halk bilgisi ürünlerinin birlikteliğinden ve icrasından oluşmaktadır. Halk bilgisi ürünleri içinde bireysel ve toplumsal beklentilerin değişimi sonucu meydana gelen değişimlerden biri de düğünlerdir (Ekici, 2004: 184 akt. Yüsküp, 2007:61).

Selçuk’ta yaşayan Makedon göçmenlerinin büyük bir kısmı geleneklerine, göreneklerine, sahip çıkmaya çalışmaktadırlar. Göçmenler özellikle müzik pratiklerini ve sözlü kültür değerlerini düğünlerinde sergileyerek, onların kuşaklar arası devamını sağlamaya çalışmaktadırlar. Diğer bir deyişle, Selçuk Makedon göçmenleri arasında yapılan alan araştırmasında “göçmen” kültürel kimliğinin korunmaya ve genç nesillere aktarılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Cevriye Kasap, Makedonya’da yapılan düğünlerin bir hafta sürdüğünü, Makedon Türklerinin gelinliklerinin renkli olup, duvakların ise kırmızı olduğunu, bununla birlikte Makedonların beyaz gelinlik giydiklerini ifade etmiştir. Gelinin mutlu olması ve geçiminin güzel olması için saçlarının iki yanında zülûf kesildiğini ve teller sarkıtıldığı da aynı görüşmede dile getirmiştir. (25.12.2013 tarihli görüşme).

Gülfida Çiftçi ve Mevlide Yörük, erkek evinden iki atın kız evine gönderildiğini, bir atta gelinin gümüşten yapılma gelin kemeri, iç çamaşırı, çorap, ayakkabı gibi eşyalarının taşındığını, diğer atta ise kucağında bir koç taşıyan bir gencin taşındığını ifade etmişlerdir. Koçun sırtı kırmızı boya ya da kınaya boyanıp, boynuzlarına elma ve nar saplanır, bu günkü küçük altından daha küçük olan

“urbiye” denilen altınlar ve “beşi bir yerde” den daha küçük olan dökme altın denilen altınlar takılırmış. Koçun başı gelin süsleriyle süslenip kız evine hediye olarak kız tarafının vereceği yemekte kullanılmak üzere gönderilirmiş. Bu koç ve sandıklar davul zurna eşliğinde kız evine giderken “Oğlan Oğlan Kalk Gidelim” türküsü söylenirmiş ve damat gelin alayına katılmaz kendi evinde beklermiş (20.02.2014 tarihli görüşme).

OĞLAN OĞLAN KALK GİDELİM

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFIDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 01.03.2014

1
Oğlan oğlan kalk gidelim
Sigaranın fenerini yak gidelim
Ne güzel oğlan, yalancı çoban
Ne güzel oğlan, yalancı çoban

2
Oğlanın elinde, lüver belinde
Oğlan çıkmış pencereye şapka elinde
Ne güzel oğlan, yalancı çoban
Ne güzel oğlan, yalancı çoban

3
Oğlanın anası çorba pişirir
Oğlan gene içine, kafa şişirir
Ne güzel oğlan, yalancı çoban
Ne güzel oğlan, yalancı çoban

4
Oğlan oğlan boynuma dolan
Kollarımda sana yastık, saçlarım yorgan
Ne güzel oğlan, yalancı çoban
Ne güzel oğlan, yalancı çoban

5
Tepeler tepeler yüksek tepeler
Sandıklar geldi, hani küfeler
Ne güzel oğlan, yalancı çoban
Ne güzel oğlan, yalancı çoban

Nota Örneği 7¹⁰_(Oğlan Oğlan Kalk Gidelim)

¹⁰ Kaynak: 20.02.2014 tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

Gülfida Çiftçi ve Mevlide Yörük, pazartesi günü erkek evinde nohutla yapılan somun dedikleri ekmeklerin hazırlanıp, koyunların kesilip, kuru fasulye, etli bir yemek, patates yemeği, düğün çorbası, keşkek ve helva yapıldığını ve gelen misafirlere ikram edildiği, benzer hazırlıkların kız evinde de yapılarak misafirlere ikramlarda bulunulduğu dile getirilmiştir.

Düğünlerdeki müzik pratiklerinin başında erkeklerin davullar eşliğinde, kadınların ise kendi aralarında daire çalarak oynamaları ve düğünlerin hemen hemen hepsinde “Gelin” türküsünün söylenmesi gelmektedir (03.03.2014 tarihli görüşme).

GELİN

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFİDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 12.03.2014

1

Da vul lar ça lar a nam da vul
Üç gün üç ge ce a nam üç gün

3

lar üç ça lar kırk hay dut
lar üç ge ce a nam dağ da dö

5

oy nar ku zum a nam kırk hay dut
vün düm ku zum a nam dağ da dö

7

oy vün nar düm

1
Davullar çalar anam
Davullar çalar
Kırk haydut oynar
Kuzum anam kırk haydut oynar

2
Üç gün üç gece anam
Üç gün üç gece anam
Dağda dövündüm
Kuzum anam dağda dövündüm

3
Gelin tellerim anam
Gelin tellerim
Çalıda kaldı
Kuzum anam çalıda kaldı

4
Ben gene sandım anam
Ben gene sandım anam
Kaynanam aldı
Kuzum anam kaynanam aldı

5
Bana sordular anam
Bana sordular
Kimin kızıydın
Kuzum anam kimin kızıydın

6
Ben gene dedim anam
Ben gene dedim anam
Ali hocanın
Kuzum anam en küçük kızı

7
Madem hoca kızıydın
Madem hoca kızıydın
Yaz bir amaylı
Kuzum anam yaz bir amaylı

8
Ellerim kınalı anam
Ellerim kınalı
Yazı yazamam
Kuzum anam kalem tutamam

Nota Örneği 8¹¹_(Gelin)

Gülfida Çiftçi'nin anlattığına göre, kına gecesinin ertesi günü ikinci vakti davul zurna eşliğinde kız almaya gidilirmiş. Kız almaya oğlan tarafından yengeler gidermiş. Herkes gelin gibi süslenirmiş. Kız kendi evinden çıkarken babası ayakkabısına kocasının evinde parasız kalmasını diye para koyarmış. Davul zurna eşliğinde hem gelin hem de gelinin çeyizleri oğlan evine gidermiş. Gülfida Çiftçi, kız

¹¹ Kaynak: 03.03.2014 tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

evden çıkarken “Dere Başı Düz Gider” türküsünün okunduğunu ifade eder. (03.03.2014 tarihli görüşme).

DERE BAŞI DÜZ GİDER

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
GÜLFIDA ÇİFTÇİ
MEVLÜDE YÖRÜK

DERLEYEN: Bilgen GÜLER
NOTAYA ALAN: Bilgen GÜLER
DERLEME TARİHİ: 06.03.2014

§

1

2

3

§

1

2

3

Nota Örneği 9¹²_(Dere Başı Düz Gider)

Gülfida Çiftçi aynı görüşmede, kız ata binmiş evine giderken damadın “damat tıraşını” olmuş ve damatlığını giymiş şekilde evinde beklediğini vurgular.

¹² Kaynak: 03.03.2014 tarihli görüntülü performans kaydı. Notaya alan: Bilgen Güler.

Süleyman Çalışkan'ın ifadesiyle, damat tıraşı ailenin reisi olmanın, sorumluluk almanın simgesi olarak yapılmış. Erkekliğin sünnetten sonraki en önemli göstergesi davul zurna eşliğinde iki üç saat süren bir ritüel halinde uygulanmış. Evin avlusunda damat sandalyeye oturtulur boynuna beyaz bir örtü asarlarmış. Bu örtüye çevredekiler para takarlarmış. Berber tıraşı yaparken, damat etrafında toplanan akraba komşu ve arkadaşlar, iki ileri bir geri halay tarzında bir oyun oynarlarmış. Bu oyuna “Damat Oyunu” denirmiş (04.01.2014 tarihli görüşme).

Makedonya'da evlenen Ümmet Vardar düğün geleneğine ilişkin şu bilgileri aktarmıştır; gelin kız, çeyiz ve yengeler gelinin yeni evine vardıklarında damat gelini karşılayıp kucaklayarak attan indirir, gelin eve girerken kayınbabasının elini öper, kayınbabası geline para verirmiş. Eve girişte, bereketli olsun diye gelinin başında ekmek kırılır, tatlı dilli ve güzel huylu olsun diye evin kapısına yağ ve bal sürülürmüş. İçeri girdikten sonra damat, gelinin bekâreti simgeleyen kırmızı duvağını açar yüz görümlüğü verirmiş. Gelinin kuzu gibi uslu olması için eve girdikten sonra koyun postuna oturtulmuş. Daha sonra gerdek öncesinde hoca nikahı kıyılmış. Hoca nikâhından sonra hep birlikte yemek yenir sonra damat yumruklanarak gerdeğe gönderilirmiş. Gerdek gecesi, doğacak çocuk sağır olmasın diye kapı dinleme adeti varmış. Gerdek sabahı yengeler geline güğümlerle, kovalarla su verirlermiş (16.04.2014 tarihli görüşme). Mevlide Yörük ise annesi zamanında sadece hoca nikahı olduğunu, kendi evlendiği zaman ise önce hoca nikahı yapıldığını, sonra da resmi nikah için Usturumca'ya gidildiğini ifade etmiştir (04.03.2014 tarihli görüşme).

Süleyman Çalışkan, küçükken kendisinin, yeni evlenen bir çiftin yatağına gerdek öncesinde, doğacak çocuklarının erkek çocuk olması için yatırıldığını anlatmıştır. (04.01.2014 tarihli görüşme).

Mevlide Yörük, Makedon göçmenlerinde düğünün ertesi günü “duvak açımı” denen bir gelenek olduğunu anlatmıştır; Gelini komşulara, akrabalara daha yakından göstermek ve tanıtmak amacıyla gelin duvağını tekrar örter, eve gelen akraba eş dostun ellerini öpermiş. Gelinin kırmızı duvağı üç kez açılır sonra da gül dalına atılmış. “Duvak açımından” sonra eğlence devam edermiş. Bundan bir iki gün sonra gelin kız baklava yapar, kinasına konan altınlardan birini yaptığı baklavaya saklarmış. Dağıttığı baklavadaki altın kime çıkarsa, çıkan kişi altını geri verir, ayrıca geline de hediye verirmiş (04.03.2014 tarihli görüşme).

Derviş Dede'nin ifadesine göre; gelin düğünden sonra baba evine bir hafta gitmezmiş. Bir hafta sonrasında gelin, damat ve damadın ailesi kızın ailesinin evine yemeğe gidermiş. Buna "ilkilik" denirmiş. Sonraki hafta da kız evi oğlan evine yemeğe gidermiş (11.03.2014 tarihli görüşme).

Günümüzde kentsel ortamda yaşayan Selçuk Makedon göçmenlerinin düğün geleneklerinin değişime ve dönüşüme uğrayarak günümüz şartlarına adapte olduklarını söylemek mümkündür; Gelenekte bir hafta süresince evlerde kutlanan düğünlerin, kentsel yaşamın gerektirdiği yoğunluk içinde bir gece ile sınırlı kalarak düğün salonlarında yapılması, gelinlerin renkli geleneksel düğün kostümleri yerine beyaz gelinlik giymesinin bu değişim ve dönüşümün göstergesi olduğunu söylemek mümkündür. Düğünlerde Üsküp, Payduşka, Damat Halayı gibi oyunlar oynanmakla birlikte Ege yöresinin ezgisel ve ritimsel öğelerinin yansıması olarak Harmandalı, Zeybek gibi halk oyunları da düğünlerde oynanmaktadır. Böylece kültürel kimliğin ifade aracı olan müziğin yeni nesle aktarılma çabası sürmekte ancak yöresel ezgi, ve oyunlarda değişim ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu dikkat çekmektedir.

Göç öncesi düğünlerde uygulanan ritüeller esnasında söylenen türküler de, göç sonrası adaptasyon süreci sonunda bu gün unutulmaya yüz tutmuştur. Makedon göçmeni Ömer Şimşek'in ifadesiyle "Canım buradaki düğünler aşağı yukarı, şimdilerde değişti. Bizim geldiğimiz zamanlar buradaki halkın yüzde yetmiş Rumeliliydi. Burada da düğünler aynı yapılırdı." (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

5.3. Hıdırellez

"Hıdırellez" Müslüman inanışlarına göre Hızır ve İlyas peygamberlerin isimlerinin halk ağzında aldığı biçimdir. Arapça yeşillik anlamına gelen Hadr, Arapların İslam öncesi mitolojilerinde tabiatın bahar mevsiminde yeniden canlanmasını simgeleyen tanrımsı varlık olarak düşünülmektedir. İslam inancına göre Hızır peygamberi temsil eder. İnanışa göre Hızır peygamber darda olanın yardımına yetişir, gezdiği yerlerde doğayı yeşertir, gittiği yere bereket götürür. inanca göre Hızır ve İlyas iki kardeşmiş ve 6 Mayıs'ta buluşurlarmış. Diğer bir inanca göre Hızır erkek Ellez de kız iki sevgili imişler. Uzun süre ayrı kalmışlar ve Hıdırellez gecesi birbirlerine kavuşmanın sevinciyle can vermişler. Birçok farklı inanışa göre 6 Mayıs gecesi Hızır ve İlyas'ın dünya üzerinde ilk buluştukları gece olarak kabul edilir (Boratav, 1999:222; Ago, 1982:6; akt. Yüsküp, 2007:81).

Yusuf Kaptan'ın hatırladığına göre, Hıdırellez kutlamalarında Valandova, ilçe ve köylerinde üç gün sürmekteymiş. Hıdırellez için kadınlar ev temizliği yapar, çocuklara yeni elbiseler alınır, üç gün boyunca eğlenceler yapılırmış. Oyunlar oynanır, gençler tarafından maniler söylenir, güreşler yapılır, türbeler ziyaret edilirmiş. Ateş yakıp üzerinden atlama gibi âdetler yokmuş (03.01.2014 tarihli görüşme).

Gülfida Çiftçi'nin anlattığına göre; Hıdırellez'de Makedon göçmenlerinin "Martufal" denilen bir adeti varmış. Hıdırellez'den bir gün önce iki genç kız martufala katılmak isteyen köydeki kadın ve genç kızlardan "nişan" adını taşıyan, yüzük, küpe, iğne, düğme gibi küçük nişanlar toplarmış. Her nişan yeşillige sarılır ve su dolu küpün içine atılırmış. Suyun dereden alınmasının nedeni suyun akıcılığı ve berraklığı gibi dualarının da akıcı kabul edilmesi içinmiş. Küpün ağzı bir örtü ile bağlanır ve küp, kızlar tarafından bahçedeki gül dallarının altına bırakılırmış. Ertesi gün martufala katılanlar yeni elbiselerini giyerek küpün yanına gelirlermiş. Küpün ağzını örtüyle bağlayan kız yine küpün ağzını açarmış. Küpü açan ve kapatan kızın annesi ve babası hayatta olmalıymış. Nişanlarını bekleyenler küpün ve küpün içinden nişanları çıkaracak kızın etrafında halka olurlarmış. Küpün ağzına örtülen kırmızı örtü kızın kafasının üzerinde tutulmuş. Küpten nişanlar çıkarılmadan önce "Martufal Manisi" söylenirmiş. Bu manilerden birkaçı şöyledir;

Manici başı mısın?
Cevahir taş mısın?
Yazsam bir mektup
Cebinde taşır mısın?

Ocağı ocağıma
Kucağı kucağıma
Mektup verdim almadı
Bıraktım kucağına

Mani mani tufan mani
Tufanın adı var
En ileri çıkanın
Cennette mekanı var

Bundan sonra çıkan her nişanın sahibi bir mani söyler, orada bulunmayan kişiler adına da küpe nişan konur ve manisi söylenirmiş. Küpteki nişanlar bitince küpün suyu yine alındığı dereye dökülür ve bu şekilde “Martufal” yapılırmış (10.01.2014 tarihli görüşme) .

Süleyman Çalışkan, Hıdırellez’de kurulan salıncaklarda kızların sallanıp, şarkı söylediklerini belirtmiştir. Hıdırellez’in özel yemeği olan süt pidesi yapılır ve oğlak kesilirmiş. Gün doğmadan erken kalkılır, ısırgan otu toplanır, kalkmak istemeyenlerin pijamalarının içine ısırgan otu koyularak uyandırılmış. Ayrıca sarmaşık otu toplanır o yıl süt çok olsun diye yayıklara sarılırmış. Hıdırellez’de birbirine süt dağıtma adeti varmış. Hayvanı çok olan olmayanlara yardım edermiş (04.01.2014 tarihli görüşme).

Ümmet Vardar Hıdırellez sabahı güneş doğmadan kalkıp yeşillik bir yamaçtan yan yatarak yuvarlandıklarını, bunu o senenin sağlık ve sıhhat içinde geçmesi için yaptıklarını anlatmıştır (16.04.2014 tarihli görüşme).

Hıdırellez, göçmenlerin inanişına göre hem dini boyutu olan hem iklimsel özelliği olan bir gündür, Hızır Aleyhisselem’la hıdırellezi ilişkilendirmektedirler. Göçmenler Hıdırellezi Müslümanların bayramı olarak nitelendirmektedirler. Ayrıca baharın müjdecisi olarak kabul edilen Hıdırellez bahar sevinci ile de kutlanırdı. Göçmenler bu günde baharın bereketli olması için dua eder, börekler yapar, yeşillik alanlara pikniğe giderlerdi .

Günümüzde Selçuk’ta yaşayan Makedon göçmenleri arasında hıdırellez değişim ve dönüşüme uğramış olup, şartlara ve çevreye uyum sağlamıştır. Göç öncesi ritüellerinin en önemlilerinden biri olan martufal âdeti artık uygulanmamaktadır. Yapılan özel yemekler, yöre halkının birbirine yardımı, sabah seherinde yamaçtan yuvarlanma gibi gelenekler zaman içinde kaybolmuştur. Önceden var olmayan ateş yakma geleneği ortaya çıkmıştır. Selçuk’ta Pazar yeri meydanında Selçuk Belediyesinin öncülüğünde müzikli eğlence ve kontrollü olarak meydana yakılan ateşlerle kutlanmaktadır. Ateşin üzerinden atlanarak dilekler dilenmekte, gece de dua edilmektedir. Ertesi gün aynı şekilde çevresi yeşillikler dolu olan ilçede pikniğe gidilmektedir. Dolayısıyla kentsel yaşamın bir sonucu olarak düğün, kına gecesi geleneklerinde karşımıza çıkan değişim ve dönüşümün hıdırellez kutlamalarında da söz konusu olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

5.4. Halk Oyunları

Klasik salon dansları ile modern danslar dışında kalan ananevi (geleneksel) danslara halk oyunu (dansı) denir (Eroğlu, 1999:20).

“Halk oyunlarının yöresinde sergileniş amacı bir başka topluluğa gösteri yapmaktan çok o bölge ve kültürün içinde yaşayan insanların kendileri için yaptığı bir icraattır.”(Demirbağ, 2001:138).

Göçmenlerin bir genel özellikleri de coşku içinde oynadıkları halk oyunlarıdır. Makedonya'nın neresinden gelirlerse gelsinler bütün Makedon göçmenleri düşünlerinde, eğlencelerinde davullar eşliğinde aynı oyunları oynarlar. Çaça, Deryalar, Damat Oyunu, Payduşka, şestika, Koca Yusuf vb. oyunlar Rumeli halkının ortak oyunlarıdır.

5.5. Bayramlar

Dini bayramlar inanç, psikolojik ve sosyal açıdan önemli işlevlere sahiptir. İnsanlar bayramın verdiği neşeyle, insanlara karşı her zamankinden daha güler yüzlü, sevecen, anlayışlı, samimidir. Akrabaların bir araya gelerek sohbet etmeleri, ikramlarda bulunmaları, büyüklerin ellerini öpmeleri, küçüklere harçlık ve hediyeler vermeleri bayramların sosyal işlevleri olarak değerlendirilebilir. Bayramlarda oynanan oyunlar da insanlar üzerinde psikolojik olumlu etkiler sağlamaktadır. Dini bayramlar aile bireyleri arasında güçlü bir bağ kurulmasına yardımcıdır (Ertural, 2004: 208 akt. Yüsküp, 2007:79).

Selçuk-Makedon göçmenlerinin bayram geleneklerine bakıldığında, bayram için günler öncesinden hazırlıkların başladığı söylenebilir. Evlerde kadınlar bayram temizliği yapar, aile fertlerine bayramlık kıyafetler alınır, yöresel yemekler hazırlanır, şekerler alınır. Bayramın birinci günü büyük ailelerde erkekler bayram namazına gider. Namaz çıkışı cami cemaatiyle bayramlaşılır. Eve gelindiğinde yemekler hazırdır ve bütün ev halkı bayram yemeğini yer. Çekirdek ailelerde ise gençler bayram namazlarından sonra babalarının evlerine gider oradaki bayram yemeğine katılırlar. Bayram sofralarında kuru fasulye, patates yemeği, yahni, kapama börek, büryan ve son olarak da tatlı olarak baklava yenir. Akrabalar bayramda öğün yemeklerinin kimde yeneceğine aralarında anlaşarak karar verirler. Öğle yemeğinde davet eden birinin evinde toplanırlar, akşam yemeğinde ise bir başka akrabanın evinde toplanarak birlikte yemek yerler (21.04.2014 tarihli görüşme).

Mevlüde Yörük ve Gülfida Çiftçi Makedonya'daki bayramlarda yapılan eğlencelere örnek olarak şunları anlatmıştır. Genç kızlar kol kola girip karşılıklı iki grup halinde dururlar; birinci grup karşı ki gruba mani söyleyerek karşı grubun önüne kadar gidermiş. Birinci grup başladıkları yere oynayarak geri döner ve bu sefer ikinci grup birinci grubun manisine cevap vermek için mani söyleyerek birinci gruba doğru gelip, tekrar oynayarak geri dönermiş. Bu atışmalar mani bitinceye kadar sürüyormuş. Oyunun bitmesi herhangi bir grubun mani bulamaması ile sona erermiş. Bu genç kızların oyunlarını çevrede bulunan delikanlılar izler, beğendikleri genç kızlara ayna tutarak onları beğendiklerini gösterirlermiş. Bu şekilde evlenenler çok olurmuş. Mevlüde Yörük ve Gülfida Çiftçi manilerden örnekler de vermişlerdir:

Mani mani tufan mani

Tufanın adı var.

En ileri çıkanın

Cennette mezarı var.

Manici başı mısın?

Cevahir taşı mısın?

Yazsam mektup göndersem

Cebinde taşır mısın?

Dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Al götür beni

Yarimin olduğu yere

Tren geliyor tren

Trenin bacası yok

Kalkmış bana laf atar

Pantolonunun paçası yok

(21.04.2014 tarihli görüşme)

Günümüzde Selçuk'ta yaşayan Makedon göçmenleri arasında bayram geleneği Makedonya'da olduğu gibi aynı coşkuyla korunmaya ve sürdürülmeye çalışılmaktadır.

5.6. Derlenen Türkülerin Müzikal Analizi

1. Kadifeden Kürküm Yok

Tipik bir Balkan türküsüdür. Genelde yedi dokuz ve on zamanlı olan Balkan türküleri arasında nadir olarak görülen dört zamanlı eserlere bir örnektir. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır.

2.Haticem

Tipik bir Trakya Balkan türküsü hissiyatı vermektedir. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde nadiren kullanılan on beş zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzüümü 2+3+3+2+3+2 şeklindedir.

3. Arda ile Kırçalı Arası

Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda derlenen türkü ile TRT repertuarında bulunan notası arasında sadece sözel anlamda farklılık görülmektedir. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan yedi zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzüümü 3+2+2 şeklindedir.

4.Arzu ile Gamber

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan on zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzüümü 2+3+2+3 şeklindedir.

5. Yellendin Meyrem Yellendin

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan on zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzüümü 2+3+2+3 şeklindedir.

6.Vurun Kızın Kınasını

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün ezgisel yapısı hüseyni beşlisi üzerine kurulmuştur, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan yedi zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzüümü 3+2+2 şeklindedir.

7. Oğlan Oğlan Kalk Gidelim

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün ezgisel yapısı hüseyni beşlisi üzerine kurulmuştur, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel

analizi incelendiğinde dört zamanlı bir türkü olup, kaynak kişilerin seslendirme şekillerine göre iki ikilik okunduğu gözlenmektedir.

8. Gelin

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün ezgisel yapısı hüseyni beşlisi üzerine kurulmuştur, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan on zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzümü 2+3+2+3 şeklindedir.

9. Dere Başı Düz Gider

Tipik bir Balkan türküsüdür. Türkünün dizisi hüseyni dizisidir, türkünün içinde herhangi bir geçkiye rastlanmamaktadır. Ritimsel analizi incelendiğinde Balkan türkülerinde sıklıkla kullanılan yedi zamanlı bir usul görülmektedir. Usulün düzümü 3+2+2 şeklindedir.

6. SONUÇ

Yugoslavya-Makedonya Bölgesi yaklaşık beş buçuk asır Osmanlı hâkimiyetinde kaldıktan sonra, 1912-1913 Balkan Savaşları ile birlikte bölgede yaşayan Türk nüfus Anadolu'ya doğru göç etmeye başlamıştır. Bu göçler zorunlu ve cebri göçler kapsamındadır. Göçmenlerin çoğunluğu Makedonya'da rahat ve varlıklı bir yaşam sürmelerine rağmen, savaşlar ile Sırp, Yunan, Makedon ve Arnavutların baskıları, asimilasyon politikaları sonucu anavatan saydıkları Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bu çalışmada Selçuk'ta yaşayan Makedon göçmenlerinin halk kültürleri ve müzik pratikleri, alan araştırmasına dayalı olarak yapılan gözlem ve görüşme yöntemleri ile ele alınmıştır. Çalışma alanımız olan Selçuk'ta yaşayan Makedon göçmenlerinin, hangi dönemlerde, Makedonya'nın hangi bölgelerinden ve hangi sebeplerden dolayı göç ettiklerine dair bilgiler, konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan ve alan araştırmasında göçmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiş ve bu çalışmada vurgulanmıştır.

Makedon göçmenlerinin kültürel kimliklerini sürdürmelerinde, özellikle müzik pratiklerinin rolü, bu araştırmanın temelini teşkil etmektedir. Bu çalışmada Selçuk Makedon göçmenleri ile yapılan görsel ve işitsel kayıtlar, onların müzik pratiklerini birlik ve farklılık ekseninde çerçevesinde değerlendirmemize olanak sağlamış olup; elde edilen türküler bu sayede söz ve ezgi birlikteliği bakımından incelenmiştir. Makedon göçmenlerinin TRT Türk Halk Müziği Repertuarı ya da vb. gibi diğer güvenilir arşivlerde hiç bir kaydına rastlanılmamış ve unutulmaya yüz tutmuş olan müziği, yapılan görüşmeler sonucunda notaya alınmış ve Türk Halk Müziği repertuarına kazandırılmıştır. Çalışmanın en anlamlı kısmının yapılan bu derlemeler olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda, yaşanmış olan göç tecrübesi sonucunda çekilen sıkıntılar ve acılarıyla ilgili olan “Kadifeden Kürküm Yok” ve “Haticem” türküleri; kız isteme ile ilgili “Arzu ile Gamber” ve “Yellendin Meyrem Yellendin” türküleri; kına gecesinde söylenen “Vurun Kızın Kınasını” türküsü; düğünlerde söylenen “Oğlan Oğlan Kalk Gidelim”, “Gelin” ve “Dere Başı Düz Gider” türküleri Türk Halk Müziği

repertuarına kazandırılmıştır. Ayrıca bayram ve Hıdırellezde söylenen dört adet mani halk kültürü adına kayıt altına alınmıştır.

Selçuk'ta yaşayan Makedon göçmenlerinin büyük bir kısmı geleneklerine, göreneklerine, sahip çıkmaya çalışmaktadırlar. Göçmenler özellikle kültürel kimliklerinin ifade aracı olan müzik pratiklerini ve sözlü kültür değerlerini düğünlerinde sergileyerek, onların kuşaklar arası devamını sağlamaya çalışmaktadırlar. Diğer bir deyişle, Selçuk Makedon göçmenleri arasında yapılan alan araştırmasında “göçmen” kültürel kimliğinin korunarak, genç nesillere aktarılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Yapılan alan çalışması sonucunda günümüzde kentsel ortamda yaşayan Selçuk Makedon göçmenlerinin gerek halk kültürü gerekse uyguladıkları ritüellerin değişime ve dönüşüme uğrayarak günümüz şartlarına adapte olduklarını söylemek mümkündür; gelenekte bir hafta süresince evlerde kutlanan gerek sünnet gerekse evlilik düğünlerinin, kentsel yaşamın gerektirdiği yoğunluk içinde bir gece ile sınırlı kalarak düğün salonlarında yapılması, gelinlerin renkli geleneksel düğün kostümleri yerine beyaz gelinlik giymeleri, düğünlerde söylenen türkülerin birçoğunun bu gün söylenmiyor olması, gelenekte kına gecesinde söylenen “vurun kızın kinasını” türküsü yerine günümüzde “yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar” türküsünün söylenmesi, Hıdırellez'de birçok âdetin kaybolması ile birlikte ateş yakma geleneğinin ortaya çıkması, bayramların gelenekteki aynı coşkuyla kutlanıyor olması ile birlikte manili oyunların kaybolmasının bu değişim ve dönüşümün göstergesi olduğunu söylemek mümkündür. Gelenekte bölgenin yöresel oyunları olan Üsküp, Payduşka, Damat Halayı gibi oyunlar oynanmakla birlikte bu gün yaşanan bölge ile etkileşim sonucunda, Ege yöresinin ezgisel ve ritimsel öğelerinin yansımaları olarak Harmandalı, Zeybek gibi halk oyunlarının da düğünlerde oynandığı tespit edilmiştir. Böylece Selçuk-Makedon kültürel kimliğinin ifade aracı olan müziğin ve oyunların yeni nesle aktarılma çabası devam etmekte ancak yöresel ezgi ve oyunlardaki değişim ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu dikkat çekmektedir.

7. KAYNAKLAR

Ago, A. (1982). *Ohri, Radoviş, ve İstip İlçelerinde Yaşayan Türk Halkının Hidrellez Adetle Manileri, 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 2. Cilt* Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, İstanbul: Kum Saati Yay.

Akdeniz, S. (2011). *Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Yamanlar Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: DEÜ Güzel Sanatlar Enst.

Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç Ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,

Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme Ve Ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.

Ateş D. (2011). *Türkiye'de Kültürel Kimlik Farkındalığı Yaratmada Bir Bilişim Sistemi Olarak Sosyal Ağların Rolü: Manav Türkleri Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Aydın, S. (1998). *Kimlik Sorunu Ulusallık ve Türk Kimliği*, Ankara: Öteki Matbaası.

Bayur, Y. H. (1963). *Türk İnkılap Tarihi, C.1, Kısım 1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Bayraktar, Z. (2013). *Balkanlarda Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi*, Karadeniz Araştırmaları Kış 2013 Sayı 36 s.223-234.

Bostancı, N. (1998). *Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik*, Türkiye Günlüğü, Mart-Nisan 1998, s.50.

Bilgili, A.; Aydoğan, F.; Güngör, C. (1996). *Doğu Anadolu Bölgesinde Zorunlu Göç Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi: Van Örneği*, Toplum ve Göç, Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, DİE Matbaası.

Bilgin, N. (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Birkök, M. C. (1994). *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İ.Ü. SBE Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bilim Dalı.

Coşkun, C. A. (2003). *Değişim Çağında Yönetim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık,

Çağ, G. (2012). *Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Makedonya'ya ve Türkiye*, Çankırı: Uluslar arası Avrasya Strateji Dergisi I/2, Sayfa 197-216.

Çavuşoğlu, H. (2007). "Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri", Bilig, Bahar 2007, Sayı:41, s.123-154.

Çayırılı, N. (1996). *Makedonya Türkleri*, Bilgehan A. Gökdağ - Osman Karatay (ed.), *Balkanlar El Kitabı cilt:1*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, 2. baskı.

Çayırılı, N. (2008). *Günümüz Makedonya Türkleri*
<http://www.turansam.org/makale.php?id=177> 12.03.2014

Dicle, İ. A. Dicle, Ü. (1969). *Sistem Kuramı ve Toplumsal Örgütlere Uygulanışı*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 86-98,

Ekici, M. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.

Erder, S. (1997). *İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, İ. (1991). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.

Ertural, M. S. (2004), *Gaziantep İli Geleneksel Bayram Pratikleri, Üstlendiği Sosyal İşlevleri Ve Halk Kültüründeki Değişim Açısından Değerlendirilmesi*, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

Erol, A. (2009). *Müzik Üzerine Düşünmek*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Erol, A. (2002). *Popüler Müziği Anlamak Kültürel Kimlik Bağlamında, Popüler Müzikte Anlam*, 3.Baskı İstanbul: Bağlam Yayınları.

Fichter, J. (1996) *Sosyoloji Nedir?* (Çev. N. Çelebi) Ankara: Attila Kitapevi.

Gökalp, E. (Ed.), (2012), *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar* Eskişehir: Anadolu Üniv. Yay.

Gökalp, Z. (1997), *Türkçülüğün Esasları* (5.Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Gökalp, Z. (1997), *Türkleşmek İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, İstanbul: Toker Yayınları.

Güleç, C. (1992), *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*, Ankara: V Yayınları.

Gümüş, A. (1997), *Göç, Din ve Asimilasyon*, Toplum ve Göç, II. Sosyoloji Kongresi Bildirileri, Sosyoloji Derneği Yayınları, ss.243-251, DİE Matbaası, Ankara.

Güvenç, B. (2002a)., *İnsan ve Kültür* . (9.Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (2002b) *Kültürü’n ABC’si*. (2.Baskı.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hess, B. B.; Markson, E. W .; Stein, P. J. (1988) *Sociology*, New York: MacMillan Publishing Company,

İlgin, C.; Hacıhasanoğlu, O., (2006). *Göç-aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model:*

Berlin/Kreuzberg örneği”, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 34437, Taşkışla, Taksim, İstanbul: İTÜ dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:5, Sayı:2, Kısım:1, s. 59-70, Eylül

İçduygu, A. Ünalın, T. (1998). *Türkiye ‘de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri*”, Konferans Türkiye‘de İçgöç içinde, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran; İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji. Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kalafat, Y. (2002). *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları (Hazara, Karakalpak, Karapapağ, Dağıstan, Nogay, Kabartay, Karaçay, Ahıska, Bulgar, Gagavuz, Başkurt, Çuvaş, Altay, Kazak, Tatar Türkleri)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Karpat, H. K. (1992). *Balkanlar, İslam Ansiklopedisi, C.5*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri*, (Çev. B. Tırnakçı), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı Yayınları.

Kirişçi, K. (1988). *Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. “Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış” Uluslararası Kongresi*, İstanbul: Tarih Vakfı.

Kolukırık, S. (2006). *Bulgaristan’dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:30, No:1, s.1-13.

Kongar, E. (1989). *Kültür Üzerine*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kümbetoğlu, B. “Göçmen ve Sığınmacı Gruplardan Bir Kesit; Bulgaristan Göçmenleri ve Bosnalı Sığınmacılar”, *Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar*, Yay. Haz:

Kemali S.-Gencer Ö. İstanbul (1997).

Levent, Ş. (Ekim 2003). *Parçalanmış Kültür* , İnsan Kaynakları Düşünce Platformu (Executive Excellence Dergisinin Ekidir.)

Mejuyev, V. (1987). *Kültür ve Tarih*. (S. H. Yokova, Çev.): Ankara: Başak Yayınları.

Nuredin, A. (2008). *Dünden Bu Güne Makedonya Türkleri Hikmet İlmî Araştırmalar Dergisi*, Gostivar: Makedonya Mayıs 2008 s.172-195.

Oktar, L. (2005), *Dil Kullanımı ve Toplumsal Kimlikler*, İzmir: Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:2

Örnek, S. V. (1977), *Türk Halkbilimi*, Ankara: T. İş Bankası Kültür Yayınları.

Özey, R. (2006). *Balkanların Coğrafi Yapısı, Balkanlar El Kitabı, c.1:* , Çorum/Ankara: Tarih, Karam & Vadi Yayınları.

Öztuna, Y. (1973) *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, C.1*, İstanbul.

Özlem, D. (2000). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.

Stuart, H. (1998) *Kültürel Kimlik ve Diaspora, Kimlik - Topluluk / Kültür /Farklılık*, (Çev. İrem Sağlamer), İstanbul: Sarmal Yayınevi,

Sarınay Y. (2011) Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler 1923-1990, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 27, s. 352-387,

Şen, H. (2004). *Çoklu Sadakat Ekseninde Türk Göçmenleri*, İzmir: Sosyoloji Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı:12-13, s.35-60.

Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978) *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İçgöçler*, Ankara: Hacettepe Ün. Yay. D-26.

Tekeli, İ. (1998). *Türkiye 'de İçgöç Sorunsalı yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi, Konferans: Türkiye'de İçgöç*; Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1988; İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Togrol, B. B. (1991), *Direnış (Bulgaristan Türklerinin 114 Yıllık Onur Mücadelesinin Karşılaştırmalı Psikolojik İncelemesi)*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Tufan, M. (1995), *Vardar Başu Türk Düğünleri*, III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Konya.

Turan, Ö. (1996). *Makedonya'da Türk Varlığı ve Türk Kültürü* Bilig-3/Güz'96 .

Turan, Ö. (1997). *Balkan Türklerinin Dini Meseleleri*, Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı II, Sayı 16, Ankara

Tural, S. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara: Ecdat Yayınları

Ünal, S. (2008). *Sosyal Bütünleşme ve Kimlik Bağlamında Türkiye'deki Balkan Göçmenleri Üzerine Bir Değerlendirme (İzmir'den Bir Örneklem.)* Aydın: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ünalın, T. (1998). *Türkiye 'de İçgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi* Konferans Türkiye'de içgöç içinde, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran; İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Uygur, N. (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vatandaş, C. (2004). *Ulusal Kimlik Türk Ulusçuluğunun Doğuşu*, Açılım Kitap Birinci Baskı İstanbul.

Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*. (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinali 1976'da yayımlanmıştır).

Yaşar, A. (1996). *Bağımsız Devlet Olduktan Sonra Makedonya'da Genel Durum ile Türklerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Durumları*, İzmir: Makedonya'da Rumeli Türklerinin Tarih ve Kültürleri Panelleri ve Konferansı (Mayıs, Aralık 1995 ve Mayıs 1996), İzmir (MAK-GÖÇ).

Yaman, M. (2001) *Kişilerin Değerleri İle Birlikte Çalışmayı Tercih Ettikleri Kişilerin Özellikleri Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enst.

Yüsküp, D. (2007). *Sakarya'da Yaşayan Makedonya Göçmenlerinde Gelenek ve İnançların İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Ün. Sosyal Bilimler Enst.

Yasa ve Yönetmelikler:

2510/1934 sayılı İskan Kanunu'nun 3. maddesi 21 Haziran 1934 tarih ve 2733 sayılı Resmi Gazete.

İnternet:

Elektronik Makale ve Yayınlar

http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/174/s_cengiz

(*Göç. Kimlik, Edebiyat*) Erişim Tarihi: 12.03. 2004

<http://www.msxlabs.org/forum/sosyoloji/377688-goc-nedir.html#ixzz2vE08Rk21>

(*Göç Nedir*) Erişim Tarihi: 10.03-2014

http://www.felsefe.gen.tr/kulturel_kimlik_milli_kimlik_nedir_ne_demektir.asp

(*Kültürel Kimlik ve Millî Kimlik Nedir?*) Erişim Tarihi: 12.03.2014

http://anibal.gyte.edu.tr/hebe/AblDrive/75184090/w/Storage/326_2010_2_523_7518

4090/Downloads/gaidiyetkreuzbergnei. (*Göç-Aidiyet İlişkinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin / Kreuzberg örneği*) pdf Erişim Tarihi: 12.03.2014

http://www.academia.edu/3332213/Balkanlar_El_Kitabi_1_Tarih_ed._Bilgehan_A._

Gokdag Osman Karatay Akçağ Yayınları Ankara: 2013 2. baskı Erişim Tarihi: 20.03.2014

<http://iibfdergi.kafkas.edu.tr/wp-content/pdf/c3s3/163-184.pdf> (*Türkiye’de Göç*

Olgusu) Erişim Tarihi: 12.03.2014

<http://www.turansam.org/makale.php?id=177> (*Günümüz Makedonya Türkleri Necati*

Çayırılı) Erişim Tarihi: 20.03.2014

http://www.adnangumus.net/dosyalar/AGumus_1996_GocDinAsimilasyon_2SosKong.DOC

(*Göç Din ve Asimilasyon, Adnan Gümüş*) Erişim Tarihi: 22.03.2014

Yazarsız Alıntılar:

<http://www.adeksam.org/wp/wp-content/uploads/2013/07/hikmet11.pdf>

Erişim Tarihi: 20.04.2014

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/yardimci_10.pdf Erişim Tarihi: 20.04.2014

<http://selcukefeskentbellegi.com/selcukhakkinda.aspx?id=5> (05.11.2013)

Görüşmeler:

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER

YUSUF KAPTAN

Görüşme Tarihi: 03.01.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya Plavuş- 1929

Mesleği: Çiftçi

Selçuk'a Göç Tarihi:1956

EYÜP TÜCCAR

Görüşme Tarihi: 31.12.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya Plavuş- 25.02.1940

Mesleği: Çiftçi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

CEVRİYE KASAP

Görüşme Tarihi: 13.11.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Plavuş -1925

Mesleği: Ev hanımı

Selçuk'a Göç Tarihi: 1955

ADEM MENEKŞE

Görüşme Tarihi: 13.11.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Çepelli- 1926

Mesleği: Çiftçi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

ÜMMET VARDAR

Görüşme Tarihi: 16.04.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Çepelli - 1935

Mesleği: Çiftçi, Bağ kur emeklisi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1955

FAHRETTİN BUZ

Görüşme Tarihi: 19.12.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Selçuk - 1945

Mesleği: Bağ kur emeklisi

GÜLFİDA ÇİFTÇİ

Görüşme Tarihleri: 10.01.2014 / 20-21.02.2014 / 03-04.03.2014 / 21.04.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Çepelli -1940

Mesleği: Ev hanımı.

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

MEVLİDE YÖRÜK

Görüşme Tarihleri: 10.01.2014 / 20-21.02.2014 / 03-04.03.2014 / 21.04.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Çepelli - 1944

Mesleği: Ev hanımı.

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

DERVİŞ DEDE

Görüşme Tarihi: 11.03.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Kızıldoğan-1939

Mesleği: Zafer Mahallesi Muhtarı.

Selçuk'a Göç Tarihi: 1954

NİYAZİ BAKICI

Görüşme Tarihi: 11.03.2014

Mesleği: 14 Mayıs Mahallesi Muhtarı.

AHMET ÇOKYAMAN

Görüşme Tarihi:02.05.2014

Mesleği: Cumhuriyet Mahallesi Muhtarı.

ÖMER GÖRGÜLÜ

Görüşme Tarihi:02.05.2014

Mesleği: İsabey Mahallesi Muhtarı.

SÜLEYMAN ÇALIŞKAN

Görüşme Tarihi: 04.01.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Trebişte - 1948

Mesleği: Emekli Tarih Öğretmeni

Selçuk'a Göç Tarihi: 1954

SÜMER BÜYÜKTOSUN

Görüşme Tarihi: 16.12.2013

Mesleği: Avukat

BELGİN AKMAN ARKAT

Görüşme Tarihi: 12.10.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Selçuk – 1969

Mesleği: Balkan Göçmenleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

AYŞE ARKUN

Görüşme Tarihi: 12.10.2013

Doğum Yeri ve Tarihi: Selçuk – 1958

Mesleği: Emekli memur Balkan Göçmenleri Derneği Muhasip Üye

ÖMER KOCAÖMERLER

Görüşme Tarihi:10.04.2014

Doğum Yeri ve Tarihi: Gevgeli- 1940

Mesleği: Emekli işçi

SELÇUK EFES KENT BELLEĞİ GÖRÜŞMELERİ (19.12.2013)

ABDULLAH GÜNALTAY

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Köprülü - 1934

Mesleği: Selçuk Belediyesinden Emekli

Selçuk'a Göç Tarihi: 1955

ABDULLAH KAYA

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya-Eroğlu - 1932

Mesleği: İşçi Emeklisi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1937

ALİ RIZA BAYRAKTAR

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya-Baraklı - 1922

Mesleği: Demiryolu İşçi emeklisi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1955

AYŞE KANER

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya- Baraklı- 1934

Mesleği: Ev Hanımı

Selçuk'a Göç Tarihi: 1938

FATMA ÇAM

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya - Kızıldoğan 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Selçuk'a Göç Tarihi: 1954

FERİK ÇALIŞKAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya- 1935

Mesleği: İşçi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

HASAN KAHYAOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya-Üsküp – Baraklı- 1929

Mesleği: Karayollarından Emekli

Selçuk'a Göç Tarihi: 1954

HASAN ÜSTÜN

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya -Konçe 1920

Mesleği: Müze Emeklisi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

MÜMİN ŞENGÜL

Doğum Yeri ve Tarihi: Gevgeli-Veyselli – 1926

Mesleği: Çiftçilik

Selçuk'a Göç Tarihi: 1957

ÖMER ŞİMŞEK

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya- Baraklı 1936

Mesleği: İşçi Emeklisi

Selçuk'a Göç Tarihi: 1956

SULTAN DEĞİŞMEZ

Doğum Yeri ve Tarihi: Yugoslavya-Baraklı - 1929

Mesleği: Ev hanımı

Selçuk'a Göç Tarihi: 1938

SÜLEYMAN SERBEST

Doğum Yeri ve Tarihi: Makedonya Üsküp Trebişte- 1926

Mesleği: Marangoz

Selçuk'a Göç Tarihi:1955

8. EKLER

EK-1: Süleyman Çalışkan ve Ailesine Ait Yugoslavya'daki Nüfus Kayıt Belgesi

Tablica po Br. 9 od
Zakona za izdavanje ve is-
nos od 19. XII. 1947. g.
paš poručenika državljanstva

DOSJE № 14618

ФНРЈ

УВЕРЕНИЕ

ЗА ОТПУСТ ОД ДРЖАВЈАНСТВО

ФАЗЛИУ МАНУТ БЕЌИР
роден на 19. XII. 1907 год. во с. Трешите околина-град
Тетовска, НР Македонија на основание чл. 19 и 20
од Законот за државјанството на Федеративна Народна Република Југославија

СЕ ОТПУШТА ОД ДРЖАВЈАНСТВОТО
НА ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА

Овој опшуст губи важност ако опшустениот продолжи пребивањето
во Федеративна Народна Република Југославија, а во срок од една година не
сѝкне Шуг'о државјанство.

Овој опшуст важи и за малолетните деца:

1. АМИТ	роден-а на	16. XII. 1937 год.
2. ИСМАИЛ	" "	13. I. 1940 год.
3. ВЕЦИЈЕ	" "	1. XI. 1944 год.
4. ЦЕВАТ	" "	27. IV. 1947 год.
5. СУЛЕЈМАН	" "	16. XI. 1949 год.
САЦИДЕ	" "	3. X. 1954 год.

сите родени во с. Трешите, Тетовска околина.

Во Скопје, 1 ноември 1955 година.

Бр. 16292/55

ПО ОБЛАСТУВАЊЕ НА ДРЖАВНИОТ СЕКРЕТАР
ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ НА НР МАКЕДОНИЈА
ПОДСЕКРЕТАР.

(М.П.)

Б. Чаушеска

Ek-2: Süleyman Çalışkan ve Ailesine Ait Yugoslavya “Vatandaşlıktan Çıkma Belgesi”

ослободено од
школе во чл. 124

Такса на
издавање

ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА
НАРОДНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ИЗВОД ОД МАТИЧНАТА КНИГА НА РОДЕНИТЕ

на Силван Народен одбор на село Средмиште, Седорка околина
Во матичната книга на родените, која се води при овој народен одбор за година 1954
на страна 184 под реден број 205 уписано:

Ден, месец и година на уписот:	<u>4, Септември Средмиште 1954</u>	
Ден, месец, година и сат (0-24) на раѓањето	<u>3, Јуни Средмиште 1954 во Келеш</u>	
Место на раѓањето, улица и број	<u>с. Средмиште</u>	
Фамилијарно и родено име и поз на детето	<u>Спазију Миче "Шански"</u>	
ПОДАТОЦИ ЗА РОДИТЕЛИТЕ	ЗА ТАТКО	ЗА МАЈКАТА
Фамилијарно име (за мајката и мајката)	<u>Спазију Миче</u>	<u>Спазију Миче</u>
Родено име	<u>Блаж</u>	<u>Емилија</u>
Ден, месец и година на раѓањето	<u>1907</u>	<u>1910</u>
Место на раѓањето	<u>с. Средмиште на СРМ. Р. Р.</u>	<u>с. Велешко на СРМ. Р. Р.</u>
Државјанство	<u>Југославија</u>	<u>Југославија</u>
Народност	<u>Југославија</u>	<u>Југославија</u>
Занимање	<u>Земјоделец</u>	<u>Земјоделец</u>
Место на живеење	<u>Средмиште</u>	<u>Средмиште</u>
Забелешка и исправка на грешките:	<u>Името Т е прописано на Правителството.</u>	
Фамилијарно и родено име на пријавителот	<u>Спазију Бекир</u>	
Накладни уписи и прибелешки:		

Издаден на ден 5-јуни 1955 г.

Матичар,
Спазију Бекир

Ek-1

Ek-3: Süleyman Çalışkan'ın Babasına Ait Tezkire Belgesi

بسم الله الرحمن الرحيم

تذکره

اسم و شهرت	پدری اسمیه عمل اناقی	والدنی اسمیه عمل اناقی	تاریخ و محل ولادت	ملک	صفت و صفت و جدت و انتخاب صلاحیت	مقام و روحانی مشهد اواب اولادنی	درجات و شرف مکرمه
...	۱۲۴۴

اشکال				سجل فرقه وید اولان محل			
بوی	کرم	نیا	علاج خانه	ولایت	فصاحی	علاقه تربیتی	رقم
...

بالاد اسم و شهرت و حال و صفتی مجرد اولان ...
اول سوزنه جریده نوسند اولدنی مشهور است و ...

دولت علیانک نامینی سائر اولوب
...

...

Ek-4: Kırçalı ile Arda Arası (Deryalar) Türküsü

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No : 2221
İNCELEME TARİHİ 8-11-1978

Yöresi
RUMELİ
Kimden alındığı
ARIF ŞENTÜRK

KIRCALI İLE ARDA ARASI Deryalar

DERLEYEN: Mehmet ÖZBEK
NOTAYA ALAN: Mehmet ÖZBEK
DERLEME TARİHİ: 28-3-1978

1
Kır ca lıy la ar da ra sı
Çı kar a ba po tu ru nu
Kır ca lıy le ar da boy la rı na

5
sa at se kız sı ra sı yu su fum
dal ga lar ar ta cak yu su fum
kim ler gi de cek yu su fum

9
sa at se kız sı ra sı cak
dal ga lar ar ta cak
kim ler gi de cek

13
ar da lı la rağ lı yor yu su fum
de me dim mi ben sa na yu su fum
ga rip yu su fun
(za val lı fe ri de nin)

17
yok tur ça re si
ka yı mız ba ta cak
kim ha ber ve re cek

21
a man bre der ya lar kan lı ca der ya lar

25
biz ni şan ılı yız de ya lar

29
biz ni şan lı yız

Ek-4: Kırçalı ile Arda Arası Deryalar Türküsü Devamı

33 i ki miz de bir boy da yız

37 biz de li kan lı yız

1
Kırçalı ile Arda arası
Saat sekiz sırası yusufum
Saat sekiz sırası
Ardalılar ağlıyor yusufum
Yoktur çaresi
(Bağlantı)

2
Çıkar aba poturunu
Dalgalar artacak
Demedim mi ben sana
Kayığımız batacak
(Bağlantı)

3
Kırçalı ile Arda boylarına
Kimler gidecek
Garip yusufun annesine
Kim haber verecek
(Zavallı Feridenin annesine
kim haber verecek)
(Bağlantı)

(Bağlantı)
Aman bre deryalar kanlıca deryalar
Biz nişanlıyız
İkimiz de bir boğdayız
Biz delikanlıyız

Ek-5: Sen Çeşmeye Vardın mı? Türküsü

SEN ÇEŞMEYE VARDIN MI

Yöresi
ÜSKÜP (RUMELİ)
Kimden alındığı
NECATİ CAN

(Arzu - Kamber)
(Karşılıklı)

Derleyen
ERKAN SÜRME
Derleme Tarihi
21 Ağustos 1985
Notaya Alan
ERKAN SÜRME

Süresi: ♩:220

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

- 1 -

Sen çeşmeye vardın mı
Elini gözünü yudun mu?
Çeşme taşının üstünde Kamber
Beleziğimi buldun mu?

- 3 -

Ay doğa donuk donuk
Sular akar bulanık
Söyleme bu sözleri Kamber
Zatı yüreğim yanık

- 5 -

Halını Kamber halını
Dost muhabbet yolunu
Albaşımındaki şalımı Kamber
Sil bağrının kanını

- 2 -

Ben çeşmeye varmadım
Elimi gözümü yumadım
Çeşme taşının üstünde
Beleziğimi bulmadım

- 4 -

Hal ile Arzum hal ile
Dost muhabbet yol ile
Çekatin yularını Arzu
Bağrım doldu kan ile

Ek-6: Görüşme Örnekleri

Av. Sümer Büyüktosun (16.12.2013 tarihli görüşme)

“Tren yolu var ya, o köyü buraya inmeye mecbur etti 1935 yılında. Mesela benim dedem ondan sonra hanımın annesi babası hepsi ve bir çok insan 1935 yılında Şirince’den Selçuk’a inmişler. 1924’de mübadil olarak geldikten sonra, 12 sene Şirince’de kalmışlar. Şimdi buradan oraya zeytinliğe gidiliyor, eskiden oradan buraya geliniyordu.”

“Yugoslavya'dan gelen 1950-1960 arasındaki göçmenlerin geldiklerini hatırlıyorum çünkü o zaman büyük bir olaydı bu göç dalgası. Tamamen geldiler ve hemen hemen tamamı Zafer Mahallesi'nin sırtlarına yerleştirildiler. Bu bademlik dediğimiz bölge var oraya yerleştirildiler ve nüfus bir kaç bin arttı o yıllarda yani 8-9 bini falan buldu. Genelde akrabalarının yanlarına geldiler. Çoğu inşaatçıydı. Çabuk çabuk kendilerine gösterilen yerlere hemen evlerini yapmaya başladılar. İyi kötü apartman tipi değil ama böyle tek katlı iki katlı evleri çabuk çabuk o mahalle hemen doluverdi yani biz çocukluğumuzda ilk okul yıllarımızda hep baharda bizi bademliğe getirirlerdi, orada piknik yapardık eğlenirdik. Bu göçmenler geldikten sonra hızla orası yerleşime açıldı ve doldu yani. Evlerini çoğu kendi yaptı Selçuk'taki inşaat ustalarının, müteahhitlerinin yüzde sekseni doksanı göçmendir kendileri yapmışlardır çoğu evlerini ve oraya yerleşmişlerdir. Esas kitle 50'li yılların başında geldi ama sonradan gelenlerde oldu hatırladığım kadarıyla. Yani hemen aynı yıl gelmedi hepsi buraya gelen kendi akrabalarını çağırıyor birazda. Eskiler yenileri ağırladılar. Ben Yugoslavya'da gördüm genelde taş ve ahşap üzerine hep evler ve iki katlı. Sonra biraz mimarisi de vardır yani. Buradakilerin tabii imkânsızlık parasızlık, evler derme çatmaydı. Dikkat edin oraya çıkın sokaklar yamuk yumuk Maddi durumları zayıftı tabii hiçbir şeyleri yoktu. İnşaat alanında çalıştılar. Selçuk'a etkileri, çalışmayı öğretmişlerdir. Selçuk'a yani onu söyleyebilirim rahat şimdi çok enteresan hepsi çalışırlardı. Kimi inşaat sektörünü onlar canlandırmışlardır. O günün şartlarına göre tarımla uğraşmışlardır zaten, aççılık az da olsa vardı.”

Ek-6: Görüşme Örnekleri (Devamı)

Adem Menekşe (13.11.2013 tarihli görüşme)

“Ben 1926 senesinde Çepelli Köyü’nde doğdum. Vilayetimiz Ustrumca, Makedonya. Biz köy yerinde yaşadık hayvancılıkla uğraştık. 1943’te evlendim, , çocuk yoktu, 1944’ün 12. Ayında askere gittim. 1948’in 12. Ayında terhis oldum. Askerliği de jandarma olarak yaptım. Askerden sonra köyde iki sene muhtarlık yaptım. 1951’de belediye reisi oldum. 1956’nın 1. Ayında İstanbul’a geldim. İstanbul’da 1 hafta durduk devlet gözetiminde. Ondan sonra Selçuk’a geldik. Çepelli düz bir yerd. Verimli bir arazisi vardı. mesela biz orada gübre atmazdık. Ben askerdeyken, hükümet parasız gübre verirmiş. Bizimkiler almazmış gübreyi bilmedikleri için. Tütüncülük vardı, bağlarımız vardı. herkes tütün ekerdi. 120 hane vardı bizim köyde bunlardan sadece 10 hane ekmezdi belki. Geri kalan hepsi tütüncülükle uğraşırđı. Devlet çok yardım ederdi çiftçilikle uğraşanlara. Bizim orada işimiz rahattı, ama harp olduğunda çok işkence yaparlardı. Benim belediye reisi olduğum köy gavur köyü idi. Bizim köyü basmak istediler. Tito geldiğinde Türkleri çok severdi. Türklerden milletvekili de oldu. Ben mesela belediye başkanı oldum. Popçova adındaki köyde 5 sene belediye başkanlığı yaptım. Sonradan Tito da bozuldu. Öyle olmasa Türkler kalırdı gelmezdi.”

Eyüp Tüccar (28.11.2013 tarihli görüşme)

“Bizi devlet getirmedı, akrabalarımız getirdi, beş sene bakacağız diye. 5 sene garanti altında geldik buraya. Oradan gelirken biraz mal getirdik hani. Örneğın; inek, katırdır, beygirdir bu şeyleri getirdik yani. Geldik sokağın ortasına akrabaların evinin önünde indik buraya. Ben ilkokulu orda bitirdim. İlkokul dört yıld. Trenle geldik. Gevgeli’den bindik. Gevgeli’den Selanik’e arası yetmiş beş kilometre, Selanik’ten İstanbul’a geldik. İstanbul’dan buraya da kamyonla geldik. İstanbul’da kaldık o zaman muhacirhane denen misafirhane vardı, herhalde orada bir haftadan fazla kaldık. İstanbul’da kal dediler ister çiftçilik yap istersen fabrikada çalış. Babam akrabalar burada dedi, babamın halası dedemin kardeşı buradaydı sağdı o zaman buraya gelmek istedi.”

“Ben buradan giderken, bıraktığım gibi bulurum sanıyordum. Ne zaman gördüm şok oldum yani köy diye bir şey kalmamış yıkılmış. Arkadaşlar nasıl hissettin diye sordular. Ben onlara Makedonya’nın tamamını bana verseniz on beş gün kalırım on altıncı gün yokum buradan kaçarım dedim”

Ek-6: Görüşme Örnekleri (Devamı)

Gülfida Çiftçi (Görüşme Tarihleri: 10.01.2014 / 20-21.02.2014 / 03-04.03.2014 / 21.04.2014)

“Çok rahattık. Her şeyimiz vardı hayvanlarımız vardı, tarlalarımız vardı değirmenimiz vardı. Kendimiz ekerdik, kendimiz biçerdik.”

“Otururduk ocağın başına yedi kardeş türkü yapardık. Patates gömerdik, darılar kaynatırdık, pamuk çekirdeği çıkarırdık. Rahatımız iyiydi. Mutluyduk Çepelli’de. Üç gün dört gün düğün yaparlardı. Bayramda oyunlarımız olurdu. Kızlar iki grup halinde karşılıklı dizilirlerdi. Sen ona gidersin türkü yaparak, o sana gelir türkü yaparak. Bayramımızda öyle idi. İyiydi yani yaşamımız. Yaşadığımız yerde çoğunlukla Türkler vardı. Sırplar da vardı tabi, tarlalarda denk gelirdik. Yollarda denk gelirdik. Burada nasıl Belevi, Şirince gibi, yakın idi köyleri. Usturumca Valandova vardı. Güzeldi. Meyvelerimiz sebzelerimiz her şeyimiz vardı. Mehmet abimle ben güzel türkü yapardım. Ateşimiz yanardı sıraya otururduk el ele tutuşurduk türkü yapardık.”

Mevlide Yörük (Görüşme Tarihleri: 10.01.2014 / 20-21.02.2014 / 03-04.03.2014 / 21.04.2014)

“Orada radyo televizyon yoktu. Kardeşlerimizle oyunlar oynardık şarkılar söylerdik.”

Ferik Çalışkan (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

“Ben imza atıyorum, Türkiye’de devletten hiçbir yardım istemem diye. Kendi isteğimle gidiyorum, kendi isteğimle de geliyorum; ama mesela Bulgar Harbi geldi ondan sonra git nerde olduğunu şurda, Erzurum, orda burda göçmenler çok var yani. Bunlar muhacir bunlar. Zoraki zorlu. Bizim serbest. Şimdi sebebi şu, son zamanlar biliyosun bizim komünist rejim olduğu için muhtaç olduğumu kimseye söylemem de yani. Yani o kadar yaşanır. Bizim köyün yarısı geldi, yarısı duruyor.”

Ek-6: Görüşme Örnekleri (Devamı)

Ömer Şimşek (19.12.2013 tarihli görüşme S.K.B.G.)

“Buradan Şirince ye iki tane cip vardı, cip çıkabilirdi. Asfalt yoktu. Efes’ten ileri oralarda tütün ekerlerdi. Efes tamamen tütün tarlasıydı. Efes’te haşhaş ekilirdi, tütün ekilirdi. Şirince’den yaya gelirdi tütün ekmeye, çapalamaya. Bazı işlerde ulaşım zordu o zaman. Bu Selçuk’ta ben geldim 2-3 tane taksi vardı, bir tane otobüs vardı “9 Eylül” isminde. Otobüste Ali Dayı vardı. Tren devamlı çalışırdı da trenle gidilirdi İzmir’e, ben geldiğimde. Pazar yeri park yeri su dolardı. Oralar çukurdu. Şimdi park yaptılar. Oralarda kayıkla yüzerlerdi kışın. Sonra park yeri orası da çukurdu. Öyle zarar verecek felaketler olmadı.”

Ömer Kocaömerler (23.05.2014 tarihli görüşme)

“Yörük keçileri hükümet aldı. Ovaya inmeye zorlandılar. Biz dağları severdik hayvancı olduğumuz için. Adam iyi bir şey yaptı ama biz kötü anladık. Satın, kesin yiyin dedi kim alacak zayi oldu hayvanlar. Vardar ovasından Udova denen yerden tarla verdiler ama 20 sene satamazsınız dediler. Türk olduğumuz için kaçtık geldik. Babam Pirova köyünden Mito isimli bir Makedon arkadaşına sordu, bizim evde misafirdi, gidelim mi kalalım mı diye; Osmanlı zamanında bizim Türkler Makedonlara eziyet etmiş bir gün biz de size eziyet ederiz dedi al çocuklarını Türkiye ye git dedi. Bizim köyümüzde Makedon yoktu öğretmenimiz de Türk’tü, Türkçe eğitim aldık. Yabancılık çekmedik. 1986’ Gevgeli’ye gittim; kimse yok boş herkes ovaya inmiş.”

9. ÖZGEÇMİŞ

Bilgen GÜLER İzmir’de 1978 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir’de tamamladı. 1994 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Şan Bölümünü derece ile kazandı ve 1999 yılında okul birincisi olarak mezun oldu. Üniversite yıllarında Akın ÖZKAN, Ali Rıza AVNİ, Kutlu PAYASLI, Turhan TOPER, Mülkiye TOPER, Onur AKDOĞU gibi değerli hocalarla çalıştı. Yine aynı yıllarda TRT Gençlik Korosunda görev aldı.

1999-2002 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir okulda müzik öğretmeni olarak görev yaptı. Bu dönemde Manisa Öğretmenler Korosu ve Atatürkçü Düşünce Derneği Korolarını çalıştırdı. Aynı tarihlerde TRT İzmir Radyosu akitli ses sanatçılığı sınavını kazanarak bir yıl bu kurumdaki çalışmalarını sürdürdü.

2002 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Edirne Devlet Türk Müziği Topluluğu sınavını kazanarak göreve başladı. Üç yıl burada görev yaptıktan sonra 2005 yılında eş durumu dolayısıyla İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu’na naklen atandı.

İstanbul Haliç Üniversitesinde 2012 yılı güz döneminde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans eğitimi esnasında, Alâeddin YAVAŞÇA, Nilgün ONAT, İhsan ÖZER, Erol DERAN Çetin KÖRÜKÇÜ, Mutlu TORUN gibi kıymetli hocalarla çalışma fırsatı bulmuştur.